

Nr 97

Regeringens proposition angående rörlig pensionsålder m. m.;

beslutad den 13 mars 1975.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

SVEN ASPLING

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag om ökade möjligheter till en rörlig pensionsålder. De nya reglerna om rörlig pensionsålder föreslås träda i kraft samtidigt med sänkningen av den allmänna pensionsåldern till 65 år den 1 juli 1976.

De i propositionen framlagda förslagen ger olika möjligheter att förlägga tidpunkten för pensioneringen till mellan 60 och 70 års ålder. Arbetsinsats och pensioneringstidpunkt kan därigenom anpassas efter individuella behov och önskemål. Det föreslagna systemet för en rörlig pensionsålder innefattar följande tre förmånsformer. 1) Förtidspension från folkpensioneringen och ATP. 2) Förtida och uppskjutet uttag av hel eller halv ålderspension från folkpensioneringen och ATP. 3) En helt ny pensionsförsäkring för delpension i kombination med deltidsarbete.

Den som av medicinska eller arbetsmarknadsmässiga skäl inte kan arbeta fram till den allmänna pensionsåldern vid 65 år skall liksom nu kunna få förtidspension från folkpensioneringen och ATP. Förtidspension på dessa grunder skall efter individuell prövning kunna utgå mellan 60 och 65 års ålder. Pensionsnivån är i sådant fall densamma som ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP vid 65 års ålder.

Förtida uttag av ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP föreslås kunna ske från 60 års ålder och avse hela eller halva pensionen. Uttaget av hel eller halv ålderspension kan också uppskjutas till mellan 65 och 70 års ålder. Den del av pensionen som tas ut i förtid eller skjuts upp

omräknas efter i princip försäkringsmässiga grunder för hela pensionstiden. Vid förtida uttag innebär detta en bestående reduktion av pensionen med 0,5 % för varje månad som pension utgår före 65 års ålder. Vid uppskjutet uttag sker på motsvarande sätt en bestående uppräknings med 0,6 % för varje månad som pension inte utgår mellan 65 och 70 års ålder. Pensionspoäng för ATP skall kunna tjänas in för förvärvsarbete samtidigt med förtida uttag av halv ålderspension. En nuvarande spärr mot upprepade framställningar om förtida eller uppskjutet uttag av ålderspension föreslås slopad. Det blir därigenom möjligt att mellan 60 och 70 års ålder vid varje tidpunkt anpassa pensioneringen efter det aktuella behovet. För den som med uppskjutet pensionsuttag fortsätter att förvärvsarbeta efter den allmänna pensionsåldern förstärks skyddet från sjukförsäkringen.

Som en nyhet i pensionssystemet föreslås lagstiftning om pensionsförsäkring för delpension vid övergång till deltidsarbete. Den ger helt nya möjligheter att trappa av arbetsinsatsen under de sista yrkesverksamma åren och att på så sätt få en mjuk övergång från arbete till ålderspension. Den nya delpensionen knyts till arbetsanställning på deltid och kan därvid efter egna önskemål tas ut mellan 60 och 65 års ålder. För att ha rätt till delpension skall man som anställd ha haft pensionsgrundande inkomst inom ATP under minst tio år efter 45 års ålder. Dessutom skall man uppfylla arbetsvillkoret enligt reglerna för arbetslöshetsstödet, dvs. ha arbetat under minst fem av de senaste tolv månaderna. Pensionsnivån blir 65 % av det inkomstbortfall som uppstår vid övergången till deltidsarbete. Den disponibla inkomsten vid övergång till delpension i förening med deltidsarbete kommer därigenom att motsvara mellan 85 och 90 % av tidigare inkomst vid heltidsarbete. Delpensionen skall enligt de föreslagna lagreglerna inte reducera ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP vid 65 års ålder. Delpensionen räknas också som pensionsgrundande inkomst för ATP. Den återstående arbetstiden skall motsvara i genomsnitt minst 17 timmar i veckan så att den medför rätt till sociala förmåner. Den som vill fortsätta deltidsarbeta efter 65 års ålder kan då ersätta delpensionen med uttag av halv ålderspension från folkpensioneringen och ATP. De grundläggande bestämmelserna om delpension anges i en särskild lag om delpensionsförsäkring som avses bli kompletterad med tillämpningsföreskrifter av riks-försäkringsverket. Den skall administreras av riks-försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna och finansieras genom en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna. Reformkostnaden för delpensionsförsäkringen beräknas under de första åren till ca 400 milj. kr. per år. För att finansiera reformen föreslås ett årligt avgiftsuttag på 0,25 % av löneunderlaget för arbetsgivarnas socialförsäkringsavgifter. Avgiften skall tillföras en särskild fond hos riks-försäkringsverket från vilken delpensionen i sin helhet finansieras. Med hänsyn till att reformen avses träda i kraft den 1 juli 1976 kommer avgiftsuttaget för kalenderåret 1976 att utgöra 0,125 %.

De nya möjligheterna till rörlig pensionsålder samordnas med det kon-

tantstöd som utgår vid arbetslöshet. I propositionen föreslås också vissa tillägg till reglerna angående beräkning av pensionsgrundande inkomst, för-
anledda av förslagen i prop. 1975:23 om studiestöd till vuxna och i prop.
1975:45 om utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹ dels att 3 kap. 3 §, 4 kap. 3 §, 6 kap. 1 och 2 §§, 7 kap. 4 §, 8 kap. 4 §, 9 kap. 1 §, 11 kap. 1 och 2 §§, 12 kap. 1 och 2 §§, 13 kap. 4 §, 15 kap. 2 § samt 17 kap. 4 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas fem nya paragrafer, 4 kap. 6 §, 6 kap. 3 och 4 §§ samt 12 kap. 3 och 4 §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

3 §²

Försäkrad, som åtnjuter hel förtidspension enligt denna lag eller under månaden närmast före den, varunder han *uppnått sextiofem års ålder, åtnjutit sådan pension*, har ej rätt till sjukpenning. För tid efter ingången av den månad, varunder försäkrad fyllt *sextiofem* år eller dessförinnan börjat åtnjuta ålderspension enligt denna lag, må sjukpenning utgå för högst etthundraåttio dagar.

Ej må försäkrad på grund av vad i 1 § andra stycket stadgas uppbära sjukpenning för tid efter den månad, varunder han fyller sextiofem år.

Försäkrad, som åtnjuter hel förtidspension enligt denna lag eller *åtnjutit sådan pension* under månaden närmast före den, varunder han *börjat åtnjuta hel ålderspension*, har ej rätt till sjukpenning. För tid efter ingången av den månad, varunder försäkrad fyllt *sjuttio* år eller dessförinnan börjat åtnjuta *hel* ålderspension enligt denna lag, må sjukpenning utgå för högst etthundraåttio dagar.

4 kap.

3 §³

För tid efter ingången av den månad, varunder försäkrad fyllt *sextiofem* år eller dessförinnan börjat åtnjuta ålderspension enligt denna lag, må ersättning för sjukhusvård utgå för högst trehundra-sextiofem dagar.

För tid efter ingången av den månad, varunder försäkrad fyllt *sjuttio* år eller dessförinnan börjat åtnjuta *hel* ålderspension enligt denna lag, må ersättning för sjukhusvård utgå för högst trehundra-sextiofem dagar.

¹ Lagen omtryckt 1973:908.

² Senaste lydelse 1974:784.

³ Senaste lydelse 1974:784.

Nuvarande lydelse

Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning för tid, varunder den försäkrade åtnjuter hel förtidspension och skall med sådan tid jämföras efterföljande tid, därest förtidspensionen upphört att utgå med månaden näst före den, varunder den försäkrade fyller sextiofem år.

Föreslagen lydelse

Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning för tid, varunder den försäkrade åtnjuter hel förtidspension och skall med sådan tid jämföras efterföljande tid, därest förtidspensionen upphört att utgå med månaden näst före den, varunder den försäkrade börjat åtnjuta hel ålderspension.

6 §

Har försäkrad, utan att bestämmelserna i 3 kap. 3 § första stycket eller 4 kap. 3 § äro tillämpliga, efter ingången av den månad, varunder han uppnått sextiofem års ålder, åtnjuter sjukpenning under etthundraåttio dagar eller ersättning för sjukhusvård under trehundrasextiofem dagar, må allmän försäkringskassa besluta att förmån som nu sagts icke längre skall utgå.

6 kap.

1 §⁴

Rätt till folkpension i form av ålderspension tillkommer försäkrad från och med den månad, varunder han fyller sextiofem år.

Uttag av ålderspension må begränsas till att avse hälften av pensionen.

På särskild framställning av försäkrad utgår ålderspension för tid före den månad, varunder han fyller sextiofem år, dock tidigast från och med den månad, då han uppnår sextiofem års ålder. Pension enligt vad som nu sagts må ej utgå till försäkrad, som äger komma i åtnjutande av tilläggspension enligt 12 kap. 1 §

På särskild framställning av försäkrad utgår ålderspension för tid före den månad, varunder han fyller sextiofem år, dock tidigast från och med den månad, då han uppnår sextiofem års ålder. Pension enligt vad som nu sagts må ej utgå till försäkrad, som äger komma i åtnjutande av tilläggspension enligt 12 kap. 1 § tredje

⁴ Senaste lydelse 1974:784.

Nuvarande lydelse

andra stycket, med mindre han tillika gör framställning enligt nämnda lagrum.

Framställning på grund varav ålderspension utgår för tid före den månad varunder den försäkrade fyller sextiofem år må återkallas med verkan från nästa månadsskifte. Sådan återkallelse gäller ej för försäkrad, som åtnjuter tilläggspension enligt 12 kap. 1 § andra stycket, med mindre han tillika gör återkallelse enligt 12 kap. 1 § tredje stycket. Har försäkrad sedan återkallelse skett gjort förnyad framställning enligt andra stycket må denna framställning icke återkallas.

Föreslagen lydelse

stycket, med mindre han tillika gör motsvarande framställning enligt nämnda lagrum.

2 §⁵

Ålderspension utgör, där ej annat följer av vad i andra och tredje styckena sägs, för år räknat nittiofem procent eller, för gift försäkrad vars make åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension eller äger rätt till pension enligt 1 § första stycket, sjuttiosju och en halv procent av basbeloppet. Åtnjuter maken enligt 7 kap. 2 § andra eller tredje stycket två tredjedelar av hel förtidspension eller halv förtidspension, utgår dock ålderspension i förra fallet med åttiotre och en tredjedels och i senare fallet med åttiosex och en fjärdedels procent av basbeloppet.

Börjar ålderspension utgå tidigare än från och med den månad, varunder den försäkrade fyller sextiofem år, skall pensionen, *där ej annat*

Ålderspension utgör, där ej annat följer av vad i andra *stycket samt 3 och 4 §§* sägs, för år räknat nittiofem procent eller, för gift försäkrad vars make åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension eller äger rätt till pension enligt 1 § första stycket, sjuttiosju och en halv procent av basbeloppet. Åtnjuter maken enligt 7 kap. 2 § andra eller tredje stycket två tredjedelar av hel förtidspension eller halv förtidspension, utgår dock ålderspension i förra fallet med åttiotre och en tredjedels och i senare fallet med åttiosex och en fjärdedels procent av basbeloppet.

Börjar ålderspension utgå tidigare än från och med den månad, varunder den försäkrade fyller sextiofem år, skall pensionen minskas med

⁵ Senaste lydelse 1974:784.

Nuvarande lydelse

följer av vad i tredje stycket sägs, minskas med sex tiondels procent för varje månad, som då pensionen börjar utgå återstår till ingången av den månad varunder den försäkrade fyller sextiofem år. Om pensionen börjar utgå senare än från och med sistnämnda månad, ökas pensionen med sex tiondels procent för varje månad, som då pensionen börjar utgå förflutit från ingången av den månad varunder den försäkrade uppnådde nämnda ålder; härvid må hänsyn dock ej tagas till tid efter ingången av den månad, under vilken den försäkrade fyllt sjuttio år, och ej heller till tid, då den försäkrade åtnjutit tilläggspension i form av ålderspension eller icke varit berättigad till folkpension.

Om ålderspension upphört efter återkallelse enligt 1 § tredje stycket, skall senare utgående ålderspension minskas med sex tiondels procent för varje månad som ålderspension utgått samt sex tiondels procent för varje månad, som då ålderspensionen åter börjar utgå återstår till ingången av den månad varunder den försäkrade fyller sextiofem år. Börjar pensionen åter utgå senare än från och med sistnämnda månad, skall pensionen minskas med sex tiondels procent för varje månad under vilken pensionen tidigare utgått.

Föreslagen lydelse

fem tiondels procent för varje månad, som då pensionen börjar utgå återstår till ingången av den månad varunder den försäkrade fyller sextiofem år. Om pensionen börjar utgå senare än från och med sistnämnda månad, ökas pensionen med sex tiondels procent för varje månad, som då pensionen börjar utgå förflutit från ingången av den månad varunder den försäkrade uppnådde nämnda ålder; härvid må hänsyn dock ej tagas till tid efter ingången av den månad, under vilken den försäkrade fyllt sjuttio år, och ej heller till tid, då den försäkrade åtnjutit tilläggspension i form av ålderspension eller icke varit berättigad till folkpension.

3 §

Uttag av ålderspension må återkallas med verkan från nästa månadsskifte. Sådan återkallelse gäller ej för försäkrad, som åtnjuter tilläggspension enligt 12 kap., med mindre han tillika gör

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

motsvarande återkallelse enligt 12 kap. 3 §.

Skall ålderspension ånyo börja utgå efter återkallelse som avses i första stycket, beräknas pensionens storlek med tillämpning av bestämmelserna i 2 § på grundval av den försäkrades ålder då pensionen ånyo börjar utgå. För varje månad, varunder ålderspension tidigare utgått göres vid beräkningen avdrag med fem tiondels procent såvitt avser tid före den månad, varunder den försäkrade fyllt sextiofem år, och sex tiondels procent såvitt avser annan tid.

4 §

Då uttag avser hälften av ålderspension skall minskning eller ökning enligt 2 och 3 §§ gälla motsvarande del av pensionen.

7 kap.

4 §⁶

Hel förtidspension utgör, där ej annat följer av vad i andra stycket sägs, för år räknat nittofyra eller, för gift försäkrad vars make åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension eller äger rätt till pension enligt 6 kap. 1 § första stycket, sjuttiosju och en halv procent av basbeloppet. Åtnjuta båda makarna förtidspension och är pensionen för endera eller båda sådan som i 2 § andra eller tredje stycket sägs, skall dock vid beräkning av pension hel förtidspension utgöra, om två tredjedelar av hel förtidspension utgår till andra maken, åttiofyra och en tredjedels och, om halv förtidspension utgår till denne, åttiofyra och en fjärdedels procent av basbeloppet.

Om förtidspension utgår för tid efter det att ålderspension med stöd av 6 kap. 1 § tredje stycket upphört att utgå, skall förtidspensionen minskas med sex tiondels procent för varje månad under vilken ålderspensionen utgått.

Om förtidspension utgår för tid efter det att ålderspension med stöd av 6 kap. 3 § upphört att utgå, skall förtidspensionen minskas med motsvarande tillämpning av bestämmelserna i 6 kap. 3 och 4 §§.

⁶ Senaste lydelse 1974:784.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

4 §⁷

Änkepension utgör, där ej annat följer av vad nedan sägs, för år räknat nittiofem procent av basbeloppet.

Utgår änkepension med tillämpning av 1 § första stycket b) och hade den pensionsberättigade ej fyllt femtio år vid mannens död eller vid den tidpunkt, som avses i 1 § andra stycket, minskas pensionen med en femtondel för varje år, varmed antalet år som den pensionsberättigade fyllt vid mannens död eller vid nämnda tidpunkt understiger femtio.

Om änkepension utgår för tid efter det att ålderspension med stöd av 6 kap. 1 § tredje stycket upphört att utgå, skall änkepensionen minskas med sex tiondels procent för varje månad under vilken ålderspensionen utgått.

Om änkepension utgår för tid efter det att ålderspension med stöd av 6 kap. 3 § upphört att utgå, skall änkepensionen minskas med motsvarande tillämpning av bestämmelserna i 6 kap. 3 och 4 §§.

9 kap.

1 §⁸

Till ålderspension eller förtidspension utgår barn tillägg för varje barn under sexton år till försäkrad eller försäkrads hustru, därest den försäkrade har vårdnaden om eller stadigvarande sammanbor med barnet. Barntillägg enligt vad nu sagts utgives ej till ålderspension, som den försäkrade åtnjuter för tid före den månad varunder han fyller sextiofem år, eller till pension som tillkommer gift kvinna.

Barntillägg till ålderspension eller hel förtidspension utgör för år räknat tjugufem procent eller, om barnet är berättigat till barnpension enligt 8 kap. 5 §, tio procent av basbeloppet. Utgår enligt 7 kap. 2 § andra eller tredje stycket två tredjedelar av hel förtidspension eller halv förtidspension, utgör barntillägget motsvarande andel av barntillägg till hel förtidspension.

Barntillägg till hel ålderspension eller hel förtidspension utgör för år räknat tjugufem procent eller, om barnet är berättigat till barnpension enligt 8 kap. 5 §, tio procent av basbeloppet. Utgår halv ålderspension eller utgår två tredjedelar av hel förtidspension eller halv förtidspension, utgör barntillägget motsvarande andel av barntillägg till hel pension.

Åtnjuter den försäkrade tilläggspension enligt denna lag, minskas honom tillkommande barntillägg med hälften av tilläggspensionen i den mån denna för år räknat överstiger halva basbeloppet.

⁷ Senaste lydelse 1974:784.

⁸ Senaste lydelse 1974:784.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

1 §⁹

Rätt till tilläggspension grundas på inkomst av förvärvsarbete.

För varje år, varunder någon varit försäkrad enligt 1 kap. 3 § första eller andra stycket skall för honom enligt vad nedan sägs beräknas pensionsgrundande inkomst på grundval av hans inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete under året. Sådan beräkning skall icke göras för år före det då den försäkrade uppnår sexton års ålder, ej heller för år då den försäkrade avlidit eller för år efter det då han fyllt sextiofyra år eller för tidigare år, varunder han åtnjutit *ålderspension* eller *förtidspension* enligt denna lag.

För varje år, varunder någon varit försäkrad enligt 1 kap. 3 § första eller andra stycket, skall för honom enligt vad nedan sägs beräknas pensionsgrundande inkomst på grundval av hans inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete under året. Sådan beräkning skall icke göras för år före det då den försäkrade uppnår sexton års ålder, ej heller för år då den försäkrade avlidit eller för år efter det då han fyllt sextiofyra år eller för tidigare år, varunder han åtnjutit *förtidspension* eller *hel ålderspension* enligt denna lag.

2 §¹⁰

Med inkomst av anställning avses den lön i penningar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad, som försäkrad åtnjutit såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst. Till sådan inkomst hänföres dock icke från en och samme arbetsgivare åtnjuten lön som under ett år ej uppgått till femhundra kronor. Såsom inkomst av anställning anses även

a) sjukpenning enligt denna lag eller lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den mån ersättningen träder i stället för försäkrads inkomst såsom arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,

b) föräldrapenning,

c) vårdbidrag enligt 9 kap. 4 §,

d) dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa,

e) kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd *samt*

f) utbildningsbidrag enligt *arbetsmarknadskungörelsen* (1966:368) i form av *grundbidrag*, *hyresbidrag* på *hemorten* och *barntillägg*.

e) kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd,

f) utbildningsbidrag *under arbetsmarknadsutbildning* i form av *dagpenning* och *stimulansbidrag*,

g) *timstudiestöd*, *inkomstbidrag* och

⁹ Senaste lydelse 1974:784.

¹⁰ Senaste lydelse 1974:510.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

*vuxenstudiebidrag enligt studiestöds-
lagen (1973:349) samt*

*h) delpension enligt lagen
(1975:000) om delpensionsförsäkring.*

Ersättning i penningar eller naturaförmåner som i första stycket sägs för arbete som försäkrad utfört för annans räkning utan att vara anställd i dennes tjänst skall, om ersättningen under ett år uppgått till minst femhundra kronor, anses såsom inkomst av anställning, såvida den försäkrade och den som utgivit ersättningen varit ense därom; och skall i dylikt fall den förre anses såsom arbetstagare och den senare såsom arbetsgivare.

Vid beräkning av inkomst av anställning skall hänsyn icke tagas till lön eller annan ersättning, som försäkrad åtnjutit från arbetsgivare, vilken är bosatt utom riket eller är utländsk juridisk person, i annat fall än då den försäkrade sysselsatts vid skötseln av här i riket belägen fastighet eller i rörelse som bedrivs från här beläget fast driftställe. Vad i detta stycke sägs skall icke gälla beträffande lön till svensk medborgare, såframt svenska staten eller, där lönen härrör från utländsk juridisk person, svensk juridisk person, som äger ett bestämmande inflytande över den utländska juridiska personen, enligt av riks-försäkringsverket godtagen förbindelse har att svara för avgift till försäkringen för tilläggspension enligt 19 kap. 1 §.

Hänsyn skall ej heller tagas till lön eller annan ersättning från främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller från arbetsgivare, vilken tillhör beskickning eller konsulat som nu sagts och icke är svensk medborgare. Vad i detta stycke sägs skall icke gälla beträffande lön till svensk medborgare eller den som utan att vara svensk medborgare är bosatt i riket, såframt utländsk beskickning här i riket enligt av riks-försäkringsverket godtagen förbindelse har att svara för avgift till försäkringen för tilläggspension enligt 19 kap. 1 §.

Den som åtagit sig förbindelse enligt tredje eller fjärde stycket skall anses såsom arbetsgivare.

12 kap.

1 §¹¹

Rätt till tilläggspension i form av *ålderspension* tillkommer försäkrad från och med den månad, varunder han fyller sextiofem år, under förutsättning att pensionspoäng tillgodoräknats honom för minst tre år.

*Uttag av ålderspension må begränsas
till att avse hälften av pensionen.*

På särskild framställning av försäkrad utgår, under förutsättning som i första stycket sägs, ålderspen-

På särskild framställning av försäkrad utgår, under förutsättning som i första stycket sägs, ålderspen-

¹¹ Senaste lydelse 1974:784.

Nuvarande lydelse

sion för tid före den månad, varunder han fyller sextiofem år, dock tidigast från och med den månad, då han uppnår *sextiotre* års ålder. Pension enligt vad nu sagts må ej utgå till försäkrad, som äger komma i åtnjutande av folkpension enligt 6 kap. 1 § *andra* stycket, med mindre han tillika gör framställning enligt nämnda lagrum.

Framställning om ålderspension för tid före den månad varunder den försäkrade fyller sextiofem år må återkallas med verkan från nästa månadsskifte. Sådan återkallelse gäller ej för försäkrad, som åtnjuter folkpension enligt 6 kap. 1 § andra stycket, med mindre han tillika gör återkallelse enligt 6 kap. 1 § tredje stycket. Har försäkrad sedan återkallelse skett gjort förnyad framställning enligt andra stycket må denna framställning icke återkallas.

Föreslagen lydelse

sion för tid före den månad, varunder han fyller sextiofem år, dock tidigast från och med den månad, då han uppnår *sextio* års ålder. Pension enligt vad nu sagts må ej utgå till försäkrad, som äger komma i åtnjutande av folkpension enligt 6 kap. 1 § *tredje* stycket, med mindre han tillika gör *motsvarande* framställning enligt nämnda lagrum.

2 §¹²

Ålderspension utgör, där ej annat följer av andra, tredje *och fjärde* styckena, för år räknat sextio procent av produkten av basbeloppet för den månad, för vilken pension skall utgivas, och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade eller, om pensionspoäng tillgodoräknats honom för mer än femton år, medeltalet av de femton högsta poängtagen. Har pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för mindre än trettio år, skall hänsyn tagas endast till så stor del av nämnda produkt som svarar mot förhållandet mellan det antal år, för vilka pensionspoäng tillgodoräknats honom, och talet trettio.

¹² Senaste lydelse 1974:784.

Ålderspension utgör, där ej annat följer av andra *och tredje* styckena *samt 3 och 4 §§*, för år räknat sextio procent av produkten av basbeloppet för den månad, för vilken pension skall utgivas, och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade eller, om pensionspoäng tillgodoräknats honom för mer än femton år, medeltalet av de femton högsta poängtagen. Har pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för mindre än trettio år, skall hänsyn tagas endast till så stor del av nämnda produkt som svarar mot förhållandet mellan det antal år, för vilka pensionspoäng tillgodoräknats honom, och talet trettio.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Har undantagande enligt 11 kap. 7 § ägt giltighet för den försäkrade, skall honom tillkommande ålderspension utgöra sextio procent av så stor del av den i första stycket angivna produkten, som svarar mot förhållandet mellan det antal år, dock högst trettio, för vilka pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade, och talet trettio ökat med ett för varje år, för vilket den försäkrade till följd av undantagandet icke tillgodoräknats pensionspoäng eller gått förlustig mer än en poäng. Ej må med tillämpning av vad nu sagts talet trettio ökas till mer än femtio. Vad i detta stycke stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fall då pensionspoäng jämlikt 11 kap. 6 § första stycket på grund av underlåten avgiftsbetalning icke tillgodoräknats den försäkrade.

Börjar ålderspension utgå tidigare än från och med den månad, varunder den försäkrade fyller sextio-fem år, skall pensionen, *där ej annat följer av fjärde stycket*, minskas med sex tiondels procent för varje månad, som då pensionen börjar utgå återstår till ingången av den månad varunder den försäkrade fyller sextio-fem år. Om pensionen börjar utgå senare än från och med sistnämnda månad, ökas pensionen med sex tiondels procent för varje månad, som då pensionen börjar utgå förlutit från ingången av den månad varunder den försäkrade uppnådde nämnda ålder; härvid må hänsyn dock ej tagas till tid efter ingången av den månad, under vilken den försäkrade fyllt sjuttio år, och ej heller till tid, då den försäkrade åtnjutit folkpension eller icke varit berättigad till tilläggspension i form av ålderspension.

Om ålderspension upphört efter återkallelse enligt 12 kap. 1 § tredje stycket, skall senare utgående ålderspension minskas med sex tiondels procent för varje månad som ålderspension utgått samt sex tiondels procent för varje månad, som då ålderspensionen åter

Börjar ålderspension utgå tidigare än från och med den månad varunder den försäkrade fyller sextio-fem år, skall pensionen minskas med fem tiondels procent för varje månad, som då pensionen börjar utgå återstår till ingången av den månad varunder den försäkrade fyller sextio-fem år. Om pensionen börjar utgå senare än från och med sistnämnda månad, ökas pensionen med sex tiondels procent för varje månad, som då pensionen börjar utgå förlutit från ingången av den månad varunder den försäkrade uppnådde nämnda ålder; härvid må hänsyn dock ej tagas till tid efter ingången av den månad, under vilken den försäkrade fyllt sjuttio år, och ej heller till tid, då den försäkrade åtnjutit folkpension eller icke varit berättigad till tilläggspension i form av ålderspension.

Nuvarande lydelse

börjar utgå återstår till ingången av den månad varunder den försäkrade fyller sextiofem år. Börjar pensionen åter utgå efter ingången av den månad varunder den försäkrade fyllt sextiofem år skall pensionen minskas med sex tiondels procent för varje månad under vilken pensionen tidigare utgått.

Föreslagen lydelse

3 §

Uttag av ålderspension må återkallas med verkan från nästa månadsskifte. Sådan återkallelse gäller ej för försäkrad, som åtnjuter folkpension enligt 6 kap. med mindre han tillika gör motsvarande återkallelse enligt 6 kap. 3 §.

Skall ålderspension ånyo börja utgå efter återkallelse som avses i första stycket, beräknas pensionens storlek med tillämpning av bestämmelserna i 2 § på grundval av den försäkrades ålder då pensionen ånyo börjar utgå. För varje månad, varunder ålderspension tidigare utgått göres vid beräkningen avdrag med fem tiondels procent såvitt avser tid före den månad, varunder den försäkrade fyllt sextiofem år, och sex tiondels procent såvitt avser annan tid.

4 §

Då uttag avser hälften av ålderspension skall minskning eller ökning enligt 2 och 3 §§ gälla motsvarande del av pensionen.

13 kap.

4 §

Om förtidspension utgår för tid efter det att ålderspension med stöd av 12 kap. 1 § tredje stycket upphört att utgå, skall förtidspensionen minskas med sex tiondels procent för varje månad under vilken ålderspensionen utgått.

Om förtidspension utgår för tid efter det att ålderspension med stöd av 12 kap. 3 § upphört att utgå, skall förtidspensionen minskas med motsvarande tillämpning av 12 kap. 3 och 4 §§.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

2 §¹³

För försäkrad, som är född under något av åren 1911–1927, skall vid tillämpning av 11 kap. 1 § andra stycket pensionsgrundande inkomst beräknas även för det år varunder han fyllt sextiofem år, dock ej för det fall han under nämnda år åtnjutit förtidspension enligt denna lag eller ålderspension enligt 6 kap. 1 § *andra* stycket eller 12 kap. 1 § *andra* stycket.

Beräkning av förtidspension skall under förutsättningar som angivas i 13 kap. 2 § för försäkrad som avses i denna paragraf ske under antagande att den försäkrade tillgodoräknats pensionspoäng även för det år då han uppnår sextiofem års ålder.

Vid beräkning av ålderspension som avses i 12 kap. 1 § första stycket skall, om pensionen därigenom blir större, försäkrad som avses i denna paragraf tillgodoräknas pensionspoäng som om han blivit berättigad till förtidspension enligt 13 kap. 1 § från och med januari månad det år han uppnår sextiofem års ålder.

17 kap.

4 §

Det pensionsbelopp som först förfaller till betalning efter beslut om pension eller om ökning av pension eller upphävande av förordnande som i 16 kap. 3 § andra stycket sägs må, där den pensionsberättigade under den tid å vilken pensionsbeloppet belöper i väsentlig mån erhållit sin försörjning av allmänna medel, till den del pensionsbeloppet motsvarar vad den myndighet som tillhandahållit försörjningen visar sig hava för nämnda tid utgivit för den pensionsberättigades samt hans makes och minderåriga barns försörjning uppbäras av myndigheten.

Har pensionsberättigad i väsentlig mån erhållit sin försörjning av allmänna medel, må den myndighet som tillhandahållit försörjningen uppbära sådan del av det pensionsbelopp som först förfaller till betalning efter beslut om pension som motsvarar vad myndigheten visar sig ha utgivit för den pensionsberättigades samt hans makes och minderåriga barns försörjning för den tid som pensionsbeloppet avser.

Har pensionsberättigad uppburit dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa eller kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant

¹³ Senaste lydelse 1974:784.

Nuvarande lydelse

Det pensionsbelopp som först förfaller till betalning efter beslut om ålderspension eller förtidspension eller om ökning av sådan pension eller upphävande av förordnande enligt 16 kap. 3 § andra stycket beträffande sådan pension skall, där den pensionsberättigade under den tid på vilken pensionsbeloppet belöper uppburit dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa eller kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd, minskas med den del av arbetslöshetsstödet som visas ha utgivits utöver vad som skulle ha utgått om pensionsbeslutet förelegat vid utbetalningen av stödet. Vad nu sagts skall, i de fall kontant arbetsmarknadsstöd utgått, gälla även efter beslut som avser änkepension.

Föreslagen lydelse

arbetsmarknadsstöd, skall det pensionsbelopp som först förfaller till betalning efter beslut om ålderspension eller förtidspension minskas med den del av arbetslöshetsstödet, som visas ha utgivits för tid som pensionsbeloppet avser, utöver vad som skulle ha utgått om pensionsbeslutet förelegat vid utbetalningen av stödet. Vad nu sagts skall, när kontant arbetsmarknadsstöd utgått, gälla även efter beslut om änkepension.

Har delpension enligt lagen (1975:000) om delpensionsförsäkring utgått till någon som beviljas ålderspension eller förtidspension enligt denna lag, skall det pensionsbelopp som först förfaller till betalning efter beslutet minskas med delpensionsbelopp som avser samma tid som ålders- eller förtidspensionen.

Vad i denna paragraf föreskrives skall äga motsvarande tillämpning vid beslut om ökning av pension eller upphävande av förordnande som avses i 16 kap. 3 § andra stycket.

1. Denna lag träder i kraft såvitt avser 11 kap. 2 § första stycket punkten g) den 1 juli 1975, såvitt avser sagda paragraf första stycket punkten f) den 1 januari 1976 samt i övrigt den 1 juli 1976.

2. Den nya reduktionsfaktorn vid förtida uttag av ålderspension skall gälla även i fall som avses i punkt 3 övergångsbestämmelserna till lagen (1974:784) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

2 Förslag till

Lag om delpensionsförsäkring

Härigenom föreskrives följande

1 § Delpensionsförsäkringen handhas av riks-försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna.

2 § Försäkrad enligt denna lag är arbetstagare, som i sådan egenskap uppfyller arbetsvillkoren enligt lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring eller lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd och som fr. o. m. det kalenderår varunder han fyllt 45 år tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst av anställning enligt 11 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring under minst tio år.

3 § Rätt till delpension tillkommer i Sverige bosatt försäkrad som minskat sitt arbete som anställd med i genomsnitt minst fem timmar per arbetsvecka och som efter minskningen har deltidsarbete med i genomsnitt minst 17 timmar per arbetsvecka.

Delpension kan utgå tidigast från och med den månad varunder den försäkrade fyller 60 år och utgår längst till och med månaden före den under vilken han fyller 65 år.

4 § Ansökan om delpension göres skriftligen hos allmän försäkringskassa. Vid ansökningen skall fogas intyg om den försäkrades inkomst och arbetsförhållanden. Intyg skall vara utfärdat av arbetsgivare eller avdelning av sådan arbetstagarorganisation som enligt lagen (1936:506) om förenings- och förhandlingsrätt är att anse som huvudorganisation.

Erkänd arbetslöshetskassa och länsarbetsnämnd skall biträda försäkringskassan med de uppgifter som behövs för bedömande av frågor om delpension.

Arbetsgivare skall på begäran utfärda intyg som avses i första stycket. Formulär till intyg fastställles av riks-försäkringsverket.

Beslut om delpension skall, om ej annat föranledes av den försäkrades ansökan eller av övrig utredning, gälla tills vidare. Delpension utges månadsvis och får icke utgå för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden.

5 § Delpension fastställles till belopp motsvarande 65 procent av skillnaden mellan den inkomst som den försäkrade åtnjöt före övergången till deltidsarbete under arbetstid som var normal för honom och den inkomst som han kan antagas komma att tills vidare åtnjuta vid deltidsarbete. Skillnaden får för år räknat inte beräknas överstiga skillnaden mellan den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst av anställning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring före och efter övergången till deltidsarbete. Skulle den försäkrade, om försäkringskassan haft kännedom om samtliga förhållanden

för det år som föregår övergången till deltidsarbete, varit försäkrad för högre sjukpenninggrundande inkomst än den som angivits i kassans beslut, skall skillnaden dock beräknas med utgångspunkt i sådan högre inkomst.

Fastställd delpension anknytes till basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och omräknas vid förändring av basbeloppet.

Ändras de förhållanden som enligt första stycket har legat till grund för fastställande av delpension, skall omprövning ske enligt bestämmelser som meddelas med stöd av 11 §.

Vid bedömning av rätt till delpension bortses från bisyssla som försäkrad före övergången till deltidsarbete varaktigt utfört vid sidan av sitt huvudsakliga arbete. Överstiger arbetstiden vad avser bisysslan efter övergången till deltidsarbete den tid som åtgår för deltidsarbetet skall frågan om rätt till delpension hänskjutas till särskild prövning. Detsamma skall gälla om ersättningen för bisysslan överstiger hälften av lönen för deltidsarbetet. Utvidgas bisysslan under tid som delpension åtnjutes skall rätten till och storleken av delpensionen omprövas.

6 § Delpension utgår ej för månad då den försäkrade åtnjuter ålderspension eller förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

7 § För finansiering av delpensionsförsäkringen erlägger arbetsgivare årligen socialförsäkringsavgift som motsvarar 0,25 % av summan av vad arbetsgivaren under året utgivit som lön till arbetstagare hos honom i pengar eller som naturaförmåner i form av kost eller bostad eller, i fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket sista punkten lagen (1962:381) om allmän försäkring, annan ersättning för utfört arbete.

Vid beräkningen av avgiften tages icke hänsyn till arbetstagare, vars lön under året understigit femhundra kronor. Vidare bortses vid denna beräkning från arbetstagare, som icke är obligatoriskt försäkrad enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring, om ej fall som avses i 3 kap. 2 § andra stycket sista punkten lagen (1962:381) om allmän försäkring är för handen.

Avgift erlägges icke för arbetstagares lön vid sjukdom eller ledighet för vård av sjukt barn eller med anledning av barns födelse till den del lönen motsvarar sjukpenning eller föräldrapenning, som arbetsgivare äger uppbära enligt 3 kap. 16 §. Avgift erlägges ej heller för lön som arbetsgivare utgivit till hemmavarande barn för arbete utfört i hans förvärvsverksamhet i de fall avdrag för lönen ej får ske vid inkomsttaxeringen.

Avgiften skall ingå till en fond, som förvaltas av riks-försäkringsverket.

Med arbetsgivare avses den som enligt 19 kap. 1 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall erlägga avgift till sjukförsäkring.

8 § Fråga om delpension handlägges av allmän försäkringskassa. Finner tjänsteman hos kassan skäl föreligga mot bifall till ansökan om delpension skall frågan underställas pensionsdelegation. Sådan underställning skall dessutom ske om den sökande begär det. Särskild prövning enligt 5 § fjärde stycket skall ske i pensionsdelegation.

Vid pensionsdelegations prövning av fråga enligt denna lag skall i stället för de i 18 kap. 20 § lagen (1962:381) om allmän försäkring nämnda läkarna tjänstgöra två av arbetsmarknadsstyrelsen utsedda ledamöter. Av dessa skall den ene representera länsarbetsnämnden och den andre ha särskild erfarenhet av handläggning av ärenden angående arbetslöshetsförsäkring. Sistnämnde ledamot utses efter förslag av de erkända arbetslöshetskassornas samorganisation. I delegationens sammanträden men ej i dess beslut äger försäkringskassans direktör deltaga.

I fråga om talan mot beslut i ärende enligt denna lag samt annan överprövning hos riks försäkringsverket och försäkringsdomstolen skall bestämmelserna i 20 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring äga motsvarande tillämpning.

9 § Har någon genom oriktig uppgift eller genom underlåtenhet att fullgöra uppgifts- eller anmälningsskyldighet som åvilar honom eller på annat sätt förorsakat att delpension har utgått obehörigen eller med för högt belopp, eller har någon annars obehörigen eller med för högt belopp uppburit delpension och har han skäligen bort inse detta, skall bestämmelserna i 20 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring äga motsvarande tillämpning.

10 § I fråga om debitering och uppbörd enligt denna lag äger lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m. motsvarande tillämpning.

11 § Närmare föreskrifter för verkställigheten av denna lag meddelas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, av riks försäkringsverket. Utfärdas sådana föreskrifter av riks försäkringsverket skall verket före utfärdandet rådgöra med en central pensionsdelegation. Beslut om tillsättande av en sådan pensionsdelegation meddelas av regeringen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976. Avgifts-, debiterings- och uppbördsbestämmelserna i 7 och 10 §§ tillämpas från och med januari 1976. Avgiften utgör för kalenderåret 1976 0,125 procent av avgiftsunderlaget.

2. Beslut om delpension och om tillsättande av den i 11 § nämnda centrala pensionsdelegationen får fattas före lagens ikraftträdande.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott

Härigenom föreskrives att 2, 2 a och 3 §§ lagen (1969:205) om pensions-
tillskott skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*2 §¹

Pensionstillskott till ålderspension eller änkepension utgör fyrtiofem procent av basbeloppet, om ej annat följer av bestämmelserna nedan i denna paragraf.

Under nedannämnda tider skall pensionstillskottet till ålderspension eller änkepension utgöra

den 1 juli 1976–den 30 juni 1977 tjugofem,

den 1 juli 1977–den 30 juni 1978 tjugonio,

den 1 juli 1978–den 30 juni 1979 trettiotre,

den 1 juli 1979–den 30 juni 1980 trettiosju,

den 1 juli 1980–den 30 juni 1981 fyrtioen procent av basbeloppet.

Pensionstillskott till ålderspension, som börjat utgå tidigare eller senare än från och med den månad varunder den försäkrade fyller sextiofem år, utgör det belopp som framkommer om de i första eller andra stycket angivna procenttalen minskas eller ökas i motsvarande mån som pensionen skall minskas eller ökas enligt 6 kap. 2 § *andra eller tredje stycket* lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring.

Pensionstillskott till änkepension, som enligt 8 kap. 4 § *andra eller tredje stycket* lagen om allmän försäkring utgår med minskat belopp, utgör det belopp som framkommer om de i första eller andra stycket angivna procenttalen minskas i motsvarande mån.

Pensionstillskott till ålderspension, som börjat utgå tidigare eller senare än från och med den månad varunder den försäkrade fyller sextiofem år, utgör det belopp som framkommer om de i första eller andra stycket angivna procenttalen minskas eller ökas i motsvarande mån som pensionen skall minskas eller ökas enligt 6 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Pensionstillskott till änkepension, som enligt 8 kap. 4 § *andra eller tredje stycket* lagen om allmän försäkring utgår med minskat belopp, utgör det belopp som framkommer om de i första eller andra stycket angivna procenttalen minskas i motsvarande mån. *Pensionstillskott till halv ålderspension utgör hälften av pensionstillskott som angivits i första, andra eller tredje stycket.*

¹ Senaste lydelse 1974:785.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 a §²

Pensionstillskott till förtidspension utgör nittio procent av basbeloppet, om ej annat följer av bestämmelserna nedan i denna paragraf.

Under nedannämnda tider skall pensionstillskottet till förtidspension utgöra

- den 1 juli 1976–den 30 juni 1977 femtio,
- den 1 juli 1977–den 30 juni 1978 femtioåtta,
- den 1 juli 1978–den 30 juni 1979 sextiosex,
- den 1 juli 1979–den 30 juni 1980 sjuttiofyra,
- den 1 juli 1980–den 30 juni 1981 åttiotvå procent av basbeloppet.

Pensionstillskott till förtidspension, som enligt 7 kap. 2 § andra eller tredje stycket lagen om allmän försäkring utgår med två tredjedelar eller hälften av hel förtidspension, utgör motsvarande andel av pensionsstillskott som anges i första eller andra stycket. Pensionstillskott till förtidspension, som utgår för tid efter det att ålderspension med stöd av 6 kap. 1 § tredje stycket lagen om allmän försäkring upphört att utgå, skall minskas med sex tiondels procent för varje månad under vilken ålderspensionen utgått.

Pensionstillskott till förtidspension, som enligt 7 kap. 2 § andra eller tredje stycket lagen om allmän försäkring utgår med två tredjedelar eller hälften av hel förtidspension, utgör motsvarande andel av pensionsstillskott som anges i första eller andra stycket. Pensionstillskott till förtidspension, som utgår för tid efter det att ålderspension med stöd av 6 kap. 3 § lagen om allmän försäkring upphört att utgå, skall minskas i motsvarande mån som pensionen minskas enligt 7 kap. 4 § lagen om allmän försäkring.

3 §³

Pensionstillskott till ålderspension eller änkepension utgår ej i den mån det tillsammans med vad den försäkrade har rätt att uppbära i tilläggs-pension i form av ålderspension och änkepension överstiger vid

ålderspension, som börjat utgå från och med den månad varunder den försäkrade fyller sextiofem år, under tiden

den 1 juli 1976–den 30 juni 1977 trettiofyra,

den 1 juli 1977–den 30 juni 1978 trettioåtta,

Pensionstillskott till ålderspension eller änkepension utgår ej i den mån det tillsammans med vad den försäkrade har rätt att uppbära i tilläggs-pension i form av ålderspension och änkepension överstiger vid

hel ålderspension, som börjat utgå från och med den månad varunder den försäkrade fyller sextiofem år, under tiden

den 1 juli 1976–den 30 juni 1977 trettiofyra,

den 1 juli 1977–den 30 juni 1978 trettioåtta,

² Senaste lydelse 1974:785.

³ Senaste lydelse 1974:785.

Nuvarande lydelse

den 1 juli 1978—den 30 juni 1979
fyrtiotvå,

samt från och med den 1 juli 1979
fyrtiofem procent av basbeloppet;

ålderspension, som börjat utgå ti-
digare eller senare än från och med
den månad varunder den försäkrade
fyller sextiofem år, det belopp som
framkommer om ovan nämnda pro-
centtal minskas eller ökas i motsva-
rande mån som pensionen minskas
eller ökas enligt 6 kap. 2 § *andra eller
tredje stycket* lagen om allmän försäk-
ring;

änkepension ovan för olika tider
angivna procenttal eller, om den en-
ligt 8 kap. 4 § *andra eller tredje styck-
et* lagen om allmän försäkring utgår
med minskat belopp, det belopp som
framkommer om nämnda procenttal
minskas i motsvarande mån.

Pensionstillskott till förtidspension utgår ej i den mån det tillsammans
med vad den försäkrade har rätt att uppbära i tilläggspension i form av
förtidspension eller änkepension överstiger under tiden

den 1 juli 1976—den 30 juni 1977 sextioåtta,

den 1 juli 1977—den 30 juni 1978 sjuttiosex,

den 1 juli 1978—den 30 juni 1979 åttiofyra

samt från och med den 1 juli 1979 nittio procent av basbeloppet.

Utgår förtidspension enligt 7 kap. 2 § *andra eller tredje stycket* lagen om
allmän försäkring med två tredjedelar eller hälften av hel förtidspension
eller utgår förtidspension enligt 7 kap. 4 § *andra stycket* samma lag eljest
med minskat belopp, utgör pensionstillskottet det belopp som framkommer
om de i föregående stycke nämnda procenttalen minskas i motsvarande
mån.

Föreslagen lydelse

den 1 juli 1978—den 30 juni 1979
fyrtiotvå

samt från och med den 1 juli 1979
fyrtiofem procent av basbeloppet;

*halv ålderspension hälften av ovan
nämnda procenttal;*

ålderspension, som börjat utgå ti-
digare eller senare än från och med
den månad varunder den försäkrade
fyller sextiofem år, det belopp som
framkommer om ovan nämnda pro-
centtal minskas eller ökas i motsva-
rande mån som pensionen minskas
eller ökas enligt 6 kap. *lagen om all-
män försäkring;*

änkepension ovan för olika tider
angivna procenttal eller, om den en-
ligt 8 kap. 4 § *andra eller tredje styck-
et* lagen om allmän försäkring utgår
med minskat belopp, det belopp som
framkommer om nämnda procenttal
minskas i motsvarande mån.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

Härigenom föreskrives att 1 § lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²

Hustrutillägg tillkommer för tid före den månad, då hustrun fyller sextiofem år, hustru till den, som åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension, därest hustrun fyllt sextio år och själv ej åtnjuter folkpension och makarna varit gifta minst fem år. När särskilda skäl äro därtill, må hustrutillägg utgå, oaktat hustrun ej fyllt sextio år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år.

Hustrutillägg skall, där ej annat följer av vad i 4 § stadgas, för år räknat motsvara skillnaden mellan å ena sidan sammanlagda beloppet av folkpension i form av ålderspension till två makar jämte två pensions tillskott till ålderspension enligt lagen om pensionstillskott samt å andra sidan folkpension i form av ålderspension till ogift jämte ett sådant pensionstillskott, ålderspensionerna och pensionstillskotten beräknade för år och under förutsättning att de börjat utgå från och med den månad varunder den pensionsberättigade fyllt sextiofem år.

Hustrutillägg skall, där ej annat följer av vad i 4 § stadgas, för år räknat motsvara skillnaden mellan å ena sidan sammanlagda beloppet av folkpension i form av *hel* ålderspension till två makar jämte två pensionstillskott till ålderspension enligt lagen om pensionstillskott samt å andra sidan folkpension i form av *hel* ålderspension till ogift jämte ett sådant pensionstillskott, ålderspensionerna och pensionstillskotten beräknade för år och under förutsättning att de börjat utgå från och med den månad varunder den pensionsberättigade fyllt sextiofem år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

¹ Lagen omtryckt 1973:909.

² Senaste lydelse 1974:786.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring

Härigenom föreskrives att 14, 50, 51 och 52 §§ lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Ersättning utgår under längst 300 dagar från det karensvillkoret uppfyllts (ersättningsperiod). Har försäkrad uppnått 55 års ålder innan ersättningsperioden gått till ända är perioden i stället 450 dagar.

I ersättningsperioden inräknas i fall som avses i 10 § ersättningstid i den andra arbetslöshetskassan.

Ersättningsrätten upphör vid utgången av månaden före den under vilken den försäkrade fyller 67 år.

Ersättningsrätten upphör vid utgången av månaden före den under vilken den försäkrade fyller 65 år.

50 §

Rätt att bli medlem i erkänd arbetslöshetskassa tillkommer var och en som uppfyller föreskrift i kassans stadgar om arbete inom dess verksamhetsområde.

Från rätt att bli medlem i kassa skall undantagas

1. den som är medlem i annan arbetslöshetskassa,
2. den som icke fyllt 15 år,
3. den som fyllt 66 år,
3. den som fyllt 64 år,
4. den som förvärvsarbetar mindre än tre timmar per arbetsdag och i genomsnitt mindre än 17 timmar per vecka.

51 §

Från rätt att kvarstå som medlem i kassa får undantagas

1. den som ej uppfyller och ej heller under minst sex av de senaste tolv månaderna uppfyllt föreskrift i kassans stadgar om arbete inom visst verksamhetsområde,
2. den som medvetet eller av grov vårdslöshet lämnar oriktig eller vilseledande uppgift angående förhållande av betydelse för hans rätt till medlemskap eller ersättning,
3. den som underlåter att ställa sig till efterrättelse kassans stadgar eller styrelsens behörigen utfärdade föreskrifter.

Från rätt att kvarstå som medlem i erkänd arbetslöshetskassa skall undantagas den som fyllt 67 år.

Från rätt att kvarstå som medlem i erkänd arbetslöshetskassa skall undantagas den som fyllt 65 år.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

52 §

Inträffar omständighet som enligt 51 § kan föranleda att medlem uteslutes ur erkänd arbetslöshetskassa, skall kassans styrelse genom rekommenderat brev under medlemmens senast kända adress underrätta honom därom samt utsätta skälig tid för förklaring. Vad som sagts nu gäller ej, om rätten att kvarstå som medlem upphör på grund av att medlemmen uppnått 67 års ålder.

Meddelas beslut om medlems uteslutning av annan anledning än som anges i 51 § första stycket 2 och andra stycket under tid då medlemmen har rätt till dagpenning, skall beslutet träda i kraft när hans rätt härtill upphör.

Inträffar omständighet som enligt 51 § kan föranleda att medlem uteslutes ur erkänd arbetslöshetskassa, skall kassans styrelse genom rekommenderat brev under medlemmens senast kända adress underrätta honom därom samt utsätta skälig tid för förklaring. Vad som sagts nu gäller ej, om rätten att kvarstå som medlem upphör på grund av att medlemmen uppnått 65 års ålder.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

6 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd

dels att i 32, 34 och 39 §§ ordet "Konungen" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "regeringen" i motsvarande form,

dels att 14 och 24 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

14 §

Kontant arbetsmarknadsstöd utgår under längst 150 dagar från det karensvillkoret uppfyllts (ersättningsperiod), om ej annat följer av 15 § sista stycket. Har stödtagaren uppnått 55 års ålder innan ersättningsperioden gått till ända, är perioden i stället 300 dagar. Sedan stödtagaren uppnått 60 års ålder, är ersättningsperioden icke begränsad. Detsamma gäller sökande som avses i 1 § 4.

Även i fråga om den som fyllt minst 55 år innan ersättningsperioden gått till ända är ersättningsperioden obegränsad, om han blivit arbetslös som en omedelbar följd av nedläggning av eller bestående ändring i driften vid företag där han var anställd eller avveckling av hans verksamhet som självständig företagare på grund av omfattande eller genomgripande förändring i ortens näringsliv eller i den näringsgren där han utövade verksamheten samt om han i minst 24 månader under de tre åren närmast före arbetslöshetens inträde utfört förvärvsarbete.

Rätten till kontant arbetsmarknadsstöd upphör vid utgången av månaden före den under vilken den arbetslöse fyller 67 år eller när han dessförinnan börjar uppbära ålderspension, hel förtidspension eller helt sjukbidrag enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Rätten till kontant arbetsmarknadsstöd upphör vid utgången av månaden före den under vilken den arbetslöse fyller 65 år eller när han dessförinnan börjar uppbära *hel* ålderspension, *hel* förtidspension eller helt sjukbidrag enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

24 §

Uppbär stödtagare änke- eller änkelingspension eller annan ålderspension än enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, nedsättes det kontanta arbetsmarknadsstödet med pensionsbeloppet. Uppbär han mindre än *hel* förtidspension *eller* mindre än helt sjukbidrag enligt

Uppbär stödtagare änke- eller änkelingspension eller annan ålderspension än enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, nedsättes det kontanta arbetsmarknadsstödet med pensionsbeloppet. Uppbär han mindre än *hel* förtidspension, *mindre* än helt sjukbidrag *eller halv ålders-*

Nuvarande lydelse

nämnda lag, får arbetsmarknadsstödet icke överstiga ett belopp som motsvarar helt sådant stöd minskat med ersättningsbeloppet.

Föreslagen lydelse

pension enligt nämnda lag *eller del-pension enligt lagen (1975:000) om del-pensionsförsäkring*, får arbetsmarknadsstödet icke överstiga ett belopp som motsvarar helt sådant stöd minskat med ersättningsbeloppet.

Uppbär stödtagare livränta från försäkringsinrättning på grund av yrkes-skada eller olycksfall, nedsättes stödet enligt grunderna i första stycket.

Ersättning understigande fyra kronor för dag utbetalas ej.

Denna lag träder i kraft såvitt avser ändringarna i 32, 34 och 39 §§ en vecka efter den dag, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, samt i övrigt den 1 juli 1976.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1975-03-13

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Andersson, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Bengtsson, Norling, Löfberg, Lidbom, Carlsson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén.

Föredragande: statsrådet Aspling.

Proposition angående rörlig pensionsålder m. m.

1 Inledning

Riksdagen antog under år 1974 regeringens förslag till reformprogram på pensionsområdet (prop. 1974:129, SfU 1974:32, rskr 1974:332).

Programmet innefattar såväl förbättringar för dagens folkpensionärer som en lagstadgad sänkning av den allmänna pensionsåldern till 65 år.

I enlighet med vad som har anförts i årets budgetproposition (prop. 1975:1 bil. 7 s. 4) skall pensionsreformen fullföljas genom förslag om ökade möjligheter till en rörlig pensionsålder. Avsikten har därvid angivits vara att de nya reglerna om rörlig pensionsålder skall träda i kraft samtidigt med sänkningen av den allmänna pensionsåldern, dvs. den 1 juli 1976.

Pensionsålderskommittén (S 1970:40)¹ har i januari 1975 i ett delbetänkande (SOU 1975:10) Rörlig pensionsålder lagt fram utredning och förslag om ökade möjligheter till en rörlig pensionsålder. Efter remiss har yttranden över betänkandet avgivits av socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, riks-försäkringsverket, statens handikappråd, statens avtalsverk, statens personalpensionsverk, försäkringsinspektionen, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Skaraborgs, Värmlands och Jämtlands län, 1974 års utredning (A 1974:08) om en allmän arbetslöshetsförsäkring (ALF-utredningen), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation/Statstjänstemännens riksförbund (SACO/SR), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Försäkringskasseförbundet, Pensionärernas riksförbund (PRO), Svenska personalpensionskassan (SPP), Svenska försäkringsbolags riksförbund, Kommunernas pensionsanstalt (KPA), Folksam samt Kooperationens pensionsanstalt (KP). Några remissinstanser har bifogat yttranden som de inhämtat.

¹ Ledamöter presidenten Liss Granqvist, ordförande, generaldirektören Gunnar Danielson, riksdagsledamöterna Alvar Andersson, Göran Karlsson, Ingemar Mundebo och Carl Göran Regnéll samt f. förbundsordföranden Yngve Persson.

Yttrande har därjämte inkommit från Försäkringsbolaget Pensionsgaranti (FPG).

Jag avser nu att ta upp de av kommittén behandlade frågorna angående ökade möjligheter till en rörlig pensionsålder.

I propositionen 1975:23 har föreslagits införande av ett särskilt vuxen-studiestöd. Enligt förslag i propositionen 1975:45 har vidare föreslagits ändrade bestämmelser om utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning. Dessa förslag förutsätter ändrade regler för beräkning av pensionsgrundande inkomst, varför jag ämnar ta upp även denna fråga till behandling.

2 Gällande bestämmelser

2.1 Inledning

Den allmänna pensioneringen enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) omfattar folkpension och tilläggspension (ATP). Inom båda dessa system utgår pension i form av ålderspension, förtidspension och familjepension (änkepension och barnpension). Dessutom förekommer inom folkpensioneringen vissa särskilda förmåner.

I syfte att anpassa de allmänna pensionsförmånernas storlek till penningvärdeutvecklingen, relateras dessa jämte flertalet av de särskilda förmånerna till det s. k. basbeloppet. Basbeloppet, som fastställs för varje månad, följer på grundval av konsumentprisindex skiftningar i prisläget. Basbeloppet utgör 9 000 kr. för mars 1975.

Vid sidan av den allmänna pensioneringen förekommer olika former av tjänstepensionering. En översikt över några tjänstepensionssystem lämnas i avsnitt 2.6.

2.2 Folkpension

Folkpension tillkommer i princip varje svensk medborgare som är bosatt i Sverige eller som varit mantalsskriven här för det år under vilket han fyllt 62 år och för de fem åren närmast dessförinnan. Utländska medborgare kan på grundval av konvention ha rätt till folkpension.

Ålderspension utgår fr. o. m. den månad varunder den försäkrade fyller 67 år. På framställning av försäkrad kan ålderspension utgå tidigare, dock tidigast fr. o. m. den månad då han uppnår 63 års ålder. Förtida pensionsuttag skall göras samtidigt för folkpension och tilläggspension. Pensionsuttaget kan också uppskjutas (6 kap. AFL).

Tas ålderspensionen ut i förtid, minskas pensionen med 0,6 % för varje månad som, då pensionen börjat utgå, återstår till ingången av den månad då den försäkrade fyller 67 år. Uppskjuts uttaget ökas pensionen på motsvarande sätt, varvid dock hänsyn inte tas till tid efter den månad, under vilken den försäkrade fyller 70 år, och ej heller till tid, då den försäkrade

åtnjutit tilläggspension i form av ålderspension eller inte varit berättigad till folkpension. Framställning om förtida uttag av ålderspension kan återkallas. Reduktionen av pensionen vid förtida uttag är – liksom ökningen vid uppskjutet uttag – livsvarig och bygger på försäkringsmatematiska beräkningsgrunder.

Ålderspension som uttas vid 67 år utgör för en ensam pensionär 95 % av basbeloppet, dvs. 8 550 kr. med nuvarande basbelopp om 9 000 kr. För vardera av två makar utgör ålderspensionen 77,5 % av basbeloppet, dvs. f. n. 6 975 kr. (6 kap. 2 § AFL).

Enligt beslut av 1974 års riksdag (prop. 1974:129, SFU 1974:32, rskr 1974:332, SFS 1974:784–789 och 962) skall den allmänna pensionsåldern den 1 juli 1976 sänkas till 65 år. Vad angår förtida och uppskjutet uttag av ålderspension begränsades riksdagens beslut i avvaktan på förslag om rörlig pensionsålder till två övergångsbestämmelser avseende dels försäkrade som gör förtida uttag före den 1 januari 1976 men inte fyller 67 år före denna dag, dels försäkrade som uppskjuter sitt uttag av ålderspension i anslutning till reformens ikraftträdande.

Förtidspension utgår till försäkrad som fyllt 16 år för tid före den månad, då han fyller 67 år eller ålderspension dessförinnan börjar utgå till honom, om hans arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst hälften och nedsättningen kan anses varaktig. Kan nedsättningen av arbetsförmågan inte anses varaktig men kan den antas bli bestående avsevärd tid, har den försäkrade rätt till folkpension i form av *sjukbidrag*. Detta bidrag är begränsat till viss tid men i övrigt gäller vad som är föreskrivet om förtidspension även sjukbidrag (7 kap. AFL).

Rätt till förtidspension tillkommer också arbetslös försäkrad, som fyllt 60 år och som till följd av arbetslöshet uppburit ersättning från erkänd arbetslöshetskassa under den längsta tid sådan ersättning kan utgå eller uppburit kontant arbetsmarknadsstöd under 450 dagar. Såsom ytterligare förutsättning för rätt till förtidspension i dessa fall gäller att den försäkrades möjlighet att bereda sig fortsatt inkomst genom sådant arbete som han tidigare utfört eller genom annat tillgängligt lämpligt arbete är nedsatt med minst hälften och att nedsättningen kan anses varaktig.

Förtidspensionens storlek graderas efter den försäkrades förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete så, att försäkrad, vars förmåga eller möjlighet är nedsatt i sådan grad att intet eller endast ringa del därav återstår, erhåller hel förtidspension. Är förmågan eller möjligheten nedsatt i mindre grad men likväl med avsevärt mer än hälften, utgår två tredjedelar av hel förtidspension. I övriga fall utgår halv förtidspension. Vid bedömande av i vad mån arbetsförmågan är nedsatt skall beaktas den försäkrades förmåga att vid den nedsättning av prestationsförmågan, varom är fråga, bereda sig inkomst genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till hans utbildning

och tidigare verksamhet samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter. I fråga om äldre personer skall bedömningen främst avse deras förmåga och möjlighet att bereda sig fortsatt inkomst genom sådant arbete som de tidigare utfört eller genom annat för dem tillgängligt lämpligt arbete. Med inkomst av arbete likställs i skälighetsfattning värdet av hushållsarbete i hemmet (7 kap. 3 § AFL).

Om förmågan eller möjligheten att bereda sig inkomst genom arbete väsentligt förbättrats för en försäkrad som åtnjuter förtidspension, skall pensionen dras in eller minskas med hänsyn till förbättringen.

Hel förtidspension utgår med samma belopp som en ålderspension, som tas ut vid 67 års ålder.

Ålders- och förtidspension kan höjas med barntillägg, hustrutillägg, kommunalt bostadstillägg, invaliditetstillägg och pensionstillskott. De tre förstnämnda tilläggen kan dock inte utgå till ålderspension förrän 67 års ålder uppnåtts.

Vid tillämpningen av folkpensioneringens bestämmelser om ålderspension och förtidspension skall gift pensionsberättigad som stadigvarande lever åtskild från sin make likställas med ogift pensionsberättigad om inte särskilda skäl föranleder till annat. Med gift pensionsberättigad likställs å andra sidan pensionsberättigad som stadigvarande sammanbor med någon, med vilken han varit gift eller har eller har haft barn.

Familjepension utgår i form av änkepension och barnpension.

En änka har rätt till *änkepension* under förutsättning att hon inte åtnjuter ålderspension samt antingen uppnått 36 års ålder vid mannens död och varit gift med honom i minst fem år eller har vårdnaden om och stadigvarande bor tillsammans med barn under 16 år, som vid mannens död stadigvarande vistades i makarnas hem eller hos änkan. Upphör änka att ha barn under 16 år i hemmet, skall vid bedömandet av hennes rätt till pension i fortsättningen anses som om mannen avlidit då barnet upphörde att påverka rätten till pension och äktenskapet varat till nämnda tidpunkt (8 kap. AFL).

För änka, vars rätt till änkepension grundar sig på sammanboende med barn under 16 år eller som vid mannens död eller den därmed jämställda tidpunkten fyllt 50 år, utgår änkepensionen med samma belopp som ålderspension från 67 år för en ensam ålderspensionär. För annan änka minskar pensionen med 1/15 för varje år, varmed ankans ålder vid mannens död eller den tidpunkt då hon upphörde att ha barn under 16 år i hemmet understeg 50 år.

Om en kvinna blivit änka efter den 30 juni 1960, utgår änkepension utan inkomstprövning. För änkor, vilkas män avlidit före den 1 juli 1960, är pensionen däremot inkomstprövad. Om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1958–den 30 juni 1960, är dock viss del av pensionen, det s. k. garantibeloppet, fri från inkomstprövning. Garantibeloppet utgör, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1958–den 30 juni 1959, en tredjedel

och, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1959–den 30 juni 1960, två tredjedelar av det belopp som skulle ha utgått utan inkomstprövning /16 § lagen (1962:382) om införande av lagen om allmän försäkring/.

Änkepension dras in om änkan ingår nytt äktenskap, men börjar ånyo utgå om det nya äktenskapet upplöses inom fem år. Samma gäller om änkan stadigvarande börjar sammanbo med man med vilken hon har eller har haft barn eller förut varit gift.

I förekommande fall kan jämte änkepension utgå kommunalt bostadstillägg och pensionstillskott.

Uppfyller en änka förutsättningarna för rätt till två eller flera av förmånerna barnpension, förtidspension, änkepension eller hustrutillägg, utgår endast en av dessa pensioner, varvid hon äger välja vilken av dem hon önskar. Fr. o. m. den månad då änkan fyller 67 år utbyts – i motsats till vad som är fallet inom tilläggspensioneringen – änkepension mot ålderspension.

Med änka likställs i fråga om rätt till änkepension ogift eller frångående kvinna eller änka, som stadigvarande sammanbodde med ogift eller frångående man eller änklings vid dennes död och som varit gift med eller har eller har haft barn med honom. Däremot äger kvinna inte rätt till änkepension efter sin make, om hon levde åtskild från honom vid hans död och efter det sammanlevnaden upphörde stadigvarande sammanbott med en annan man, med vilken hon varit gift eller har eller har haft barn.

Barnpension utgår till barn under 18 år, vars fader eller moder eller båda föräldrar avlidit. Rätt till barnpension föreligger dock inte, om barnet är adopterat av annan än den avlidne eller dennes make. Har avliden förälder till barn utom äktenskap enligt avtal som är bindande för barnet åtagit sig att till dess underhåll utge visst belopp en gång för alla, föreligger rätt till barnpension endast i den mån pensionen överstiger en livränta som köpts eller kunnat inköpas åt barnet för engångsbeloppet (8 kap. 5 § AFL).

Barnpensionen utgör 25 % av basbeloppet. Barnpension utgår dock alltid med sådant belopp att pensionen, i förening med barnet tillkommande ATP i form av barnpension, utgör 60 % av basbeloppet om båda föräldrarna avlidit, 30 % av basbeloppet om barnet samtidigt uppbär bidragsförskott enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott samt 40 % av basbeloppet i övriga fall då barnet uppbär pension efter en av föräldrarna. I sistnämnda fall beaktas även sådan folkpension i form av änkepension, som utgår till kvinna som är barnets mor eller som varit gift med barnets far eller har eller har haft barn med honom, under förutsättning att barnet och kvinnan stadigvarande sammanbor. Om flera barn är berättigade till barnpension, fördelas vid avräkningen änkepensionen lika mellan barnen.

2.3 Särskilda förmåner inom folkpensioneringen

Tilläggsförmåner inom folkpensioneringen är barntillägg, invaliditetstillägg, pensionstillskott, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg. Härtill kommer de fristående folkpensionsförmånerna invaliditetsersättning och vårdbidrag.

Till ålders- eller förtidspension utgår *barntillägg* för varje barn under 16 år till försäkrad eller försäkrads hustru, om den försäkrade har vårdnaden om eller stadigvarande sammanbor med barnet. Till ålderspension som den försäkrade uppbär för tid före 67 år eller till pension som tillkommer gift kvinna utgår inte barntillägg. Gift kvinna som stadigvarande lever åtskild från sin make kan dock erhålla barntillägg för barn som hon stadigvarande sammanbor med eller har vårdnaden om (9 kap. 1 § jämfört med 10 kap. 1 § AFL).

Barntillägget utgör 25 % av basbeloppet. Om barnet samtidigt är berättigat till barnpension utgör det 10 % av basbeloppet. Utgår förtidspension med två tredjedelar eller hälften av hel förtidspension, nedsätts barntillägget på motsvarande sätt. Åtnjuter den försäkrade ATP minskas honom tillkommande barntillägg med hälften av tilläggs pension i den mån denna för år räknat överstiger halva basbeloppet.

Invaliditetstillägg är en förmån, som i vissa fall kompletterar ålders- eller förtidspension. Sådant tillägg utgår om den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan samt hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllde 63 år. Tillägget utgår vidare, om den försäkrade är blind och blindheten inträtt innan den försäkrade uppnått 63 års ålder. Invaliditetstillägg utgår slutligen till försäkrad, som uppbär partiell förtidspension, om den försäkrade utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet. Med försäkrad som har förvärvsarbete jämfälls försäkrad som studerar om han är berättigad till studiehjälp eller studiemedel eller bara på grund av behovsprövning är utesluten från sådan förmån (9 kap. 2 § AFL).

Invaliditetstillägg utgår inte till försäkrade, som stadigvarande vårdas på vissa anstalter.

Invaliditetstillägg utgör 30 % av basbeloppet.

Invaliditetsersättning utgår till vissa försäkrade som fyllt 16 år och som inte åtnjuter pension. Sådan ersättning tillkommer dels försäkrad som är blind, om blindheten inträtt innan han fyllde 63 år, dels försäkrad som utför förvärvsarbete om han på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra förvärvsarbete. Liksom i fråga om invaliditetstillägg jämfälls studier med förvärvsarbete. Invaliditetsersättning utgör 60 eller

30 % av basbeloppet allt efter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek (9 kap. 3 § AFL). Invaliditetsersättning till blind utgör 60 % av basbeloppet.

Vårdbidrag utgår till försäkrad förälder för vård av barn som inte fyllt 16 år, om barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård (9 kap. 4 § AFL).

Vårdbidrag utgår med belopp motsvarande hel förtidspension till ensamstående jämte pensionstillskott.

Enligt beslut av 1974 års riksdag (prop. 1974:129, SFU 1974:32, rskr 1974:332, SFS 1974:784) skall fr. o. m. den 1 juli 1975 gynnsammare regler gälla för de särskilda förmånerna invaliditetsersättning, invaliditetstillägg och vårdbidrag. De nuvarande invaliditetsersättningarna och invaliditetstilläggen sammanförs till en ny förmån, benämnd handikappersättning. Vidare skall – i fråga om både denna förmån och vårdbidraget – gälla mildare regler som ger flera handikappade än nu möjlighet att få ersättning.

Till folkpension i form av ålderspension, förtidspension och änkepension utgår *pensionstillskott* till pensionärer som inte har ATP eller har låga ATP-belopp enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott. Pensionstillskottet som f. n. utgör 18 % av basbeloppet, är inkomstprövat mot ATP-pension. Avräkningen är så konstruerad att den som uppbär 30 % av basbeloppet eller mera i ATP-pension inte får något pensionstillskott. Till den som uppbär ATP-pension med lägre belopp än 30 % av basbeloppet utgår pensions-tillskott i den mån de sammanlagda förmånerna inte överstiger 30 %-nivån (garantinivån).

Riksdagen har år 1974 beslutat (SFS 1974:785) att den årliga höjningen av pensionstillskotten till ålderspension eller änkepension fr. o. m. den 1 juli 1976 skall vara 4 % av basbeloppet samt att garantinivån skall höjas successivt till 45 % av basbeloppet. För förtidspensionärerna innebär beslutet att tillskotten fördubblas och att garantinivån successivt stiger till 90 % av basbeloppet.

Regler om vissa *inkomstprövade förmåner*, som utgår som tillägg till folkpensionen, återfinns i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.

Hustrutillägg tillkommer hustru till den, som åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension, om hustrun fyllt 60 år och själv inte åtnjuter folkpension samt makarna varit gifta minst fem år. När särskilda skäl föreligger kan hustrutillägg utgå även om hustrun inte fyllt 60 år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år.

Hustrutilläggets maximibelopp utgör skillnaden mellan å ena sidan sammanlagda årsbeloppet av folkpension i form av ålderspension till två makar jämte två pensionstillskott samt å andra sidan sådan pension till ogift jämte ett pensionstillskott. Vid denna beräkning skall man utgå från de pensionsbelopp som gäller vid uttag fr. o. m. 67-årsdagen.

En kommun kan fatta beslut om att *kommunalt bostadstillägg* skall utges i kommunen. Sådant tillägg har numera införts i alla kommuner. Tillägget utgår till den som åtnjuter folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller änkepension och är mantalsskriven inom kommunen eller till där mantalsskriven hustru som åtnjuter hustrutillägg.

Kommunalt bostadstillägg utgår enligt de grunder kommunen själv bestämmer. Avvikelse från de i lagen fastställda inkomstprövningsreglerna får dock inte göras och inte heller får kommunen uppställa villkor om viss tids bosättning i kommunen eller liknande. För pensionärer som är bosatta i ålderdomshem eller därmed likställt hem kan regeringen begränsa rätten till kommunalt bostadstillägg.

Kommunerna har i huvudsak utformat grunderna för det kommunala bostadstillägget enligt något av följande tre alternativ. Ett alternativ innebär att ett generellt tillägg utgår till alla pensionsberättigade inom kommunen, oberoende av pensionstagarens bostadskostnad, ett annat att tillägget i sin helhet knyts till bostadskostnaden. Det tredje alternativet utgör en kombination av de båda första på så sätt att en del av tillägget utgår till alla, oberoende av bostadskostnaden, och en annan del är knuten till denna kostnad.

Hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg får inte utgå till ålderspension, som åtnjuts för tid före den månad då den pensionsberättigade fyller 67 år. Det tidigare nämnda riksdagsbeslutet om sänkning av den allmänna pensionsåldern innebär att denna gräns fr. o. m. den 1 juli 1976 sänks till 65 år.

Hustrutillägg och kommunala bostadstillägg samt änkepensioner i anledning av dödsfall före den 1 juli 1960 är underkastade inkomstprövning. Reglerna härom innebär att förmånen minskas med pensionärens inkomster vid sidan av folkpensionen, således bl. a. med eventuellt utgående tilläggs-pension. Överstiger sidoinkomsten 2 000 kr. för ensamstående, sker minskning med en tredjedel av den pensionsberättigades inkomst därutöver. För man och hustru är motsvarande gränsbelopp sammanlagt 3 000 kr. Årsinkomster under 2 000 kr. för ensamstående och 3 000 kr. för makar medför inte något avdrag. Med årsinkomst avses den inkomst, för år räknat, som någon kan antas komma att åtnjuta under den närmaste tiden. Med inkomst avses inkomster av alla slag, såsom tjänstepension, arbetsinkomst, räntes-inkomst och avkastning av fastighet. Såsom inkomst räknas inte allmänt barnbidrag, folkpension, tilläggspension till den del den föranlett minskning av pensionstillskott eller av barntillägg, livränta enligt lagen om yrkesskadeförsäkring i vad den avdragits från pension, eller understöd som någon på grund av skyldskap eller svågerlag är föranledd att utge. Till inkomst räknas ej heller socialhjälp eller bostadstillägg enligt den särskilda lagstiftningen om barntillägg till barnfamiljer m. fl. Vid uppskattning av förmögens avkastning skall denna höjas med 10 % av det belopp, varmed förmögenheten överstiger för den som är gift 40 000 kr. (för makar tillhopa

80 000 kr.) och för annan 50 000 kr. För sammanlevande makar beräknas vardera makens inkomst utgöra hälften av makarnas sammanlagda årsinkomst och värdet av förmögenhet hälften av deras sammanlagda förmögenhet.

2.4 Försäkringen för tilläggspension (ATP)

Tilläggspensioneringen innefattar *ålderspension*, *förtidspension* och *familjepension*, som utgår utöver folkpensionen. Pensionsrätten är relaterad till de arbetsinkomster som den försäkrade haft under sin aktiva tid. Den intjänade pensionsrätten är avgörande för pensionens storlek (11–15 kap. AFL).

Pensionsgrundande inom ATP blir den försäkrades inkomst av förvärvsarbete under åren fr. o. m. det då han fyller 16 år t. o. m. det då han fyller 65 år. Inkomster för år under vilket den försäkrade avlidit eller åtnjutit ålderspension eller förtidspension enligt lagen om allmän försäkring är dock inte pensionsgrundande. Förvärvsinkomsterna indelas i inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete (11 kap. 1 § AFL). Såsom inkomst av förvärvsarbete anses även bl. a. sjukpenning, föräldrapenning och vårdbidrag enligt AFL, dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa, kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen om kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen.

Den pensionsgrundande inkomsten motsvarar summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete i den mån summan överstiger en viss minimigräns, nämligen det vid årets ingång gällande basbeloppet, vilket avräknas i första hand mot inkomst av anställning. Maximigränsen för beräkning av den pensionsgrundande inkomsten utgör sju och en halv gång det vid årets ingång gällande basbeloppet. Belopp från vilket sålunda skall bortses avräknas i första hand från inkomst av annat förvärvsarbete (11 kap. 5 § AFL).

För varje år, för vilket pensiongrundande inkomst fastställs för en försäkrad, skall pensionspoäng tillgodoräknas honom. Pensionspoängen utgör den pensionsgrundande inkomsten delad med basbeloppet vid årets ingång. I den mån den pensionsgrundande inkomsten härrör från inkomst av annat förvärvsarbete än anställning tillgodoräknas den försäkrade i regel pensionspoäng endast om tilläggspensionsavgift för året till fullo erlagts inom föreskriven tid. Å andra sidan kan pensionspoäng enligt särskilda regler tillgodoräknas försäkrad för år, varunder han åtnjutit förtidspension från tilläggspensioneringen, trots att ingen pensionsgrundande inkomst beräknas för sådant år (11 kap. 6 § AFL).

Ålderspension utgår under förutsättning att pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade för minst tre år. Pensionen utgår fr. o. m. den månad under vilken den försäkrade fyller 67 år med möjlighet till förtida och uppskjutet pensionsuttag efter samma regler som inom folkpensioneringen. Om den försäkrade gör förtida uttag av ålderspension tas vid pensionsberäkningen

hänsyn även till pensionspoäng som kan föreligga för det år som närmast föregår det varunder pensionen börjar utgå. Tas pensionen således ut under det år, varunder den försäkrade fyller 66 år, eller tidigare, blir det alltså fråga om att först bestämma pensionen provisoriskt. Den omräknas sedan kännedom vunnits om pensionsgrundande inkomst och därmed pensionspoäng även för det sista året före pensioneringen (12 kap. AFL).

Storleken av den ålderspension som börjar utgå vid 67 års ålder motsvarar 60 % av produkten av basbeloppet för den månad för vilken pensionen skall utges och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade. Har pensionspoäng tillgodoräknats för mer än 15 år beräknas medeltalet på de 15 högsta poängtalerna (15-årsregeln). Har pensionspoäng tillgodoräknats för mindre än 30 år minskas pensionen med 1/30 för varje felande år (30-årsregeln). I pensioneringens inledningsskede har för försäkrad som är svensk medborgare 30-årsregeln ersatts med en 20-årsregel för den som är född något av åren 1896–1914. För den som är född något av åren 1915–1923 fordras i stället för 30 år 21 år för den som är född år 1915, 22 år för den som är född år 1916 osv. Övergångsreglerna innebär att personer som är födda år 1914 och senare har möjlighet att förvärva full pension, medan de som är födda åren 1896–1913 maximalt kan få så många 20-delar av full pension som antalet år fr. o. m. år 1960 t. o. m. det då vederbörande fyller 65 år.

Förtidspension utgår till försäkrad för tid före den månad, då han fyller 67 år eller ålderspension dessförinnan börjar utgå till honom. Då en förtidspensionär uppnått 67 års ålder, utbyts förtidspensionen mot ålderspension (13 kap. AFL).

De grundläggande förutsättningarna för rätt till förtidspension är desamma som inom folkpensioneringen. De försäkrades arbetsförmåga skall alltså på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan vara nedsatt med minst hälften och nedsättningen skall vara av varaktig natur. Är nedsättningen av arbetsförmågan inte att anse såsom varaktig men kan den antas bli bestående avsevärd tid, kan den försäkrade liksom inom folkpensioneringen erhålla sjukbidrag, som är begränsat till viss tid men för vilket i övrigt gäller samma regler som beträffande förtidspension. Även om nedsättning av arbetsförmågan inte föreligger, äger försäkrad som fyllt 60 år och som är varaktigt arbetslös under de förutsättningar som angivits beträffande förtidspension från folkpensioneringen rätt till förtidspension även från tilläggspensioneringen. Invaliditetsgraderingen är densamma som inom folkpensioneringen. Förtidspensionen kan således vara hel, två tredjedels eller halv pension, beroende på graden av arbetsförmågans nedsättning.

En ytterligare förutsättning för rätt till förtidspension från tilläggspensioneringen är att den försäkrade kan tillgodoräkna sig pensionspoäng för tid före det år, då pensionsfallet inträffat. Pensionsfallet anses ha inträffat vid den tidpunkt, då arbetsförmågan blivit nedsatt med minst hälften och

nedsättningen därjämte kan betraktas som varaktig eller väntas bli bestående avsevärd tid.

Storleken av hel förtidspension motsvarar i princip den ålderspension som den försäkrade skulle bli berättigad till om han började åtnjuta sådan pension fr. o. m. den månad då han uppnår 67 års ålder.

Härvid skall, så snart vissa förutsättningar är uppfyllda, pensionen beräknas under antagande att den försäkrade för varje år fr. o. m. det år då pensionsfallet inträffar t. o. m. det då han uppnår 65 års ålder tillgodoräknats vissa pensionspoäng (antagandepoäng). För att pensionsberäkning med antagandepoäng skall få äga rum fordras att den försäkrade antingen vid tidpunkten för pensionsfallet haft en sjukpenninggrundande inkomst, som svarar mot en årsinkomst av förvärvsarbete lika med det vid årets ingång gällande basbeloppet, eller också kan tillgodoräkna sig pensionspoäng för tre av de fyra åren närmast före året för pensionsfallet.

Antagandepoäng skall beräknas enligt den av två alternativa metoder som ger det för den försäkrade gynnsammaste resultatet. Den ena metoden innebär att antagandepoängen beräknas motsvara medeltalet av de två högsta poängtalerna under de fyra åren närmast före pensionsfallet. Den andra metoden innebär att antagandepoängen beräknas på grundval av poängförvärven under samtliga år t. o. m. året närmast före pensionsfallet. Antagandepoängen skall därvid motsvara medeltalet för halva antalet av de år som sålunda kommer i fråga, varvid hänsyn i första hand tas till åren med de högsta poängtalerna (13 kap. 2 § AFL).

Förtidspension enligt reglerna om antagandepoäng förutsätter att den försäkrade vid 67 års ålder kan komma i åtnjutande av ålderspension. Antalet poängar t. o. m. det sextiofemte levnadsåret skall alltså, inberäknat åren med antagandepoäng, i regel vara minst tre.

Om förutsättningar inte föreligger för att den försäkrade skall kunna få förtidspension med tillgodoräkande av antagandepoäng, fordras för rätt till förtidspension, att den försäkrade tillgodoräknats pensionspoäng för minst tre år före det år, under vilket pensionsfallet inträffade. Förtidspensionen beräknas då på grundval av föreliggande faktiska pensionspoäng enligt samma metod som ålderspension, vilken utgår fr. o. m. den månad då 67 års ålder uppnås (13 kap. 3 § AFL).

Som tidigare nämnts har riksdagen under år 1974 beslutat att den allmänna pensionsåldern den 1 juli 1976 skall sänkas till 65 år. Beslutet innebär såvitt avser frågan om pensionspoäng för det sextiofemte levnadsåret i huvudsak följande.

Som huvudregel gäller efter pensionsålderssänkningen att beräkningen av pensionsgrundande inkomst sker för år t. o. m. det år då den försäkrade fyller 64 år. I enlighet härmed beräknas antagandepoäng för förtidspension t. o. m. det år då den försäkrade uppnår 64 års ålder. Som särskild bestämmelse för försäkrad född under något av åren 1911–1927 gäller att pensionsgrundande inkomst beräknas även för det år då den försäkrade fyller

65 år. Beräkningen av pensionspoäng för detta år sker därvid med tillämpning av de regler om antagandepoäng som redan gäller inom förtidspensioneringen, dock med möjlighet för de försäkrade att tillgodoräknas den faktiska pensionspoängen för detta år om den blir högre än den tidigare antagna.

Familjepension utgår till försäkrads änka och barn under förutsättning att den försäkrade vid sin död var berättigad till förtidspension eller ålderspension från tilläggpensioneringen eller skulle ha varit berättigad till förtidspension, om hans arbetsförmåga vid tiden för dödsfallet varit så nedsatt som krävs för rätt till sådan pension (14 kap. AFL).

Änkepension utgår till änka efter den försäkrade, om äktenskapet varat minst fem år och ingåtts senast den dag, då den försäkrade fyllde 60 år. Efterlämnar den försäkrade barn som också är barn till änkan, är änkan, oavsett om barnet är minderårigt eller uppnått vuxen ålder, berättigad till änkepension även om nyssnämnda förutsättningar inte är uppfyllda. I motsats till vad som gäller för rätt till änkepension från folkpensioneringen krävs för rätt till änkepension från tilläggpensioneringen alltid att legalt äktenskap förelegat. Änkepensionsrätten upphör om änkan gifter om sig. Upplöses det nya äktenskapet innan det bestått i fem år, skall änkepensionen ånyo börja utgå.

Änkepensionen utgör en viss procent av den avlidnes egenpension, dvs. den förtids- eller ålderspension som utgick till den avlidne eller – om sådan pension inte utgick – den förtidspension som han skulle ha erhållit om rätt till hel sådan pension inträtt vid tidpunkten för dödsfallet. Om den avlidne åtnjöt partiell förtidspension beräknas änkepensionen ändå med utgångspunkt från hel förtidspension. Var han ålderspensionär, räknas med en ålderspension av den storlek som gäller vid uttag från 67 års ålder (14 kap. 3 § AFL).

Änkepensionens storlek är i övrigt beroende av om den försäkrade jämte änkan efterlämnar barn som är berättigat till pension efter honom. Finns inte något pensionsberättigat barn, är änkepensionen 40 % av den försäkrades nyss berörda egenpension. Efterlämnar den försäkrade pensionsberättigat barn, är änkepensionen 35 % av samma pension.

Barnpension tillkommer försäkrads barn under 19 år. Adoptivbarn har pensionsrätt efter adoptivföräldrarna men inte efter sina naturliga föräldrar. Har underhållsskyldighet mot barn utom äktenskap avlösts genom ett engångsbelopp, gäller motsvarande regel som beträffande barnpension inom folkpensioneringen (14 kap. 4 § AFL).

Storleken av barnpensionen är beroende av huruvida pensionsberättigad änka finns samt av familjemedlemmarnas antal. Efterlämnar en man änka och ett pensionberättigat barn, blir barnets pension 15 % av faderns egenpension. Är ett barn ensamt pensionsberättigat, blir barnets pension 40 % av den avlidnes egenpension. Finns flera barn än ett, ökas de nu angivna procenttalen med tio för varje barn utöver det första, och det sammanlagda barnpensionsbeloppet fördelas lika mellan barnen. Dessa regler gynnar bl. a.

änklingars barn.

Flera familjepensioner kan inte utgå samtidigt till samma person. Är någon för samma månad berättigad till flera tilläggspensioner i form av familjepension – t. ex. barnpension efter både fader och moder eller både änkepension och barnpension – utges sålunda endast den största av dem. En kvinnas rätt till änkepension påverkas emellertid inte av att hon samtidigt är berättigad till förtidspension eller ålderspension från tilläggspensioneringen. Änkepension från folkpensioneringen kan däremot, såsom förut framhållits, aldrig utgå samtidigt med folkpension i form av barn-, förtids- eller ålderspension eller hustrutillägg. En änka kan sålunda samtidigt uppbära folkpension i form av ålderspension och tilläggspension i form av änkepension efter sin avlidne make.

En försäkrad har med samtycke av sin make möjlighet att anmäla individuellt *undantagande* från försäkringen för tilläggspension såvitt avser inkomst av annat förvärvsarbete än anställning. Undantagande gäller fr. o. m. året näst efter det då anmälan därom gjorts. Anmälan om undantagande kan återkallas av den försäkrade med verkan från nästföljande årsskifte, dock tidigast från det som inträffar sedan undantagandet ägt giltighet i fem år. Den som har återkallat anmälan om undantagande får sedan inte ånyo göra dylik anmälan. Anmälan om undantagande liksom återkallelse skall göras hos allmän försäkringskassa.

Har anmälan om undantagande skett, skall vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst för den försäkrade för tiden efter det undantagandet trätt i kraft hänsyn inte tas till inkomst av annat förvärvsarbete än anställning (11 kap. 7 § AFL). Undantagande kan (enligt 12 kap. 2 § andra stycket AFL) också ha en viss reducerande effekt på framtida pension som grundas på inkomst av anställning.

2.5 Finansiering

Samtliga i avsnitt 2.2 och 2.3 angivna folkpensionsförmåner med undantag av kommunalt bostadstillägg finansieras med statliga medel.

Före år 1974 täcktes en del av folkpensionskostnaderna av en folkpensionsavgift som betalades av såväl löntagare som företagare för egen inkomst. Fr. o. m. inkomståret 1974 har folkpensionsavgiften ersatts av en socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen, som debiteras arbetsgivare och egenföretagare. Underlaget för denna avgift beräknas efter samma principer som i allmänhet gäller i fråga om socialförsäkringsavgifter. Inkomst som inte uppgår till 500 kr. för år beaktas inte och vidare bortses från den del av inkomsten som för år räknat överstiger 7,5 gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Den som har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning skall erlägga avgift om han fyllt 16 år och inte uppbär ålders- eller förtidspension enligt AFL eller vid ingången av inkomståret fyllt 65 år. Avgiften utgör för år 1975 4,2 % av avgiftsunderlaget.

De kommunala bostadstilläggen finansieras av vederbörande kommun. Tilläggpensioneringen finansieras helt genom avgifter på inkomst av förvärvsarbete. Avgift för inkomst av anställning betalas av arbetsgivaren. Avgiften beräknas kollektivt på summan av vad arbetsgivaren under året betalat i lön till sina anställda. Denna summa skall dock först minskas med dels ett belopp, motsvarande det vid årets början gällande basbeloppet multiplicerat med genomsnittliga antalet arbetstagare under året, dels den del av varje arbetstagares lön som överstiger sju och en halv gånger basbeloppet. För inkomst av annat förvärvsarbete än anställning betalar den försäkrade själv en tilläggsavgift. Denna beräknas på den del av den pensionsgrundande inkomsten som härrör från sådant arbete. Procentsatsen fastställs av regeringen med riksdagen och skall vara så avvägd att avgifterna tillsammans med andra tillgängliga medel täcker dels pensionsutbetalningar, förvaltningskostnader och övriga utgifter som åvilar försäkringen, dels erforderlig fondering. Avgifterna tillförs allmänna pensionsfonden. Procentsatsen utgör för år 1975 10,75 %, för år 1976 11 % och skall för åren 1977–1979 utgöra 11,75 %.

Reglerna om försäkringens finansiering finns i 19 kap. AFL och i de särskilda lagarna om procentsatsen för uttag av avgift till försäkringen för tilläggs pension (SFS 1973:477 och 1974:789).

2.6 Tjänstepension

Vid sidan av den allmänna pensioneringen finns olika former av tjänstepension för anställda inom statlig, kommunal och privat tjänst. Bland tjänstepensionsanordningarna kan nämnas följande.

Den *statliga tjänstepensionen* regleras numera genom ett allmänt pensionsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän. Enligt avtalet gäller statens allmänna tjänstepensionsreglemente (SPR) med anslutande föreskrifter i väsentliga delar som kollektivavtal i den omfattning de avser berörda tjänstemän. Statens personalförhållanden administrerar den statliga tjänstepensionen och utbetalar såväl tjänstepension som förmåner enligt den allmänna försäkringen. De statliga pensionsförmåner är samordnade med pensionsförmåner från den allmänna försäkringen på så sätt att pensionären garanteras en viss bruttopension. I denna bruttopension ingår den allmänna pensionen helt eller delvis. Bestämmelserna i SPR omfattar statsanställda i allmänhet och gäller i princip för den som fyllt 20 år och innehar anställning med minst halvtidstjänstgöring. Förmåner kan utges i form av bl. a. ålderspension, sjukpension och förtidspension. Pensionens storlek bestäms av antalet tjänsteår och lönen. För hel pension erfordras normalt 30 tjänsteår. Huvudregeln i SPR i fråga om pensionsålder är baserad på ett system med pensioneringsperioder, inom vilka arbetstagaren i princip själv kan bestämma tidpunkten för sin avgång. Dessa perioder är i huvudsak tre, nämligen 60–63 år, 63–65 år samt 65–66 år. Vid pensioneringstillfället utgör hel ålderspension

i allmänhet 65 % av lönen.

Den *kommunala tjänstepensionen* regleras i normalpensionsreglementen för arbetstagare hos kommuner och landsting (KPR och LKPR) och administreras till övervägande del av Kommunernas pensionsanstalt. Pensioneringen är utformad enligt bruttopensionssystemet och överensstämmer till sin uppbyggnad i allt väsentligt med den statliga tjänstepensioneringen. Pensionsförmånerna intjänas fr. o. m. den månad arbetstagaren fyller 20 år. Pensionsåldern är med vissa undantag 65 år. För hel pension fordras 30 tjänsteår. Bruttopensionen uppgår till 65 % av pensionsunderlaget (slutlönen). Förtida uttag av ålderspensionen är möjligt från 62 års ålder. Uppskjutet uttag efter 67 år medför inte ökning av pensionen. Det tidigare sjukpensionsinstitutet i det kommunala tjänstepensionssystemet har den 1 juli 1974 ersatts av en avtalsgruppsjukförsäkring. – Fr. o. m. den 1 juli 1968 sker gemensam utbetalning från Kommunernas pensionsanstalt av såväl tjänstepension som förmåner enligt den allmänna försäkringen.

Industrins tilläggspension för tjänstemän (ITP) är avsedd att vara ett komplement till de allmänna pensionerna. Det nuvarande ITP-avtalet, som träffats mellan Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) och Privattjänstemannakartellen (PTK), gäller som kollektivavtal mellan förbund anslutna till SAF resp. PTK till den 31 december 1975. ITP-planen har tjänat som förebild för tjänstepensionsplaner inom bl. a. bank- och försäkringsväsendet samt Kooperationen. ITP omfattar bl. a. ålderspension och sjukpension. Inträdesåldern är 28 år för ålderspension. Till grund för beräkning av pensionsförmånerna ligger den pensionsmedförande lönen, som är begränsad till 20 gånger det basbelopp som gäller vid inkomstårets ingång. För full pension krävs en tjänstetid av 360 månader. Pensionsåldern är normalt 65 år. ITP-pensionen har fastställts till i princip 65 % av slutlönen för tiden intill 67-årsmånaden och till 10 % för tiden därefter. Detta gäller för den del av lönen som täcks av folkpension och ATP, dvs. lön upp till 7,5 gånger basbeloppet vid årets ingång. För överskjutande lönedelar minskas inte ITP-beloppet från 67 år. Efter 67 års ålder sjunker således pensionen för lön upp till 7,5 gånger basbeloppet från 65 till 10 %. – ITP bekostas av arbetsgivarna och finansieras genom ett premiereservsystem. Ålderspensionerna säkras genom försäkring i SPP eller genom avsättning i bokslut av tillräckliga pensionsmedel enligt det s. k. FPG/PRI-systemet (Försäkringsbolaget Pensionsgaranti – Pensionsregistreringsinstitutet). Detta system innebär att arbetsgivaren i balansräkningen under posten "Avsatt till pensioner" redovisar kapitalvärdet av intjänad pensionsrätt. De skuldförda beloppen kreditförsäkras hos FPG.

Den *särskilda tilläggspensionen* (STP) regleras i överenskommelser som träffats åren 1971 och 1972 mellan SAF och LO. STP, som är avsedd att komplettera ålderspensionen från den allmänna pensioneringen, utges dels som en temporär pension (STP 1) – vanligen från 65 till 67 år – dels som en livsvarig pension (STP 2) efter 67 år. STP gäller för arbetstagare som arbetar

inom de sakliga tillämpningsområdena för kollektivavtalen inom SAF-LO-området och därjämte för sådana arbetstagare som arbetar inom området för kollektivavtal som följer avtalen mellan SAF och LO. STP administreras av ett särskilt försäkringsbolag, Arbetsmarknadsförsäkringar pensionsförsäkringsaktiebolag (AMF-pensionsförsäkring). Pensionsåldern är 65 år för dem som är födda i december 1909 eller senare. De första STP-pensionerna utbetalades i juli 1973. I inledningsskedet gäller särskilda regler för personer som är födda tidigare än december 1904. Vid uppskjutet uttag höjs pensionen med 0,6 % för varje månad. Förtida uttag är inte möjligt. Som förutsättning för rätt att erhålla STP gäller att den anställde har pensionsgrundande tjänstetid i form av minst 12 s. k. pensionstidsenheter (en pensionstidsenhet motsvarar närmast pensionsgrundande tjänstetid för ett kvartal). Dessutom skall den anställde kunna tillgodoräkna sig "pensionsbevarande anställningstid" genom att antingen ha intjänat minst 12 pensionstidsenheter under tiden fr. o. m. det kalenderår under vilket han fyller 59 år t. o. m. kalenderåret före det under vilket pension tidigast kan utbetalas eller ha intjänat minst en pensionstidsenhet för vart och ett av de två kalenderåren närmast före tidigast möjliga pensionsutbetalning. Pensionsgrundande tjänstetid kan tillgodoräknas tidigast fr. o. m. det kalenderår, under vilket den anställde fyller 28 år, och längst t. o. m. kalenderåret före det då pension tidigast kan utbetalas. Pensionens storlek beräknas med utgångspunkt i den anställdes inkomster under de kalenderår under vilka han fyllt 59-63 år. De tre bästa åren under denna femårsperiod används för beräkning av s. k. pensionslön. Hel pension före 67 år (STP 1) utgör 65 % av pensionslönen. För försäkrade födda år 1913 och tidigare beräknas pensionsnivån enligt särskilda regler. Hel pension efter 67 år (STP 2) utgör 10 % av pensionslönen och utgår först i fullfunktionsstadiet, vilket uppnås tidigast år 2000. Dessförinnan utgår reducerade pensioner. STP finansieras av arbetsgivarna enligt en s. k. kapitaltäckningsmetod. Premien för pensioneringen debiteras inom STP-kollektivet som en viss procent av den redovisade ATP-lönesumman. Avgiften för år 1975 har fastställts till 2,05 % och har beräknats till 3,20 % för tiden 1976-1979.

Genom överenskommelser mellan SAF och LO tillkom samtidigt med STP en *avtalsgruppsjukförsäkring* (AGS) för arbetare. Den är avsedd att vara ett komplement till sjukpenning och förtidspension från den allmänna försäkringen. AGS administreras av ett särskilt försäkringsbolag, AMF-sjukförsäkring. För att en anställd skall omfattas av AGS krävs att han fyllt 18 men inte 67 år, att han är anställd hos en arbetsgivare som är ansluten till AGS-systemet för den kategori av arbetstagare som han tillhör och att han fortlöpande arbetar minst 208 timmar per kalenderkvartal. Anställd som kvalificerat sig för AGS vidmakthåller försäkringen så länge han arbetar minst 208 timmar per kalenderkvartal. För ersättning från AGS krävs att den försäkrade blivit arbetsoförmögen på grund av sjukdom, olycksfall eller yrkesskada och att han kan få ersättning från den allmänna försäkringen

i form av sjukpenning eller förtidspension. Ersättning utges så länge sjukdomen varar, dock längst till 67 års ålder. Karenstiden för AGS är 30 dagar. Varar sjukdomen mer än 30 dagar ges ersättning fr. o. m. åttonde dagen. Under sjukpenningtid utges AGS-ersättning med 3 kr. per dag vid fullständig arbetsoförmåga och med 1,50 kr. vid nedsättning av arbetsoförmågan med minst 50 %. Under tid då förtidspension utgår varierar ersättningen med hänsyn till den anställdes sjukpenninggrundande inkomst och graden av arbetsoförmåga. AGS trädde i kraft den 1 september 1972. AGS finansieras av arbetsgivarna. För år 1975 är AGS-premien 1,3 % av arbetarlönesumman.

3 Pensionsålderskommitténs synpunkter och förslag

3.1 Allmänna synpunkter

Pensionsålderskommittén utgår i sina överväganden angående rörlig pensionsålder från riksdagens beslut att den generella pensionsåldern den 1 juli 1976 skall sänkas till 65 år. Denna ålder kommer alltså att utgöra en ny utgångspunkt för övervägandena om ytterligare utbyggd rörlighet i pensionssystemet.

Kommittén har sett som sin uppgift att finna ett system för ålderspensioneringen som så långt möjligt tillgodoser människornas behov och önskemål när det gäller möjligheter att välja pensioneringstidpunkt och successiv avtrappning av förvärvsarbetet. Pensionsreglerna utgör en av förutsättningarna för att dessa behov och önskemål skall kunna tillgodoses. En annan lika viktig förutsättning är, påpekar kommittén, att man på arbetsmarknaden tillskapar möjligheter att utnyttja de pensionsregler som föreslås. Viktiga komponenter i detta avseende är en utveckling i riktning mot en mera varierad arbetstid med möjligheter till deltidsarbete såväl före som efter den generella pensionsåldern samt vidgade möjligheter till arbete för äldre personer. Sedd i detta perspektiv utgör enligt kommittén en lösning av frågorna om en mera flexibel ålderspensionering ett väsentligt inslag när det gäller att tillgodose de strävanden i riktning mot ökad trivsel på arbetsplatserna och bättre arbetsmiljö, som nu är starkt framträdande på arbetsmarknaden.

Kommittén påpekar att det under senare år i allt större utsträckning förts en debatt om möjligheterna att öka pensionsålderns rörlighet. I denna debatt har framhållits att den förvärvsarbetandes möjligheter och önsknings i förhållande till arbetslivet bättre skulle kunna realiseras om pensionsåldern gjordes mera rörlig. Av debatten framgår enligt kommittén att det för vissa människor med enformigt och slitsamt arbete är ett önskemål att få sluta sitt arbete vid relativt tidig ålder. Andra som är intresserade av sitt arbete och som trivs på sin arbetsplats kan ha en stark önskan att få vara kvar i tjänst efter den allmänna pensionsåldern. Andra åter önskar successivt trappa av sin arbetsinsats och vill t. ex. kombinera arbete och pension någon

tid såväl före som efter den generella pensionsåldern.

Kommittén har vid ett sammanträde med specialister inom arbetsmedicin och forskning angående åldrande fått belysa sådana medicinska frågor, som är av intresse vid bedömning av bl. a. valet av pensionstidpunkt. Vid detta sammanträde underströks önskvärdheten av individuell valfrihet i fråga om pensioneringstidpunkt samtidigt som möjlighet till gradvis nedtrappning av förvärvsverksamheten framhölls som synnerligen önskvärd från medicinsk synpunkt. Det framhölls att hälsotillståndet och andra faktorer av betydelse för arbetsförmågan varierar starkt i de aktuella åldrarna. Kommittén upplyser att den medicinska expertisen inte ansåg att enbart tillhörighet till visst yrke skulle vara någon lämplig grund för särskilda regler för pensionsinträdet.

Professorn i arbetsmedicin Sven Forssman har i en vid betänkandet fogad bilaga ytterligare utvecklat de medicinska synpunkterna på frågan om rörlig pensionsålder. Forssman framhåller sammanfattningsvis bl. a. följande. Det skulle ur hälsosynpunkt vara naturligt att införa en flexibel pensionsålder och förlägga den till en period mellan 60 och 70 år, med möjlighet till individuell bedömning så långt detta är möjligt. Ur hälsosynpunkt är det vidare av värde att bereda dem som själva så önskar tillfälle att i någon form, eventuellt på deltid, kvarstanna i arbete. Förutsättning härför är bl. a. att hälsotillstånd och arbetsförmåga svarar mot arbetets krav och att en tillfredsställande arbetsanpassning kan åstadkommas. För att underlätta den enskilda människans anpassning till förändringen från arbetsliv till pensionering skulle det vara lämpligt med en systematisk orientering i god tid om pensioneringens hälsoproblem och sociala problem. Anpassningen till pensioneringen underlättas även om övergången kan ske successivt under några år.

Vid de överläggningar som kommittén haft med vissa löntagarorganisationer har önskemålen om ökad rörlighet understrukits. Organisationerna har samtidigt betonat intresset av att kunna delvis utta pensionerna i förtid eller delvis uppskjuta uttaget.

I ett inledande avsnitt redovisar kommittén tänkbara vägar för att tillgodose önskemålen om ökad rörlighet. Kommittén diskuterar därvid om det också för den allmänna försäkringens vidkommande finns anledning att införa ett system som motsvarar vad som gäller inom t. ex. den offentliga tjänstepensioneringen, dvs. att pensioneringen knyts till anställningens upphörande. Därvid är till en början enligt kommitténs uppfattning att märka att den allmänna pensioneringen till skillnad från offentlig och privat tjänstepensionering inte bara omfattar anställda. Egna företagare, fria yrkesutövare och hemmamakar utgör exempel på kategorier som faller utanför gruppen anställda och för vilka det är svårt att göra jämförelser med de nämnda tjänstepensioneringssystemen. Kommittén påpekar att problem uppstår även om man skulle knyta pensioneringen till upphörande av arbetsinkomsten. Hemmamakar har i denna sin egenskap inte någon arbets-

inkomst. De andra nämnda persongrupperna har mycket större möjligheter än anställda att själva arrangera avtrappningen av arbetsinkomsten.

Svårigheten att inom det allmänna pensionssystemet få till stånd en individuell valfrihet i fråga om tidpunkten för rätt att erhålla ålderspension har, påpekar kommittén, sin grund i den principiella uppbyggnaden av ålderspensioneringen, som inte förutsätter att man slutar arbeta när man får pension. Varje regel om valfrihet i fråga om pensioneringstidpunkt leder – om man skall behålla ett krav på oavkortade förmåner – till att den nedre gränsen blir den allmänna pensionsåldern. Ingen lär nämligen avstå från att ta ut förmånen så tidigt som möjligt om det inte är förenat med några nackdelar i form av minskade pensionsförmåner eller avstående från arbetsinkomster. Man skulle således få en stor kategori som uppbar pension parallellt med oförändrade inkomster och i många fall oförändrade anställnings- eller arbetsförhållanden.

Sedan kommittén konstaterat att man inte kan tillmötesgå önskemålen om flexibilitet i fråga om pensioneringstidpunkt genom en ordning som bygger på en kategoriuppdelning av de försäkrade inom den allmänna pensioneringen undersöker kommittén vilka andra möjligheter som står till buds. De tänkbara utvägarna är antingen någon form av inkomstprövning eller en flexibilitet grundad på i princip försäkringsmässigt beräknade förmåner. Som exempel på konstruktioner av sistnämnda slag nämner kommittén förtida uttag med reduktion av förmånen och uppskjutet uttag med påslag på förmånen, som innebär att förmånen växer med varje år uttaget uppskjuts. Kommittén upplyser att pensionssystemen i Norge och Västtyskland innehåller exempel på sådana i princip försäkringsmässigt grundade anordningar. Kommittén överväger också möjligheten att grunda rätten till ett tidigare pensionsuttag på medicinska eller arbetsmarknadsmässiga skäl.

Kommittén finner det knappast möjligt att anknyta pensionsåldern inom den allmänna pensioneringen till arbetsinkomstens upphörande på annat sätt än genom någon form av inkomstprövning. Eftersom alla bör behandlas lika inom den allmänna pensioneringen skulle en sådan inkomstprövning komma att omfatta alla försäkrade. Kommittén erinrar om den oförmånliga verkan som inkomstprövningen har på den ekonomiska motiveringen för att utföra förvärvsarbete. Vidare är avgränsningen av de inkomster som skall bli föremål för inkomstprövning ett känt problem. Enligt kommitténs mening bör en ordning som innebär inkomstprövad ålderspension inte komma i fråga. Även om man skulle acceptera en sådan skulle det inte innebära någon fullständig lösning av frågan om rörlig pensionsålder. Man måste nämligen då i särskild ordning lösa hur de som vill uppskjuta sitt uttag skall behandlas. Önskemålen om flexibilitet avser ju även tiden närmast efter den allmänna pensionsåldern.

I fråga om möjligheterna att anknyta den ökade flexibiliteten till medicinska eller arbetsmarknadsmässiga skäl erinrar kommittén om de betydelsefulla förändringar i pensionsreglerna som skett under senare år. I detta

sammanhang utgörs den mest intressanta förändringen av vidgningen av möjligheterna till förtidspension.

Kommittén upplyser att företrädare för löntagarorganisationerna under utredningsarbetet har begärt att förvärvsarbete skall få ökade möjligheter till nedtrappning av förvärvsinkomsterna under de sista yrkesverksamma åren i kombination med en delpension. Det har också i en programskrift från Metallindustriarbetareförbundet understrukits att de anställda själva bör få avgöra tidpunkten för en sådan pensionering och att därvid utgående delpension inte får medföra någon reduktion av folkpension och ATP från 65 års ålder.

Kommittén slår fast att reglerna inom den allmänna pensioneringen är utformade för att gälla alla kategorier av försäkrade, såväl förvärvsarbete som icke förvärvsarbete, anställda såväl som egna företagare. Att under sådana förhållanden inordna regler som är speciellt anpassade för anställda i den allmänna försäkringen framstår för kommittén som mindre lämpligt. De önskemål om pensionsregler med direkt anknytning till arbetsförhållandena som från löntagarorganisationernas sida framhållits såsom angelägna bör därför enligt kommitténs uppfattning tillgodoses på andra vägar än inom den allmänna pensioneringen men likväl med stöd från samhällets sida.

Med utgångspunkt i de nämnda principiella övervägandena blir kommitténs slutsats att önskemålen om ökade möjligheter till rörlig pensionsålder bör tillgodoses dels inom den allmänna pensioneringen genom den vidgade förtidspensioneringen och genom ett utbyggt system med förtida och uppskjutet uttag, dels vid sidan av den allmänna pensioneringen genom att det allmänna stimulerar och stödjer en ny pensionsanordning på arbetsmarknaden, avsedd att ge delpension till kollektivavtalsanställda arbetstagare i kombination med deltidarbete.

3.2 Förtidspension

Enligt direktiven för utredningsarbetet har kommittén haft att följa upp reformeringen av förtidspensioneringen inom den allmänna försäkringen. Kommittén redovisar i betänkandet bl. a. innebörden av 1970 och 1972 års lagändringar (jfr prop. 1970:66 och 1972:55), utvecklingen av antalet förtidspensioner, fördelningen inom kassaområden samt fördelning av förtidspensioner efter kön, ålder och arbetskraftsstatus.

Då det gäller verkningarna av reformerna upplyser kommittén följande. År 1968 utgjorde procenten bifallna ansökningar om förtidspension 92,1. Denna siffra har efter 1970 års reform stigit till 96 %. Andelen hela förtidspensioner har ökat sedan år 1968, då dessa utgjorde 70,6 % av samtliga nybeviljade förtidspensioner. F. n. utgörs de nybeviljade pensionerna till 87 % av hela pensioner. Av de ca 4 500 försäkrade som under tiden den 1 juli 1972 – den 31 december 1973 beviljats förtidspension på grund av långvarig arbetslöshet var två tredjedelar män och en tredjedel kvinnor.

Tre fjärdedelar hade beviljats förtidspension efter att ha blivit utförsäkrade från erkänd arbetslöshetskassa.

I den sammanfattande bedömningen av reformernas verkningar konstaterar kommittén en betydande ökning av förtidspensionernas antal sedan år 1967 både i absoluta tal och relativt sett. Detta gäller samtliga åldersgrupper men ökningen är särskilt uttalad i åldersskiktet över 60 år. Även om man bortser från den kategori nya förtidspensionärer som tillkommit genom 1972 års reform om förtidspension till äldre långvarigt arbetslösa har antalet förtidspensionärer under åren 1972 och 1973 ökat betydligt inom alla åldersgrupper. Kommittén karaktäriserar denna utveckling så, att den vidgade förtidspensioneringen först efter ett par år slagit igenom i full utsträckning.

Enligt preliminära siffror uppbär i dag drygt 17 % av alla män i åldern 60–62 år förtidspension, och över 35 % av männen i åldern 63–66 år har förtidspension eller förtida uttag av ålderspension. Av kvinnorna i åldern 60–62 år har 40 % allmän pension i form av förtidspension, änkepension eller hustrutillägg, och för kvinnorna i åldersgruppen 63–66 år är motsvarande siffra nära 60 %.

Efter 1972 års reform kan förtidspension numera beviljas även om medicinska skäl inte föreligger. Härigenom har enligt kommittén tillskapats en ordning, enligt vilken pension kan utgå i sådana fall då behov finns i just de åldrar, beträffande vilka önskemålet om flexibel pensioneringstidpunkt är som störst. Denna möjlighet till individuellt varierande pensionstidpunkt uppnås utan att vara förenad med de nackdelar som en inkomstprövning i traditionell mening medför.

Det material som redovisas i betänkandet ger enligt kommitténs mening vid handen att den vidgade förtidspensioneringen fyller ett stort behov. Om den utveckling som ägt rum på detta område under senare år säger kommittén sammanfattningsvis att förtidspensionen genom 1970 och 1972 års reformer utvecklats från en sjuk- och invalidpension till en pension med individuell pensionstidpunkt för dem som på grund av medicinska eller arbetsmarknadsmässiga skäl har störst behov av varierande pensionsålder. Utvecklingen har anpassats efter föreliggande behov och varit av stor betydelse. De regler som nu gäller ger en försäkrad pension om medicinska eller arbetsmarknadsmässiga skäl föranleder detta. Det finns enligt kommitténs mening inte f. n. skäl att diskutera ändringar i dessa regler. Erfarenheterna av den reform som trätt i kraft den 1 juli 1972 är ännu begränsade. Sistnämnda reform ger emellertid ett betydande stöd vid arbetslöshet i åldern mellan 60 och 65 år. Det finns enligt kommitténs mening anledning att betona att den vidgade förtidspensioneringen även framdeles kommer att utgöra en viktig och värdefull del i det system av regler som är avsett att ge möjlighet till en rörlig pensionsålder, speciellt för försäkrade i åldern 60–65 år.

I det system för ökad flexibilitet i fråga om pensioneringstidpunkt mellan 60 och 70 års ålder som kommittén föreslår skall således förtidspension

från folkpensioneringen och ATP stå till buds för den som av medicinska eller arbetsmarknadsmässiga skäl inte kan arbeta fram till den allmänna pensionsåldern. Som framgår av den tidigare redogörelsen är pensionsnivån i sådana fall densamma som för ålderspension från den allmänna pensionsåldern.

3.3 Förtida och uppskjutet uttag

Ålderspension kan enligt gällande regler tas ut före 67 års ålder, dock tidigast fr. o. m. den månad den försäkrade uppnår 63 års ålder. Om ålderspension tas ut i förtid minskas pensionen med 0,6 % för varje månad som, då pensionen börjar tas ut, återstår till den månad då den försäkrade fyller 67 år. Pensionsuttag kan också uppskjutas. I sådana fall ökas pensionen på motsvarande sätt med 0,6 % per månad, dock att hänsyn inte tas till tid efter det att den försäkrade fyllt 70 år. En samordning är föreskriven mellan uttag av folkpension och tilläggspension. Förtida uttag måste enligt uttrycklig föreskrift avse båda pensionsdelarna, dvs. folkpension och ATP. Sådan uttrycklig föreskrift saknas beträffande uppskjutet uttag men reglerna har sådan konstruktion att den försäkrade inte har något att vinna på att ta ut tilläggspension men vänta med uttag av folkpension eller tvärtom.

Reduktionen av pensionen vid förtida uttag är liksom ökningen vid uppskjutet uttag livsvarig och bygger i huvudsak på försäkringsmatematiska beräkningsgrunder. Principen är att värdet av de sammanlagda pensionsbelopp som den försäkrade uppbär i sin livstid skall bli detsamma oberoende av när han börjar ta ut sin pension. Det uppställs inga särskilda krav för rätt till förtida uttag av pension. Kommunalt bostadstillägg eller hustrutillägg kan inte utgå till ålderspension förrän pensionären uppnått 67 års ålder. Framställning om förtida uttag av ålderspension kan återkallas en gång. Pensionsgrundande inkomst beräknas inte för år under vilket den försäkrade gjort förtida uttag.

Kommittén upplyser att antalet pensionärer i åldern 63–66 år med förtida uttag av ålderspension har ökat från 13 300 år 1967 till 16 800 år 1972. Mellan åren 1972 och 1974 har frekvensen av förtida uttag varit praktiskt taget konstant.

För att ytterligare främja möjligheterna till rörlig pensionsålder inom den allmänna pensioneringen förordar kommittén en utvidgning av systemet med i princip försäkringsmässig omräkning av förmånerna när pension uttas före eller efter den generella pensionsåldern. Enligt kommitténs uppfattning bidrar ett sådant system för den allmänna pensioneringens del till en smidigt fungerande lösning av de problem som är förenade med en rörlig pensionsålder. Den i princip försäkringsmatematiska omräkningen av förmånernas storlek med hänsyn till pensioneringstidpunkten medför att möjligheten till rörlig pensionsålder inom den allmänna pensioneringen blir i princip kostnadsmässigt neutral, dvs. olikhet i behandlingen av dem som pensio-

nerar sig vid den allmänna pensionsåldern och dem som pensionerar sig före eller efter denna tidpunkt undviks. Med en lösning av angiven art behöver man inte heller göra någon uppdelning på olika kategorier försäkrade. Systemet kan i lika mån tillämpas på anställda, företagare och hemmamakare.

Kommittén föreslår – med utgångspunkt i den nya allmänna pensionsåldern 65 år – att förtida uttag skall kunna ske från 60 års ålder och att pensionsuttaget skall kunna uppskjutas till 70 års ålder. Det förtida resp. uppskjutna uttaget skall kunna avse hela pensionen eller hälften därav. Det skall alltså bli möjligt att under fem år före och lika lång tid efter den generella pensionsåldern kombinera pension med nedtrappat förvärvsarbete. Den nu gällande spärren mot upprepade framställningar om förtida uttag föreslås slopad. Det skall bli möjligt att sedan pension börjat utgå när som helst återkalla ansökan om pension och senare på nytt ansöka om pension utan särskild begränsning. Härigenom blir det möjligt att vid varje tidpunkt anpassa pensioneringen efter det aktuella behovet. Någon annan spärr än den som ligger i att kortare pensioneringsperiod än en månad inte skall kunna förekomma finns inte enligt förslaget.

Tanken bakom de föreslagna reglerna om förtida uttag av halv ålderspension är enligt kommittén att möjliggöra att en del av förvärvsinkomsten ersätts av pension. För att pensionsuttaget inte skall påverka den framtida pensionsnivån i annan mån än som följer av en i huvudsak försäkringsmässig reduktion av den i förtid uttagna pensionsdelen är det angeläget att de förvärvsinkomster den försäkrade erhåller under den tid han uppbär i förtid uttagen halv ålderspension medför pensionspoäng. Kommittén föreslår därför att sådan poäng skall kunna tjänas in.

Enligt nuvarande regler reduceras resp. uppräknas vid förtida eller uppskjutet uttag pensionen som nämnts med 0,6 % för varje månad som pensionen uttagits i förtid resp. uppskjutits. Även enligt kommitténs förslag skall en i huvudsak försäkringsmässig reduktion resp. förhöjning av pensionen eller pensionsdelen ske. De försäkringsmatematiska förutsättningarna för beräkningen är emellertid delvis förändrade genom att den generella pensionsåldern sänkts till 65 års ålder och att förtida uttag kan ske redan från 60 års ålder. En exakt försäkringsmatematisk anknytning av reduktions- resp. påslagsfaktorn skulle enligt kommittén medföra att man fick använda en mängd olika faktorer beroende på vid vilken ålder uttaget skett. Kommittén anser att man fortsättningsvis liksom nu bör ha så lätthanterliga och enkla regler som möjligt och alltså bör nöja sig med en mera schematisk försäkringsmatematisk anknytning, som inte ger mer än högst två olika faktorer. Vid ett övervägande av dessa synpunkter kommer kommittén fram till att reduktionsfaktorn vid förtida uttag bör bestämmas till 0,5 % per månad och att påslagsfaktorn vid uppskjutet uttag bör fastställas till 0,6 % per månad. Förslaget innebär vid förtida uttag gynnsammare regler för den enskilde än vad som nu gäller. Den största reduktion som skall kunna

förekomma blir $(60 \text{ månader} \times 0,5 \%) = 30 \%$. Det högsta möjliga påslaget blir $(60 \text{ månader} \times 0,6 \%) = 36 \%$.

Uppräkningen av pensionen när uttaget skjuts upp innebär enligt kommittén en viss stimulans till fortsatt förvärvsarbete på deltid eller heltid efter 65 års ålder. Kommittén understryker i detta sammanhang önskvärmdheten av att den som så vill bereds möjlighet att deltidsarbeta efter den generella pensionsåldern.

I samband med att den generella pensionsåldern sänks den 1 juli 1976 kommer kommunalt bostadstillägg i enlighet med kommitténs tidigare förslag att kunna utgå från 65 års ålder i samband med ålderspension. Kommittén anser inte någon ändring påkallad i principen att kommunalt bostadstillägg inte utgår vid förtida uttag. Kommittén erinrar om att statliga och statskommunala bostadstillägg står till buds för pensionärer i dessa åldrar och att bostadstilläggen är föremål för utredning inom boendeutredningen.

F. n. beräknas antalet dagar under vilka en ålderspensionär är berättigad till sjukpenning resp. sjukhusvård i princip med utgångspunkt i 67-års månaden. Kommittén föreslår att utgångspunkten för beräkningen anknyts till tidpunkten för uttag av hel ålderspension, dock senast den månad varunder den försäkrade fyller 70 år. Härigenom blir det möjligt för den som övergår till deltidsarbete att även i åldern 65–70 år åtnjuta samma skydd från sjukförsäkringen för sin inkomst av deltidsarbetet som han tidigare haft för inkomsten av heltidsarbete. En följd av detta förslag är att skyddet förstärks även för de försäkrade som efter 65-årsåldern fortsätter sitt heltidsarbete och uppskjuter uttaget av hela ålderspensionen.

Då det gäller det nuvarande beståndet av i förtid uttagna och uppskjutna pensioner upplyser kommittén bl. a. följande.

F. n. uppbär i runt tal 65 000 pensionärer ålderspension från folkpensioneringen som uttagits före 67 års ålder. Av dessa uppbär ca 40 000 även tilläggspension. Omkring 2 500 pensionärer uppbär f. n. pension, som uttagits efter 67 års ålder. Mer än 2 000 av dessa har såväl folkpension som tilläggspension.

I fråga om hur man skall förfara med de pensioner, som vid ikraftträdandet av sänkningen av den allmänna pensionsåldern på grund av förtida resp. uppskjutet uttag kommer att vara reducerade resp. förhöjda hänvisar kommittén till sitt tidigare delbetänkande. Kommittén kom där till uppfattningen att omräkning av det bestånd av i förtid uttagna och uppskjutna pensioner som fanns vid tidpunkten för pensionsålderssänkningen inte borde ske. För personer födda under åren 1909–1912 fordrades emellertid speciella övergångsregler som upptogs i förslaget.

Efter förslag i prop. 1974:129 har riksdagen antagit övergångsbestämmelser i enlighet med kommitténs förslag.

Kommittén har i nu förevarande betänkande inte funnit skäl till annan uppfattning beträffande övergångsfrågorna. Emellertid är förutsättningarna i ett avseende förändrade genom kommitténs nu aktuella förslag. Den fö-

reslagna sänkningen av reduktionsfaktorn från 0,6 till 0,5 % per månad är gynnsam för den enskilde. Enligt kommitténs uppfattning bör denna omräkningsfaktor användas vid pensionsberäkningen även för den som före de föreslagna reformernas ikraftträdande den 1 juli 1976 gjort förtida uttag av ålderspension. Kommitténs förslag innebär alltså att dessa pensioner med verkan från den 1 juli 1976 skall omräknas med användning av den nya gynnsammare reduktionsfaktorn.

3.4 Delpension

Kommitténs principiella överväganden leder som tidigare nämnts fram till slutsatsen att en kategoriuppdelning av de försäkrade inom den allmänna pensioneringen inte bör förekomma. Det är emellertid enligt kommittén motiverat att söka andra lösningar för att åstadkomma ökad rörlighet. För att tillgodose de speciella behov av möjlighet till delvis pension som finns på arbetsmarknaden föreslår kommittén bidrag till delpension grundad på kollektivavtal.

F. n. omfattas praktiskt taget alla anställda av någon av de på arbetsmarknaden gällande, på kollektivavtal grundade tjänstepensionsordningarna. Dessa pensionssystem – här nämner kommittén särskilt tidigare beskriven statlig och kommunal personalpensionering samt ITP- och STP-pensionering – är direkt knutna till arbetsanställningen. Förändringar i pensionsvillkoren fastställs vid förhandlingar mellan parterna, då även andra villkor beträffande anställningsförhållandena, t. ex. arbetstidsfrågan, kan bli föremål för överväganden. En överenskommelse om möjlighet till delpension kan inom dessa pensionsordningar således kombineras med en reglering av rätten till deltidarbete.

Kommittén räknar med att det på arbetsmarknaden kommer att finnas ett intresse för att tillskapa en mera direkt till arbetsanställningen knuten möjlighet till delpension i åldern 60–65 år i förening med deltidarbete. Kommittén har funnit att ett särskilt system med kombination av förvärvsarbete och sådan delpension är angeläget bl. a. som ett alternativ till den nuvarande förtidspensioneringen. Det ankommer inte på kommittén att föreslå vilka närmare regler som skall gälla för en sådan delpension. Dessa regler bör i stället enligt kommitténs uppfattning i likhet med andra frågor som regleras genom kollektivavtal utformas genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

Det förutsätts att arbetsmarknadens parter träffar kollektivavtal om den närmare utformningen av delpension i förening med deltidarbete. Kommittén räknar med att sådana avtal skall kunna komma till stånd i samband med de anpassningsförhandlingar beträffande gällande pensionsavtal som skall ske inför sänkningen av den allmänna pensionsåldern till 65 år den 1 juli 1976. Kommittén understryker att en sådan delpension i förening med deltidarbete mellan 60 och 65 år inte skall medföra någon reduktion

av folkpension eller ATP-pension. Det bör vidare finnas möjlighet att kombinera sådan delpension före 65 års ålder med fortsatt uttag av halv folkpension och ATP-pension efter 65 års ålder.

Enligt kommitténs uppfattning är en ordning med delpension på arbetsmarknaden i hög grad angelägen och värd betydande stöd och stimulans från det allmännas sida. Fördelarna med att delpensioneringen mera direkt kan knytas till förhållandena på arbetsplatsen och förekomsten av deltidsarbete är enligt kommitténs mening uppenbara.

Kommittén har kommit till den uppfattningen att det allmännas stimulans till en delpensionsordning på arbetsmarknaden bör ta sig uttryck i ett bidrag till denna pensionering. Den närmare regleringen beträffande sådan delpension bör ankomma på arbetsmarknadens parter men kommittén har att föreslå de mera generella villkor som skall gälla för det allmännas bidrag till den nämnda pensioneringen. Kommittén föreslår därför en lag om bidrag till delpension. I denna ges regler av innebörd att bidrag kan utgå till delpension för arbetstagare som fyllt 60 men ej 65 år under förutsättning bl. a. att han i den utsträckning som förutsätts i kollektivavtalet trappat ned sin förvärvsverksamhet.

Det föreslagna bidraget till delpensionen föreslås utgöra hälften av kostnaderna med begränsning av bidragsbeloppet till belopp per pensionstagare och år motsvarande basbeloppet vid årets början. Bidraget skall utgå endast för den som uppbär personalpension från pensionsordning grundad på kollektivavtal. Bidraget är alltså förbehållet dem som förvärvsarbetar och tillhör arbetsmarknaden. Med hänsyn härtill är det enligt kommitténs uppfattning naturligt att bidraget finansieras genom en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna. Avgiften bör tillföras en av riks-försäkringsverket förvaltdad fond.

Genom att det överläts åt arbetsmarknadens parter att utforma reglerna för pensioneringen uppnås – understryker kommittén – en bättre anpassning till förhållandena på arbetsmarknaden. Kommittén förutsätter, framför allt med hänsyn till utvecklingen på det arbetsrättsliga området, att frågor som gäller deltidsarbete kommer att göras till föremål för reglering i sådana delar av kollektivavtal som ger de anställda inflytande på arbetets ledning och utformning.

Vad beträffar administrationen av delpensioneringen talar enligt kommitténs uppfattning starka skäl för att denna bör anförtros åt riks-försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Den samlade erfarenhet av försäkringsadministration som riks-försäkringsverket och försäkringskassorna representerar bör enligt kommitténs uppfattning utnyttjas även i detta sammanhang. Att bygga upp en organisation enbart för delpensioneringens del finner kommittén inte motiverat. Kommittén framhåller att inte enbart en central administration behövs utan att lokala försäkringsorgan också är nödvändiga. Här kommer försäkringskassorna enligt kommittén på ett naturligt sätt in i bilden. Den service som dessa kan erbjuda på det lokala

planet bör man enligt kommitténs uppfattning ta till vara även i fråga om den särskilda delpensionen. Kommittén förutsätter därför att de kollektivavtalslutande parterna skall träffa avtal med riksförsäkringsverket om administrationen av delpensionen. Den föreslagna lagen innehåller en föreskrift om att ett sådant avtal utgör en förutsättning för rätt till bidrag. Frågor om rätt till delpension skall enligt förslaget kunna överklagas till en särskilt inrättad nämnd, pensionsnämnden. Kommittén understryker också att riksförsäkringsverket, som skall svara för tillämpningen av pensionsavtalens bestämmelser, måste beredas tillfälle att på lämpligt sätt delta i utformningen av de tekniska bestämmelserna angående delpensionen.

Den grundläggande tanken bakom det nu redovisade förslaget är enligt kommittén att man med stöd i lagstiftning skall få till stånd en pensionsordning med rörlig pensionsålder för löntagare i åldern mellan 60 och 65 år utan den reduktion av folkpensionen och ATP som följer av systemet med förtida uttag. Denna delpension skall ge en mera direkt till förhållandena på arbetsplatserna knuten möjlighet att i förening med nedtrappning av förvärvsarbetet delvis pensionera sig. Kommittén förutsätter att man genom kollektivavtalsregleringen uppnår en smidig anpassning av pensionsreglerna till de allmänna arbetsförhållandena och möjligheterna att tillskapa deltidssarbeten inom resp. avtalsområde.

Kommittén understryker att den grundläggande förutsättningen för rätt till bidrag bör vara att arbetstagaren är kvar i arbetslivet och att han utför deltidssarbete. I normala fall bör det nämligen inte erbjuda några svårigheter för arbetstagaren att vid ansökan om delpension med intyg från arbetsgivaren styrka att han övergår till deltidssarbete hos denne. I vissa fall – särskilt då arbetstagaren ofta byter anställning eller har flera arbetsgivare – kan intyg från en arbetsgivare inte utgöra tillräcklig grund för avgörande av frågan om rätt till delpension. Som exempel nämner kommittén byggbranschen. I sådana fall bör enligt kommitténs mening avgörandet kunna grundas på ett intyg från sökandens fackliga organisation och rätten till pension knytas till deltidssarbete inom branschen och inte hos enskild arbetsgivare.

Kommittén föreslår att en person som åtnjuter delpension skall ha samma skydd från sjukförsäkringen med avseende på den reducerade arbetsinsatsen som han tidigare haft vid heltidsarbete och att pensionsgrundande inkomst skall beräknas för honom utan hinder av att han uppbär delpension.

Då det gäller begränsningen av bidragsbeloppets storlek påpekar kommittén att bidraget torde komma att motsvara hälften av en delpension som täcker omkring 60 % av inkomstbortfallet för flertalet arbetstagare i åldern 60 och 65 år vid övergång från heltids- till halvtidssarbete.

Som tidigare nämnts är det en grundläggande förutsättning för bidrag till delpension att arbetstagaren fortsätter att förvärvsarbeta på deltid. Emellertid kan det enligt kommittén undantagsvis förekomma fall där det av särskilda skäl inte är möjligt att fortsätta förvärvsarbetet på deltid. Situationen kan samtidigt vara sådan att arbetstagaren inte uppfyller kraven för

rätt till förtidspension enligt AFL. Kommittén föreslår därför en undantagsregel av innebörd att bidrag skall kunna utgå efter särskild prövning av pensionsnämnden. Denna prövning skall enligt kommitténs förslag alltid ske på grundval av ett särskilt yttrande från den berörda arbetstagarorganisationen och det skall för bidrag i sådant fall krävas att det föreligger särskilda skäl. Sådana skäl kan föreligga med hänsyn till förhållanden som rör den enskilde arbetstagarens person. Det kan också vara så att deltidsarbete inte går att ordna för den enskilde på grund av arbetsförhållanden och tjänsternas art. Sådana skäl skall också enligt kommittén kunna åberopas då vederbörande redan uppbär delpension enligt tidigare beslut. Prövningen skall även i dessa fall ske hos pensionsnämnden.

3.5 Arbetslöshetsersättning, anställningstrygghet, m. m.

I 14 § lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring och i 14 § lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd finns bestämmelser av innebörd att ersättningsrätt upphör vid utgången av månaden före den under vilken den arbetslöse fyller 67 år. För försäkrad som uppbär dagpenning från arbetslöshetsförsäkringen samtidigt som han åtnjuter ålderspension från den allmänna försäkringen sker avräkning enligt en särskild pensionsavdrags-tabell. Kontant arbetsmarknadsstöd utgår inte till försäkrad som genom förtida uttag uppbär ålderspension.

Enligt bestämmelser i 22 § lagen (1974:12) om anställningsskydd skall en arbetstagares plats i turordning vid uppsägning på grund av arbetsbrist och vid permittering bestämmas med utgångspunkt i hans sammanlagda anställningstid hos arbetsgivaren. Turordningsreglerna får tillämpning också vid återintagning efter permittering och vid företrädesrätt till ny anställning. Enligt 33 § samma lag skall arbetsgivare, som vill att arbetstagare skall lämna anställningen när han uppnår den gräns vid vilken han är skyldig att avgå med ålderspension eller – om sådan gräns inte finns – i samband med att arbetstagaren fyller 67 år, underrätta arbetstagaren minst en månad i förväg. Arbetstagare har i denna situation inte rätt till längre uppsägningstid än en månad. Han har inte heller företrädesrätt när turordning skall bestämmas vid uppsägning eller permittering, när återintagning i arbete skall ske efter permittering eller när nyanställning skall äga rum.

Kommittén påpekar att en av grundtankarna bakom dess förslag till utbyggd rörlighet inom pensioneringen är att personer som önskar vara kvar i arbetslivet men som till följd av skilda skäl inte orkar med en full arbetsinsats genom olika former av stöd skall beredas möjlighet till fortsatt arbete. Kommitténs förslag innebär att arbetstagaren i åldern 60–70 år med hjälp av olika pensionsanordningar kan trappa ned arbetsinsatsen men ändå vara bibehållen en acceptabel inkomst. Kommitténs förhoppning är att det för många personer som övergår till deltidsarbete i åldern 60–65 år skall bli möjligt att fortsätta härmed även efter 65 års ålder. Varje regel som

bidrar till att förstärka intrycket av att 65-årsåldern är den gräns där arbetstagaren skall känna att han "bör" lämna arbetslivet utgör enligt kommitténs mening ett hinder mot den eftersträlvade rörligheten inom pensioneringen.

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet har den 24 juni 1974 tillkallat sakkunniga för att utreda frågan om allmän arbetslöshetsförsäkring (den s. k. ALF-utredningen). Med hänsyn till att denna utredning enligt sina direktiv har att behandla samordningen mellan arbetslöshetsförsäkringen och den allmänna pensioneringen anser pensionsålderskommittén att kommittén inte bör lägga fram förslag till lagstiftning i denna del. Kommittén utgår från att ALF-utredningen i sitt arbete har möjlighet att tillgodose det berättigade intresset av att även arbetslöshetsförsäkringen utformas på sådant sätt att den ger också deltidsarbetaren största möjliga stöd.

Vad gäller frågan om anställningstryggheten anser kommittén att den nuvarande 67-årsgränsen bör bibehållas till dess erfarenheter vunnits av utformningen av kollektivavtalens bestämmelser rörande deltidsarbete för åldersgruppen 65–70 år.

3.6 Kostnads- och finansieringsfrågor

Kommittén konstaterar att förslaget till utbyggnad av möjligheterna till förtida och uppskjutet uttag av ålderspension inom den allmänna försäkringen på lång sikt i princip är kostnadsmässigt neutralt till följd av den i sina huvuddrag försäkringsmässiga beräkningen av förmånerna. Detta hindrar inte, framhåller kommittén, att en viss förskjutning av kostnaderna mellan olika budgetår kommer att följa av förslaget. Hur stor denna kostnadsförskjutning kommer att bli beror på i hur hög grad de vidgade möjligheterna till förtida resp. uppskjutet uttag kommer att utnyttjas. Ett stort utnyttjande av möjligheten till förtida uttag medför en tidigareläggning av kostnader, såväl inom folkpensioneringen som inom tilläggs-pensioneringen. Ett stort utnyttjande av möjligheten till uppskjutet uttag innebär å andra sidan att kostnader skjuts på framtiden. Med hänsyn till ovissheten om i hur hög grad de nu behandlade flexibilitetsfrämjande anordningarna kommer att utnyttjas är det enligt kommittén mycket svårt att göra något uttalande om storleken av de nämnda kostnadsförskjutningarna.

Kommittén finner däremot att förslaget om bidrag till delpension inom personalpensionsordningarna måste åtföljas av ett förslag om finansieringsmetod. Kostnaderna för bidraget beror på hur många som kommer att utnyttja möjligheten att ta ut delpension. Med ledning av statistiken över sjukpenninggrundande inkomst beräknar kommittén antalet förvärvsarbetande i åldern mellan 60 och 65 år med inkomst av anställning för år 1974 till sammanlagt ca 235 000. I tabell 1 redovisas kommitténs kostnadsberäkningar med utgångspunkt i olika antaganden om hur stor andel av de berättigade som utnyttjar förmånen. Kostnaderna avser budgetåret 1976/77

och bygger på basbeloppet 9 000 kr. Angivna kostnader avser bidrag med i princip hälften av delpensionen och är beräknade på en pensionsnivå av ca 65 % av den bortfallna inkomsten. En kostnad av motsvarande storlek förutsätts av kommittén bli täckt genom avtalsanordningarna.

Kommittén har förutsatt att rätten till delpension i princip skall vara knuten till förekomsten av deltidsarbete. Kommittén antar därför att det kommer att förflyta någon tid innan man på arbetsmarknaden hunnit i erforderlig omfattning anpassa sig till den nya ordningen. Med hänsyn härtill anser kommittén att utnyttjandegraden under den närmaste tiden efter ikraftträdandet inte kommer att bli lika hög som i ett längre tidsperspektiv.

För finansiering av bidraget till delpension föreslår kommittén en socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna som är konstruerad med socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen och sjukförsäkringen som förebild. Avgiftsunderlaget utgörs således av lön i penningar och naturaförmåner i form av kost och bostad. Lön, som för arbetstagare och år överstiger 7,5 gånger basbeloppet, medräknas inte enligt de f. n. gällande bestämmelserna. Avgiften till delpensionen föreslås ingå till en fond, som skall förvaltas av riks-försäkringsverket. Från fonden finansierar riks-försäkringsverket vid utbetalning av delpension den del av pensionsbeloppet som skall täckas av bidraget. Kommitténs mening är att avgiften i princip skall motsvara fondens löpande utgifter. I tabell I har angetts hur stor denna avgift, beräknad på ett avgiftsunderlag av 135 miljarder kr., skulle behöva vara vid olika antaganden om utnyttjandegrad.

Tabell I

Andel som utnyttjar förmånen	Kostnad i milj. kr.	Avgiftsuttag i % av avgiftsunderlaget
10 %	137	0,10
20 %	274	0,20
30 %	411	0,30
40 %	548	0,40
50 %	685	0,50

På grundval av de i tabellen redovisade siffrorna har kommittén stannat för att föreslå ett avgiftsuttag på 0,25 % för år under de första 2,5 åren efter ikraftträdandet. Detta motsvarar en utnyttjandegrad under denna tid av omkring en fjärdedel av antalet förvärvsarbetande i åldern mellan 60 och 65 år eller omkring 60 000 personer. Kommittén beräknar att fonden vid ett sådant avgiftsuttag kommer att tillföras ett årsbelopp på ca 340 milj. kr.

3.7 Sammanfattning av kommitténs ställningstaganden

Kommitténs förslag om ökade möjligheter till en rörlig pensionsålder innebär sammanfattningsvis följande.

1. Förtidspensioneringen. Förtidspension från folkpension och ATP skall stå till buds för den som av medicinska eller arbetsmarknadsmässiga skäl inte kan arbeta fram till den generella pensionsåldern. Pensionsnivån är i sådana fall densamma som för ålderspension som tas ut vid 65 års ålder.

2. Förtida och uppskjutet uttag. Inom den allmänna försäkringen bör öppnas möjlighet för den enskilde att efter eget bestämmande börja uppbära ålderspension från folkpensioneringen och ATP – hela pensionen eller hälften därav – från 60 års ålder. Vid uppskjutet uttag av hel eller halv pension skall pensionen räknas upp med hänsyn till den tid den stått inne, dock längst till 70 års ålder. Den del av pensionen som uttas i förtid resp. uppskjuts till efter 65 års ålder omräknas efter i princip försäkringsmässiga grunder för hela pensionstiden. Genom denna ordning ges den enskilde möjlighet att i den omfattning han önskar från 60 års ålder trappa ned sitt förvärvsarbete och ta ut ålderspension, helt eller delvis. Den som så önskar kan också uppskjuta pensionsuttaget och därigenom få högre pension. För den som exempelvis före 65 års ålder börjat ta ut halv ålderspension ges alltså möjlighet att genom att uppskjuta uttaget av den andra pensions hälften till efter 65 års ålder kompensera den reduktion som drabbar den först uttagna pensions hälften. Skulle det i särskilda fall träffas avtal mellan arbetsmarknadsparterna om pension mellan 60 och 65 års ålder utan reduktion av pensionsbeloppet, kan enligt kommitténs mening en sådan pension konstrueras som en påbyggnad på en i förtid uttagen ålderspension från folkpensioneringen och ATP.

3. Delpension. För arbetstagare på den kollektivavtalsreglerade arbetsmarknaden bör som ett alternativ till den förut nämnda ordningen erbjudas en i kollektivavtal reglerad delpension mellan 60 och 65 års ålder i förening med deltidarbete. Sådan delpension medför inte någon reduktion av ålderspensionen från folkpensioneringen eller ATP. Samhället föreslås ge ekonomiskt stöd till denna delpension genom en fond som kollektivt tillförs en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna motsvarande 0,25 % av lönesumman. Delpensionen avses vara mera direkt knuten till anställningen och skall kunna utgå till arbetstagare i åldern 60–65 år som trappat ned sitt förvärvsarbete. För den som vill fortsätta att deltidarbete efter 65 års ålder ges liksom för andra försäkrade möjlighet att uppskjuta uttaget av hela eller halva ålderspensionen från den allmänna försäkringen. I sådant fall uppräknas den uppskjutna pensionen från folkpensioneringen och ATP.

Ledamöterna Yngve Persson och Regnéll har avgivit reservationer. Ledamoten Andersson och experten Svensson har lämnat särskilda yttranden. Persson reserverar sig mot förslaget att sänka åldersgränsen för förtida uttag till 60 år och mot den föreslagna undantagsregeln inom delpensioneringen, enligt vilken delpension i särskilda fall skall kunna utgå utan att deltidarbete utförs. Regnéll anser i sin reservation att lagstiftning om delpension inte är erforderlig. Liknande åsikt anförs av Andersson och Svensson som i sina särskilda yttranden förordar att frågan om delpension löses avtalsvägen.

4 Remissyttrandena

4.1 Allmänna synpunkter

Pensionsålderskommitténs målsättning att finna ett system för ålderspensioneringen, som så långt möjligt tillgodoser människornas behov och önskemål när det gäller möjligheter att välja pensioneringstidpunkt och successiv avtrappning av förvärvsarbetet vinner allmän anslutning hos remissinstanserna. *Riksförsäkringsverket, statens handikappråd, länsstyrelserna i Skaraborgs och Jämtlands län, Lantbrukarnas riksförbund, Försäkringskasseförbundet, PRO, Svenska försäkringsbolags riksförbund och Folksam* anser att den ökade valfriheten i fråga om pensioneringstidpunkt är mycket önskvärd. Handikapprådet betonar därvid att anpassningen av pensioneringen till individuella krav och förutsättningar bidrar till att förebygga uppkomst och förvärvande av handikapp som orsakas av fysisk och psykisk förslitning. *TCO* framhåller att önskemålen om ökade möjligheter till individuell valfrihet beträffande pensioneringstidpunkt är allmänt omfattade. *SACO/SR* konstaterar att förslagen om ökad rörlighet inom pensioneringen ligger helt i linje med organisationens strävanden. *LO* anser att tillskapande av en rörlig pensionsålder är den mest angelägna reformen inom pensionssystemet.

Även företrädare för arbetsgivarna finner det tillfredsställande att rörligheten kan ökas inom pensionssystemen. *Kommunförbundet* och *Landsingsförbundet* understryker angelägenheten av att alla ekonomiskt och praktiskt försvarbara åtgärder vidtas inom både den allmänna pensioneringen och tjänstepensioneringen för att åstadkomma största möjliga valfrihet i fråga om pensioneringstidpunkt för individen. *SAF* och *statens avtalsverk* uttalar att vissa av kommitténs förslag såvitt avser den allmänna pensioneringen innebär förbättringar.

Arbetsmarknadsstyrelsen understryker att det för den enskilde individen är av stor betydelse att kunna välja en mjuk övergång till pension och att det därför finns anledning att sträva efter en successiv nedtrappning av förvärvsarbetet. Liknande synpunkter anförs i yttrandena från bl. a. *lön- tagarorganisationerna, Försäkringskasseförbundet, Folksam* och *PRO*.

Remissinstanserna är eniga i uppfattningen att förekomsten och utvecklingen av deltidsarbeten är en mycket viktig förutsättning för att möjliggöra successiv nedtrappning och rörlig pensionsålder. Enhällighet råder också bland de remissinstanser som yttrat sig i denna fråga om att rätten till deltidsarbete inte bör regleras i lagstiftning. I fråga om möjligheterna att frambringa deltidsarbeten i erforderlig omfattning råder delade meningar. *Landsingsförbundet, Kommunförbundet* och *SAF* finner det inte möjligt att avtalsfästa en absolut rätt att efter viss ålder övergå till deltidsarbete. *SAF* framhåller därvid att det särskilt i små företag ibland kan vara praktiskt taget omöjligt att bereda en anställd deltidsarbete.

Enligt *LO:s* mening bör relativt goda förutsättningar föreligga för att åstadkomma deltidsarbeten och reformen bör därför ha goda möjligheter att

förverkligas. Vad som talar härför är enligt organisationens mening bl. a. det ökande antalet deltidсанställningar inom arbetslivet under speciellt senare år. Det saknas således inte deltidsarbeten inom väsentliga områden av arbetslivet och det kan i många fall röra sig om endast en omfördelning mellan olika grupper. LO anser att pensionsreformen bör genomföras så att samhället svarar för pensionsdelen och att arbetsmarknadens parter tar ansvaret för att frambringa de deltidsarbeten som är en nödvändig förutsättning för att reformen skall kunna föras ut till verklighet. TCO understryker att arbetsgivarna primärt borde ha skyldighet att medverka till inrättandet av deltidstjänst och SACO/SR anser det vara ett oavvisligt krav att det på alla arbetsmarknadssektorer inrättas deltidstjänster även i ledande befattningar.

Flera remissinstanser betonar det angelägna i att avtalsparterna på arbetsmarknaden finner former för ett samrådsförfarande för frågorna om deltidarbete. *Arbetsmarknadsstyrelsen*, *Kommunförbundet*, *Landstingsförbundet* och LO understryker därvid att de lokala anpassningsgrupperna skulle kunna utgöra en lämplig grund att bygga på för ett sådant samrådsförfarande.

4.2 Förtidspension

Samtliga remissinstanser som yttrat sig över kommitténs redovisning av 1970 och 1972 års reformer av förtidspensionering ansluter sig till kommitténs bedömning att den vidgade förtidspensioneringen är av stor betydelse. *Socialstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *statens handikappråd*, *försäkringsinspektionen*, *länsstyrelsen i Stockholms län*, *Kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, TCO, LO, SAF, PRO, KPA och *Folksam* instämmer uttryckligen i kommitténs uppfattning att förtidspensionen framdeles skall utgöra en viktig del i den allmänna pensioneringens regelsystem för möjlighet till rörlig pensionsålder mellan 60 och 65 år. *Riksförsäkringsverket* framhåller att försäkringskassorna i enlighet med statsmakternas intentioner tilllämpat bestämmelserna om den vidgade förtidspensioneringen på ett vidsynt sätt och att kommittén övertygande visat att reformerna fått åsyftad verkan.

Statens handikappråd understryker att förslaget om delpension, som främst avser dem som varit etablerade under en relativt lång tid, förutsätter en flexibilitet hos förtidspensioneringen såväl då det gäller gradering som då det gäller möjligheterna till växling mellan pension och förvärvsarbete. I annat fall finns det risk att handikappade kommer att hamna utanför möjligheterna att smidigt kunna kombinera arbete och pension.

Riksförsäkringsverket, LO och *Försäkringskasseförbundet* ansluter sig till kommitténs synsätt att förtidspensioneringen i sin helhet skall vara en del av det system som ger möjlighet till rörlig pensionsålder för försäkrade i åldern 60–65 år. *Riksförsäkringsverket* ifrågasätter i sitt remissyttrande om det för framtiden är påkallat att särskilt markera 63-årsåldern som en riktpunkt. Enligt verket ligger det i sakens natur att de arbetsmarknads-

politiska skälen för dem som kommit över 60-årsåldern i regel växer med åren. Erfarenheterna av de nuvarande reglernas tillämpning visar också att förtidspension för förvärvsarbetande i åldrarna 60–65 år utgått med tyngdpunkten i de äldre åldersklasserna. Verket föreslår därför att man avlägsnar den riktpunkt för bedömningen av begreppet äldre försäkrade – 63 år – som angivits i lagstiftningens förarbeten.

4.3 Förtida och uppskjutet uttag

Det övervägande antalet remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran pensionsålderskommitténs förslag om ökade möjligheter till rörlig pensionsålder genom ett utbyggt system med förtida och uppskjutet uttag av ålderspension. Bland de remissinstanser som är positiva till kommitténs förslag kan nämnas *socialstyrelsen*, *riksförsäkringsverket*, *statens avtalsverk*, *försäkringsinspektionen*, *länsstyrelsen i Malmöhus län*, *Kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *LO*, *TCO*, *SACO/SR*, *LRF*, *Försäkringskassförbundet*, *SPP*, *Svenska försäkringsbolags riksförbund*, *KPA*, *Folksam* och *KP*.

Enligt *Kommunförbundet* och *Landstingsförbundet* ligger förslagen i denna del helt i linje med utredningens huvudsyften. *Försäkringskassförbundet* framhåller att förslagen innehåller flera värdefulla komponenter.

Den av kommittén angivna ramen för systemet med förtida och uppskjutet uttag – 60 till 70 år – får uttryckligt stöd av *socialstyrelsen*, *riksförsäkringsverket*, *länsstyrelsen i Stockholms län*, *Kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *SPP*, *Svenska försäkringsbolags riksförbund*, *KPA*, *Folksam* och *KP*. *Statens personalpensionsverk* anser att för grupper som omfattas av personalpensionering kommer ökade möjligheter till förtida uttag inte att medföra ökad rörlighet i fråga om avgångsåldern i någon nämnvärd utsträckning. *Socialstyrelsen* anser däremot att kommitténs förslag ökar den enskildes valfrihet beträffande pensioneringstidpunkt. Liknande synpunkter anförs av bl. a. *SPP*.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig beträffande kommitténs förslag om möjlighet till uttag av halv ålderspension samt borttagande av spärren mot upprepade framställningar om uttag av pension tillstyrker förslagen.

KPA ifrågasätter dock om det kan anses föreligga behov av en så långt gående regel som kommittén föreslår i fråga om slopandet av begränsningen för återkallelse. *Försäkringskassförbundet* framhåller att kommitténs förslag i denna del förutsätter resursförstärkning hos försäkringskassorna. *Riksförsäkringsverket* anför samma synpunkt men påpekar att handläggningen underlättas genom verkets nya ADB-anläggning i Sundsvall.

Kommitténs förslag till reduktions- och påslagsfaktorer får stöd av bl. a. *riksförsäkringsverket*, *försäkringsinspektionen*, *Kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *LO*, *LRF*, *PRO*, *Svenska försäkringsbolags riksförbund* och *KPA*. *Försäkringsinspektionen* har från försäkringsteknisk synpunkt inte något att erinra mot de föreslagna faktorerna. *Kommunförbundet* och *Landstingsförbundet* delar kommitténs inställning att man skall sträva efter så enkla

och lätthanterliga regler som möjligt. *Socialstyrelsen* anser att sociala skäl talar för en lägre reduktionsfaktor än 0,5 % och liknande synpunkter anförs av *statens handikappråd* och *länsstyrelsen i Stockholms län*. Även *SACO/SR* ifrågasätter en ytterligare sänkning av reduktionsfaktorn. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* finner det i princip riktigt att sänkningen av reduktionsfaktorn tillgodoräknas även dem som gjort förtida uttag före reformernas ikraftträdande. *Länsstyrelsen* förutsätter att sådan omräkning sker utan ansökan därom och att försäkringstagarna ges erforderlig information om de nya möjligheterna att återkalla pensionsuttag.

SPP, *SACO/SR*, *TCO*, *Folksam* och *KP* tar upp frågan om beräkning av pensionspoäng i samband med förtida uttag. *SAF* noterar i detta sammanhang kommitténs uttalande att återkomma till frågan om intjänande av pensionspoäng efter 65 år i ett senare betänkande, då bl. a. vissa avgiftsfrågor avses bli behandlade. *Riksförsäkringsverket* anser att pensionsålderskommittén i sitt fortsatta arbete bör uppmärksamma problem rörande intjänande av pensionspoäng för dem som åtnjuter partiell förtidspension.

Socialstyrelsen och *riksförsäkringsverket* uttalar sin tillfredsställelse över att kommittén föreslagit att begränsningen av skyddet vid sjukdom skall inträda först vid ingången av den månad då hel ålderspension börjar utgå. Verket pekar på vissa problem i reglerna för tidsberäkningen.

Då det gäller samordning av skilda pensionssystem betonar *statens personalpensionsverk* att sänkningen av den allmänna pensionsåldern och en utbyggnad av tjänstepensioneringen har större betydelse för rörligheten beträffande avgångsförhållandena än såväl de existerande som de föreslagna anordningarna för förtida uttag av allmän pension. Frågan om en ökning av möjligheterna till förtida uttag bör enligt personalpensionsverkets mening bedömas med hänsyn till vad som kan finnas vara möjligt i fråga om utveckling och omläggning av kompletterande pensionssystem. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* konstaterar att de anpassningsåtgärder som den aktuella reformen påkallar inom enskild försäkringsverksamhet synes kunna bemästras utan större svårigheter. *SPP*, *KPA*, *KP* och *Folksam* anför inga betänkligheter i detta hänseende.

4.4 Delpension

I remissyttrandena understryks det värdefulla i ökade möjligheter till en mjuk nedtrappning av arbetsinsatsen före övergången till hel ålderspension. Kommitténs förslag om ett system med bidrag till delpension grundad på kollektivavtal vinner däremot inte gehör. Företrädare för arbetsgivarna och vissa av de institutioner som administrerar de särskilda tjänstepensionssystemen avvisar den av kommittén föreslagna lösningen och förordar att frågan löses helt genom avtalsförhandlingar mellan parterna på arbetsmarknaden.

Enligt *SAF* inkräktar kommitténs förslag på arbetsmarknadsparternas fri-

het att träffa självständiga avtal i pensionsfrågor. Förslaget innebär enligt SAF:s mening också en resurskrävande och onödig dubbeladministration och utgör ett obefogat intrång i de redan uppbyggda tjänstepensionsanordningarna. SAF konstaterar vidare att förslaget bygger på att alla som vill komma i åtnjutande av delpension skall kunna erbjudas deltid – en förutsättning som föreningen finner orealistisk. Förslaget innebär också att pensionskapital som annars skulle kunna bli kvar som arbetande kapital i företagen dras ifrån dem till en statlig fond. De angivna skälen gör att SAF inte kan acceptera kommitténs förslag i fråga om delpensionen. SAF upplyser att föreningen i de pågående avtalsförhandlingarna presenterat skisser till hur man inom ramen för nuvarande pensionsplaner skulle kunna åstadkomma en mer rörlig pensionsålder utan att krav på deltidsarbete måste uppställas.

Statens avtalsverk är i avsaknad av en analys av möjligheterna att anordna övergångar från heltidsarbete till deltidsarbete inte berett att ta principiell ställning till den föreslagna lagstiftningen om bidrag till delpension. *LRF* motsätter sig inte ett system med delpension men anser att ett sådant system måste gälla hela befolkningen.

LO, PRO och Försäkringskasseförbundet anser att frågan om delpension bör lösas i sin helhet genom lagstiftning. *LO* framhåller att samhället bör svara för lösningen av pensionsfrågan och att arbetsmarknadens parter bör ta ansvaret för att få fram erforderliga deltidsarbeten. *LO* förordar också att den reguljära besvärsordningen inom *AFL* tillämpas även beträffande delpension. *Riksförsäkringsverket* anser att vägande skäl talar för att delpension regleras helt genom lagstiftning. *LO* föreslår i sitt remissyttrande att en sådan lagstiftning i väsentliga delar skall bygga på kommitténs förslag och att delpensionen helt finansieras av staten genom arbetsgivaravgifter. *LO, Försäkringskasseförbundet* och *riksförsäkringsverket* lägger också fram konkreta förslag till en lösning lagstiftningsvägen av de frågor som av kommittén förutsatts reglerade i kollektivavtal.

Den principiella inställningen till en lagstiftad och inte avtalsbunden pension anser *PRO* ligga i jämförelsen med *ATP*. Organisationen erinrar om att även där förekom delade meningar om formen för genomförandet men att det numera torde vara en allmän mening att den lagstiftningsväg som valdes var den rätta.

I remissyttrandena från *riksförsäkringsverket, Försäkringskasseförbundet* och *LO* framhålls att delpensioneringen skall vara avsedd för arbetstagare som förvärvat pensionspoäng för *ATP* under ett visst antal år grundade på inkomst av anställning. Som kvalifikationstid anger *LO* 10–15 pensionspoängår och *Försäkringskasseförbundet* minst 10 år. Som villkor för rätt till pension bör vidare gälla aktuell anknytning till arbetsmarknaden genom uppfyllande av arbetsvillkoret inom arbetslöshetsförsäkringen eller det kontanta arbetsmarknadsstödet. Delpensionering skall garantera en rimlig försörjningssituation. *LO* föreslår att delpensionen blir pensionsgrundande för

ATP. Vid en lösning av delpensioneringen i sin helhet genom lagstiftning anses det naturligt att administrationen handhas av riks försäkringsverket och försäkringskassorna. LO framhåller också betydelsen av att delpensioneringen ger en god kompensation för inkomstbortfall. Riks försäkringsverket anser att kompensationsnivån bör bestämmas främst genom en avvägning av å ena sidan att delpensionen täcker så stor del av inkomstbortfallet vid en övergång till deltidsarbete att en sådan övergång stimuleras och å andra sidan att den behållna inkomsten vid heltidsarbete är så mycket större att det fortfarande framstår som lönsamt att utföra heltidsarbete.

TCO upplyser att olika tjänstemannaorganisationer under årens lopp har sökt komma fram till kollektivavtal om rörlig pensionsålder men att dessa försök inte varit framgångsrika. Organisationen anser därför att löntagarna måste ha någon form av stödlagstiftning om försöken att nå avtalsfästa bestämmelser om rörlig pensionsålder skall lyckas. Det är då viktigt att lagstiftningen får en utformning som gör det möjligt med kompletterande lösningar på olika kollektivavtalsområden. Sistnämnda synpunkt delas av SACO/SR som anser det vara ett oavvisligt krav att en kommande lagstiftning om delpension inte hindrar en avtalsreglering som också ger delpension för lönedelar över 7,5 basbelopp. Enligt SACO/SR:s mening bör vidare en lagstiftad delpension ta sikte på att alla grupper skall kunna beredas möjlighet till rörlig pensionsålder oavsett gällande pensionsålder och befattning.

Flera av remissinstanserna riktar invändningar mot kommitténs förslag i fråga om administrationen av delpensioneringen. Synpunkter av detta slag anförs av bl. a. *statens personpensionsverk*, *försäkringsinspektionen*, *länsstyrelsen i Skaraborgs län*, *Kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *TCO*, *SACO/SR*, *SAF*, *SPP*, *Svenska försäkringsbolags riksförbund*, *KPA*, *Folksam*, *KP* och *FPG*. Gemensam för dessa synpunkter är uppfattningen att administrationen i stället borde ske inom ramen för gällande tjänstepensionsanordningar.

Med undantag av TCO och SACO/SR uttrycker samtliga remissinstanser som yttrat sig över den av kommittén föreslagna undantagsbestämmelsen angående krav på deltidsarbete för rätt till delpension mycket stark tvekan beträffande en sådan bestämmelse. LO anser att undantagsregeln kan accepteras endast under förutsättning att avgörandet ligger hos facklig organisation.

Kommitténs förslag till teknisk utformning av delpensionssystemet vinner stöd av *länsstyrelserna i Malmöhus och Jämtlands län* som delar uppfattningen att det allmänna bör stimulera till en delpensionering på arbetsmarknaden och att detta bör ske genom ett bidrag.

4.5 Arbetslöshetsersättning, anställningstrygghet, m. m.

Med hänvisning till uttalanden i den av riksdagen godkända propositionen 1973:56 om arbetslöshetsförsäkring m. m. understryker *arbetsmarknadssty-*

relsen och ALF-utredningen att ålderspensionärerna inte bör tillhöra arbetslöshetsförsäkringen när deras försörjning är tillfredsställande ordnad genom olika former av pension. Med hänsyn härtill bör den allmänna gränsen för rätt till arbetslöshetsstöd sänkas till 65 år vid sänkningen av den allmänna pensionsåldern den 1 juli 1976. ALF-utredningen påpekar härvid att med de regler som pensionsålderskommittén föreslår beträffande rätt att växla mellan att uppbära resp. uppskjuta pension vederbörandes försörjning är tryggad om han skulle förlora sitt arbete efter uppnådda 65 år.

Då det gäller samordningen av arbetslöshetsersättning och olika former av pension före 65 års ålder lägger ALF-utredningen i sitt remissyttrande fram följande förslag. En arbetslös medlem i erkänd arbetslöshetskassa som uppbär delpension bör kunna erhålla ersättning från kassan inom ramen för de s. k. överförsäkringsreglerna på samma sätt som f. n. gäller medlem som uppbär halv förtidspension. För den som gör förtida uttag av halv ålderspension bör – i enlighet med vad som f. n. gäller vid helt förtida uttag – pensionsavdrag tillämpas enligt 21 § lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring. En person som uppbär delpension eller gör förtida uttag av halv ålderspension och som inte är arbetslöshetsförsäkrad bör kunna uppbära halvt kontant arbetsmarknadsstöd om han blir arbetslös.

ALF-utredningen anser det rimligt att den som efter det han börjat uppbära delpension blir arbetslös skall kunna erhålla ersättning från arbetslöshetsförsäkringen som komplement till delpensionen. Mot bakgrund av svårigheterna för äldre arbetslösa att erhålla arbete och de påfrestningar för arbetslöshetsförsäkringen som undantagsfallen enligt 7 § i pensionsålderskommitténs lagförslag kan komma att medföra, understryker ALF-utredningen dock vikten av att huvudregeln om deltidsarbete kommer att upprätthållas.

Någon erinran riktas inte mot kommitténs synpunkter på åldersgränsen i lagen (1974:12) om anställningsskydd.

4.6 Kostnader och finansiering

Pensionsålderskommitténs bedömning att utbyggnaden av möjligheterna till förtida och uppskjutet uttag av ålderspensionen inte kommer att i väsentlig grad påverka de förväntade kostnaderna för den allmänna pensioneringen väcker ingen erinran under remissbehandlingen. Detsamma gäller kommitténs förslag att delpensioneringen i princip skall finansieras genom en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna.

Kommitténs beräkningar vad avser kostnaderna för olika alternativ av utnyttjande av bidrag till delpension samt beträffande totala antalet förvärvsverksamma i åldern mellan 60 och 65 år godtas av remissinstanserna. Kommittén har stannat för ett beräkningsalternativ som innebär en avgift på 0,25 % under de första åren. Vid beräkningen av detta avgiftsuttag för bidragsdelen har kommittén utgått från att omkring en fjärdedel av antalet förvärvsarbetande i åldern mellan 60 och 65 år skulle komma att utnyttja

delpension under de första åren. *Riksförsäkringsverket* ifrågasätter i sitt yttrande denna beräkning och anser att den innebär en avsevärd överskattning av möjligheterna att snabbt få till stånd deltidsarbeten. Verket anser att ett avgiftsuttag på 0,25 % under de första åren skulle vara fullt tillräckligt för att bestrida hela kostnaden för en delpensionsförsäkring.

Riksförsäkringsverket liksom *LO* framhåller också att man vid en kombination av lagstiftning och avtal måste räkna med betydligt högre avgift genom kapitaltäckningsmetoden för avtalsdelen än för den del som skulle finansieras genom den av verket förvaltade fonden. Enligt beräkningar som utförts av verket skulle kapitaltäckningsmetoden leda till en avgift för avtalsdelen på 0,7 % under det första året.

Statens personalspensionsverk, *Kommunförbundet*, *SPP*, *Svenska försäkringsbolags riksförbund*, *KPA*, *Folksam* och *KP* ifrågasätter om inte särskilda beräkningsgrunder bör tillämpas för avgiftsunderlaget för delpension i de fall anställda har lägre tjänstepensionsålder än den allmänna pensionsåldern.

Flera remissinstanser, bland dem *socialstyrelsen*, *statens handikappråd*, *länsstyrelsen i Skaraborgs län* och *Försäkringskasseförbundet* understryker starkt behovet av en fullödlig information då reformen genomförs. *Försäkringskasseförbundet* framhåller också att författningsarbetet bör genomföras så att försäkringskassorna ges ordentlig tid för förberedelsearbete och utbildning.

5 Föredraganden

5.1 Inledning

Det reformprogram på pensionsområdet som lades fram av regeringen under förra året och som antogs av riksdagen i december 1974 omfattar betydande pensionsreformer som träder i kraft under åren 1975 och 1976 (prop. 1974:129, SfU 1974:32, rskr 1974:332). Reformerna innebär höjning av folkpensionens grundbelopp, höjda pensionstillskott för dem som saknar ATP eller har låga ATP-belopp, särskilda pensionsförbättringar för unga invalider och andra förtidspensionärer utan ATP eller med låga ATP-belopp, förbättrade handikappersättningar och vårdbidrag inom folkpensioneringen, mildare inkomstprövningsregler för kommunala bostadstillägg och hustrutillägg till folkpension samt en lagstadgad sänkning av den allmänna pensionsåldern till 65 år.

I den av riksdagen godkända propositionen angående pensionsreformen uttalades att frågan om ökade möjligheter till rörlighet i fråga om pensioneringstidpunkt skulle behandlas med förtur av pensionsålderskommittén. Nya regler om rörlig pensionsålder förutsattes kunna träda i kraft samtidigt med sänkningen av den allmänna pensionsåldern till 65 år den 1 juli 1976.

I enlighet med vad som har förutskickats i årets budgetproposition (prop. 1975:1 bil. 7 s. 4) föreslår jag nu att pensionsreformen fullföljs genom lag-

stiftning om ökade möjligheter till en rörlig pensionsålder.

Pensionsålderskommittén har föreslagit att behoven av en rörlig pensionsålder skall tillgodoses dels inom den allmänna pensioneringen genom förtidspensioneringen och ett utbyggt system med förtida och uppskjutet uttag av ålderspension, dels genom en särskild lagstiftning om bidrag till delpension i kombination med deltidsarbete.

Kommitténs förslag om delpension är utformat som en stödlagstiftning där samhället skall lämna bidrag till en delpension som det förutsätts att arbetsmarknadsparterna träffar avtal om.

Kommitténs förslag om ökade möjligheter till rörlig pensionsålder har fått ett positivt mottagande vid remissbehandlingen. Det framgår av remissvaren att förslagen om en rörlig pensionsålder svarar mot starka önskemål hos löntagarna och att de stämmer överens med arbetsmedicinska och sociala synpunkter.

Beträffande den av kommittén föreslagna lösningen av delpensionsfrågan råder delade meningar hos remissinstanserna. Arbetsgivareföreningen (SAF) motsätter sig lagstiftning av det slag som kommittén föreslagit och förordar att frågan helt löses genom avtal. Landsorganisationen (LO) begär att frågan om delpension för arbetstagare i sin helhet löses genom lagstiftning. Även riksförsäkringsverket pekar på en lösning av delpensionsfrågan helt genom lagstiftning. Pensionärernas riksorganisation begär också en lagfäst rätt till delpension. TCO och SACO/SR anser att de grundläggande reglerna för delpension bör fastställas genom lagstiftning men med möjlighet till avtalsmässiga kompletteringar. Jag ansluter mig i det följande beträffande denna fråga till de synpunkter som vid remissbehandlingen anförts av bl. a. LO och Pensionärernas riksorganisation och som fått stöd i riksförsäkringsverkets remissyttrande. Det innebär att jag föreslår införandet av en lag om delpensionsförsäkring som reglerar grunderna för delpension i kombination med deltidsarbete. Med anledning av vad bl. a. TCO anfört i sitt remissyttrande vill jag framhålla att denna lösning självfallet inte utesluter avtalsmässiga kompletteringar.

De förslag till en rörlig pensionsålder som jag lägger fram i det följande ger olika möjligheter att förlägga tidpunkten för pensioneringen till mellan 60 och 70 års ålder. Arbetsinsats och pensioneringstidpunkt kan därigenom anpassas efter individuella behov och önskemål. Det föreslagna systemet för en rörlig pensionsålder innefattar följande tre förmånsformer.

1. *Förtidspension från folkpensioneringen och ATP.* Den som av medicinska eller arbetsmarknadsmässiga skäl inte kan arbeta fram till den allmänna pensionsåldern vid 65 år skall liksom nu kunna få förtidspension från folkpensioneringen och ATP. Förtidspension på dessa grunder skall efter individuell prövning kunna utgå mellan 60 och 65 års ålder. Pensionsnivån är i sådant fall densamma som ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP vid 65 års ålder.

2. *Förtida och uppskjutet uttag av hel eller halv ålderspension från folk-*

pensioneringen och ATP. Förtida uttag av ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP föreslås kunna ske från 60 års ålder och avse hela eller halva pensionen. Uttaget av hel eller halv ålderspension kan också uppskjutas till mellan 65 och 70 års ålder. Den del av pensionen som tas ut i förtid eller skjuts upp omräknas för hela pensionstiden efter i princip försäkringsmässiga grunder. Vid förtida uttag innebär detta en bestående reduktion av pensionen med 0,5 % för varje månad som pension utgår före 65 års ålder. Vid uppskjutet uttag sker på motsvarande sätt en bestående uppräkning med 0,6 % för varje månad som pension inte tas ut mellan 65 och 70 års ålder. Pensionspoäng för ATP skall kunna tjänas in för förvärvsarbete samtidigt med förtida uttag av halv ålderspension. En nuvarande spärr mot upprepade framställningar om förtida eller uppskjutet uttag av ålderspension föreslås slopad. Det blir därigenom möjligt att mellan 60 och 70 års ålder vid varje tidpunkt anpassa pensioneringen efter det aktuella behovet. För den som med uppskjutet pensionsuttag fortsätter att förvärvsarbete efter den allmänna pensionsåldern förstärks skyddet från sjukförsäkringen.

3. *En ny pensionsförsäkring för delpension i kombination med deltidsarbete.*

Som en nyhet i pensionssystemet föreslås lagstiftning om pensionsförsäkring för delpension vid övergång till deltidsarbete. Den ger helt nya möjligheter att trappa av arbetsinsatsen under de sista yrkesverksamma åren och att på så sätt få en mjuk övergång från arbete till ålderspension. Den nya delpensionen knyts till arbetsanställning på deltid och kan därvid efter egna önskemål tas ut mellan 60 och 65 års ålder. För att ha rätt till delpension skall man som anställd ha haft pensionsgrundande inkomst inom ATP för minst tio år efter 45 års ålder. Dessutom skall man uppfylla arbetsvillkoret enligt reglerna för arbetslöshetsstödet, dvs. ha arbetat under minst fem av de senaste tolv månaderna. Pensionsnivån föreslås bli 65 % av det inkomstbortfall som uppstår vid övergången till deltidsarbete. Den disponibla inkomsten efter övergång till delpension i förening med deltidsarbete kommer därigenom att i vanliga inkomstlägen motsvara mellan 85 och 90 % av tidigare inkomst vid heltidsarbete. Delpensionen skall enligt de föreslagna lagreglerna inte reducera ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP från 65 års ålder. Den återstående arbetstiden skall motsvara i genomsnitt minst 17 timmar i veckan så att den medför rätt till sociala förmåner. Den som vill fortsätta deltidsarbete efter 65 års ålder kan då ersätta delpensionen med uttag av halv ålderspension från folkpensioneringen och ATP. Delpensionen räknas också som pensionsgrundande inkomst från ATP. De grundläggande bestämmelserna om delpension bör anges i en särskild lag om delpensionsförsäkring som avses bli kompletterad med tillämpningsföreskrifter av riksförsäkringsverket. Delpensionen skall administreras av riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Den finansieras helt genom en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna. Reformkostnaden för delpensionsförsäkringen beräknas under de första åren till

ca 400 milj. kr. per år. För att finansiera reformen föreslås ett årligt avgiftsuttag på 0,25 % av löneunderlaget för arbetsgivarnas socialförsäkringsavgifter. Avgiften skall tillföras en särskild fond hos riks-försäkringsverket från vilken delpensionen i sin helhet finansieras. Med hänsyn till att reformen avses träda i kraft den 1 juli 1976 kommer avgiftsuttaget för kalenderåret 1976 att utgöra 0,125 %.

5.2 Rörlig pensionsålder

5.2.1 Allmänna synpunkter

Människans åldrande sker individuellt, dvs. olika hos olika människor. Åldrandet påverkas också av miljöfaktorer, inte minst i arbetslivet. Vid de senaste årens reformer inom den allmänna pensioneringen har dessa synpunkter blivit alltmer framträdande. 1970 och 1972 års förtidspensionsreformer har vidgat möjligheterna till tidigare pension i första hand för äldre förvärvsarbetande med tungt eller pressande arbete. Förtidspensionsreformerna har för många i realiteten inneburit en kraftig sänkning av pensionsåldern. Den genomslagskraft dessa reformer har haft för äldre förvärvsarbetande var i sin tur utgångspunkten för förra årets beslut om en sänkning av den allmänna pensionsåldern till 65 år. I samband därmed tillsatte jag också en utredning med uppgift att göra en kartläggning av de äldres situation då det gäller social omvårdnad och andra levnadsbetingelser (pensionärsundersökningen, S 1974:06). Kartläggningen skall bl. a. gälla samhällets möjligheter att underlätta övergången och anpassningen till livet som pensionär och att ge de äldres tillvaro ett sådant innehåll att pensionstiden blir meningsfull och positiv.

I olika sammanhang har framhållits att en plötslig övergång från aktivt arbetsliv till ett liv som pensionär ibland kan medföra problem och vara olämpligt från hälsosynpunkt. Det har betonats att övergången till livet som pensionär borde underlättas genom ökade möjligheter till en rörlig pensionsålder och att denna rörlighet borde gälla både före och efter den allmänna pensionsåldern. Från fackligt håll har särskilt pekats på behovet av pensionsanordningar som medger en mjuk nedtrappning av förvärvsarbetet. Krav i dessa avseenden har bl. a. framförts i ett program av Metallindustriarbetareförbundet.

Ökade möjligheter till successiv nedtrappning av förvärvsarbetet i enlighet med dessa önskemål förutsätter ett smidigt fungerande pensionssystem med ökad valfrihet men också bättre förhållanden på arbetsplatserna när det gäller arbetsuppgifter och arbetstid för äldre förvärvsarbetande.

Pensionsålderskommittén har enligt sina direktiv haft att pröva olika möjligheter att vidareutveckla reglerna om en rörlig pensionsålder. Kommittén har nu redovisat ett betänkande med förslag som innebär väsentliga förbättringar i detta avseende. De förslag som jag på grundval härav lägger fram i det följande ger ökade möjligheter att förlägga tidpunkten för pen-

sioneringen till mellan 60 och 70 år. Som jag redan framhållit kan arbetsinsats och pensioneringstidpunkt därigenom anpassas efter individuella behov och önskemål.

Kommittén har i sitt betänkande framhållit att de nya pensionsreglerna förutsätter ökade möjligheter till deltidsarbete för äldre. Kommittén utgår därvid från att de frågor som gäller deltidsarbete kommer att regleras i sådana delar av kollektivavtal som ger de anställda inflytande på arbetets ledning och utformning.

Kommitténs uppfattning att frågan om rätt till deltidsarbete bör lösas genom förhandlingar mellan parterna på arbetsmarknaden får stöd av samtliga remissinstanser som yttrat sig i denna fråga. LO framhåller därvid att pensionsreformen bör genomföras så att samhället svarar för pensionsdelen och att arbetsmarknadens parter tar ansvaret för att frambringa de deltidssarbeten som är en nödvändig förutsättning för att reformen skall kunna föras ut i praktisk tillämpning.

Jag vill understryka att anpassning av arbetstid och arbetsuppgifter för äldre arbetstagare är en nödvändig förutsättning för en ändamålsenlig kombination av deltidsarbete och delpension. I takt med att lämpliga deltidssarbeten kan ordnas blir det möjligt att successivt växa in i det nya delpensionssystemet. Som bl. a. LO påpekat bör de lokala anpassningsgrupperna kunna utgöra en lämplig grund för ett samrådsförfarande om lämpliga deltidssarbeten. I en anpassningsgrupp ingår representanter för de anställda, företaget och arbetsförmedlingen. Jag delar kommitténs och remissinstansernas uppfattning att den erforderliga anpassningen bör åstadkommas genom förhandlingar mellan organisationerna på arbetsmarknaden. Därvid kommer utformningen av den arbetsrättsliga lagstiftningen att bli av stor betydelse. Frågan om ny lagstiftning om förhandlingsrätt och kollektivavtal bereds f. n. inom arbetsmarknadsdepartementet på grundval av arbetsrättskommitténs förslag i betänkandet (SOU 1975:1) Demokrati på arbetsplatsen. Kommitténs förslag syftar till att göra det möjligt för arbetstagsidan att erhålla en från inflytandesynpunkt önskvärd kollektivavtalsreglering av frågor som rör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

5.2.2 Förtidspension

Förtidspension inom den allmänna försäkringen utgår till försäkrad som fyllt 16 men inte 67 år och vars arbetsförmåga är nedsatt med minst hälften. Nedsättningen behöver inte vara enbart medicinskt betingad utan även arbetsmarknadsmässiga förhållanden beaktas. Vid bedömningen av rätt till förtidspension fäster man avseende vid såväl den försäkrades förmåga att utföra ett lämpligt arbete som hans faktiska möjlighet att erhålla arbete. För äldre försäkrade skall enligt 1970 och 1972 års förtidspensionsreformer fästas särskild vikt vid de arbetsmarknadsmässiga förhållandena.

Då det gäller den vidgade förtidspensioneringen för äldre försäkrade uttalade jag i propositionen angående 1970 års reform (prop. 1970:66) att någon

fast åldersgräns inte skulle föreskrivas för den mildare pensionsprövningen men att 63-årsåldern borde vara en riktpunkt till ledning för tillämpningen. I enlighet med åren 1972 och 1973 gjorda lagändringar utgår förtidspension även till försäkrad som fyllt 60 men inte 67 år om han är arbetslös och till följd härav har blivit utförsäkrad från erkänd arbetslöshetskassa eller under 450 dagar har uppburit kontant arbetsmarknadsstöd.

Pensionsålderskommittén har haft i uppdrag att följa upp verkningarna av den år 1970 och 1972 beslutade reformeringen av förtidspensioneringen inom den allmänna försäkringen. Kommittén konstaterar att förtidspensionen genom dessa reformer utvecklats från en sjuk- och invalidpension till en pension med individuell pensioneringstidpunkt för dem som på grund av medicinska eller arbetsmarknadsmässiga skäl har störst behov av varierande pensionsålder. Kommittén har kommit till uppfattningen att den vidgade förtidspensioneringen har fått stor betydelse. Enligt kommitténs förslag skall förtidspensionen även framdeles utgöra en viktig del i den allmänna pensioneringens regelsystem för möjlighet till pensionsålder mellan 60 och 65 år. Remissinstanserna ansluter sig allmänt till kommitténs förslag.

Jag delar kommitténs och remissinstansernas uppfattning om att förtidspensionen även framdeles skall vara en viktig del i den allmänna pensioneringens regelsystem för möjlighet till rörlig pensionsålder mellan 60 och 65 år.

LO förutsätter i sitt remissyttrande att den vidgade förtidspensioneringen kommer att tillämpas på de åldersgrupper mellan 60 och 65 år som i övrigt omfattas av den rörliga pensionsåldern.

Riksförsäkringsverket ifrågasätter i sitt remissyttrande om det för framtiden är påkallat att särskilt markera 63-årsåldern som en riktpunkt. Enligt verket ligger det i sakens natur att de arbetsmarknadspolitiska skälen för dem som kommit över 60 års ålder i regel växer med åren. Erfarenheterna av de nuvarande reglernas tillämpning visar också att förtidspension för förvärvsarbetande i åldrarna 60–65 år utgått med tyngdpunkten i de äldre åldersklasserna. Verket föreslår ett avlägsnande av riktpunkten vilket inte får några större praktiska återverkningar. Jag ansluter mig till riksförsäkringsverkets förslag i denna fråga.

5.2.3 Förtida och uppskjutet uttag av ålderspension

Enligt AFL har en försäkrad möjlighet att genom förtida eller uppskjutet uttag av ålderspension inom vissa gränser själv bestämma när han önskar erhålla sin ålderspension från folkpensioneringen och ATP. Ålderspensionen minskas vid förtida uttag och ökas vid uppskjutet uttag. Reduktions- och påslagsfaktorn är 0,6 % för varje månad. Reduktionen av pensionen vid förtida uttag – liksom ökningen vid uppskjutet uttag – är livsvarig och bygger i huvudsak på försäkringsmatematiska grunder. Principen är att värdet av de sammanlagda pensionsbelopp som den försäkrade uppbär i sin livstid skall bli detsamma oberoende av när han börjar ta ut sin pension.

F. n. kan den försäkrade göra förtida uttag av hel ålderspension mellan 63 och 67 års ålder eller uppskjuta uttaget av hel ålderspension till mellan 67 och 70 års ålder. Den försäkrade kan f. n. återkalla ett förtida uttag endast en gång.

Pensionsålderskommittén anser att systemet med förtida och uppskjutet uttag av ålderspension från folkpensioneringen och ATP bör byggas ut och förbättras. Förtida uttag föreslås kunna ske fr. o. m. den månad varunder den försäkrade fyller 60 år och förhöjning av ålderspension föreslås kunna ske genom uppskjutet uttag från 65 års ålder t. o. m. den månad varunder den försäkrade fyller 70 år. Reduktionsfaktorn vid förtida uttag föreslås sänkt från 0,6 % till 0,5 % per månad med hänsyn till de nya åldersgränserna för pensionsåldern. Påslagsfaktorn vid uppskjutet uttag föreslås oförändrad till 0,6 %. Både förtida och uppskjutet uttag skall kunna avse hel eller halv ålderspension. För den som kombinerar ett halvt förtida uttag av ålderspension med förvärvsarbete föreslår kommittén att pensionsgrundande inkomst för förvärvsarbetet skall beräknas inom ATP. Kommittén föreslår också rätt att återkalla uttag av ålderspension efter 65 års ålder samt slopande av den nuvarande begränsningen av möjligheterna till återkallelse av förtida uttag.

För att den eftersträlvade rörligheten i åldern mellan 60 och 70 år skall kunna uppnås inom ålderspensionssystemet bör enligt kommitténs mening vidare 65-årsåldern inte vara utgångspunkt för beräkning av högsta antalet dagar för sjukpenning och ersättning för sjukhusvård. Utgångspunkt bör enligt kommittén i stället vara ingången av den månad varunder den försäkrade börjar åtnjuta hel ålderspension, dock senast den månad varunder han fyller 70 år.

Kommitténs förslag får stöd av det övervägande antalet remissinstanser. De föreslagna nya åldersgränserna och möjligheten till uttag av halv ålderspension från folkpensioneringen och ATP hälsas med tillfredsställelse. Socialstyrelsen framhåller att den enskildes valfrihet kommer att öka och att möjligheten att ta ut halv ålderspension kommer att bli av värde för dem som känner behov att trappa ner förvärvsarbete men där förutsättningar för förtidspensionering saknas. Statens personalpensionsverk anser att sänkningen av den allmänna pensionsåldern och en utbyggnad av personalpensioneringen har större betydelse för rörligheten än de föreslagna anordningarna för förtida uttag.

Flera remissinstanser anser att förslaget att slopa begränsningen vad avser återkallelse av förtida och uppskjutet pensionsuttag är värdefullt eftersom det ger möjlighet att anpassa pensionsbehovet efter personliga förutsättningar. Försäkringskassförbundet pekar på att denna del av reformen kan bli särskilt arbetsbelastande för försäkringskassorna. Riksförsäkringsverket anför liknande synpunkter men framhåller att verkets ADB-anläggning kan underlätta den tekniska lösningen av denna fråga.

Riksförsäkringsverket anser att sänkningen av avdragsfaktorn till 0,5 % kommer att innebära en rättvisare anpassning till normalpensionen från

65 års ålder och att värdeökningen tämligen väl beaktas vid en uppräkningsfaktor på 0,6 % per månad. Försäkringsinspektionen, Landstingsförbundet och Kommunförbundet har inga erinringar mot de föreslagna reduktions- och påslagsfaktorerna.

Kommitténs förslag då det gäller förtida och uppskjutet uttag av ålderspension från folkpensioneringen och ATP innebär att den försäkrade får valfrihet beträffande pensioneringstidpunkt i åldern 60–70 år. Han får vidare möjlighet att välja mellan att ta ut hel eller halv ålderspension och kan när han så önskar återkalla sitt pensionsuttag. Vid förtida uttag av halv ålderspension tillgodoräknas honom pensionspoäng för fortsatt förvärvsarbete. Vill den försäkrade fortsätta sitt förvärvsarbete efter den allmänna pensionsåldern med uppskjutet pensionsuttag fungerar sjukförsäkringen på i huvudsak samma sätt som före denna ålder. Detta innebär bl. a. att han har rätt till sjukpenning för det inkomstbortfall som kan uppkomma då han till följd av sjukdom inte kan fullgöra sitt förvärvsarbete.

Kommitténs förslag i dessa frågor ger goda möjligheter till rörlighet beträffande pensionsåldern både före och efter den allmänna pensionsåldern vid 65 år. Jag föreslår således att dessa förslag genomförs. Inte minst de ökade möjligheterna att med uppskjutet pensionsuttag helt eller delvis fortsätta förvärvsarbete efter den allmänna pensionsgränsen vid 65 år är av stor betydelse. De ökade möjligheterna till uttag av uttag av folkpension och ATP före 65 års ålder – som även kan avse halvt pensionsuttag – blir av betydelse främst för dem som inte kan erhålla den särskilda delpensionen.

Statens personalpensionsverk framför som sin uppfattning att en ökning av möjligheterna till förtida uttag inom det allmänna pensionssystemet borde bedömas med hänsyn till vad som är möjligt i fråga om utvecklingen av kompletterande pensionssystem. Det stora antalet tjänstepensionsanordningar och deras sinsemellan helt olika uppbyggnad gör enligt min mening en sådan anpassning omöjlig. Det naturliga är i stället att tjänstepensionsanordningarna ansluter till den allmänna pensioneringen. Som pensionsålderskommittén framhållit finns det möjlighet att konstruera en avtalspension mellan 60 och 65 års ålder utan reduktion av pensionsbeloppet som en påbyggnad på en i förtid uttagen ålderspension från folkpensioneringen och ATP.

Jag vill med anledning av vad som uttalats under remissbehandlingen angående vissa frågor om intjänande av pensionspoäng inom ATP erinra om att kommittén i sitt fortsatta utredningsarbete har att behandla frågor om såväl förvärv av pensionspoäng som beräkning av avgifter.

De föreslagna bestämmelserna om förtida och uppskjutet pensionsuttag behandlas närmare i specialmotiveringen till lagförslagen.

5.2.4 Delpension

Pensionsålderskommittén föreslår i betänkandet en särskild lagstiftning för att ge stöd åt en delpension i kombination med deltidsarbete för ar-

betstagare mellan 60 och 65 år utan någon följande reducering av folkpension och ATP. I denna särskilda lagstiftning om delpension förutsätts att arbetsmarknadens parter träffar kollektivavtal om omfattningen och den närmare utformningen av delpensionen. Kommittén räknar med att sådana avtal skall kunna komma till stånd i samband med de anpassningsförhandlingar som skall ske beträffande gällande pensionsavtal inför sänkningen av den allmänna pensionsåldern till 65 år den 1 juli 1976. Delpension före 65 års ålder skall enligt kommitténs förslag kunna kombineras med uppskjutet uttag av halv ålderspension från folkpensioneringen och ATP efter 65 års ålder. Kommittén anser att delpension mellan 60 och 65 år enligt avtal bör garanteras ett ekonomiskt stöd från samhällets sida. Den föreslår att stödet får formen av ett bidrag till delpension som enligt kollektivavtal utgår till arbetstagare mellan 60 och 65 år då förvärvsverksamheten minskas till deltidarbete. Kommittén föreslår att sådant bidrag skall utgå med hälften av delpensionen, dock högst med belopp som för varje pensionstagare motsvarar det vid årets ingång gällande basbeloppet. I särskilda undantagsfall föreslås bidrag till delpension kunna utgå även om pensionstagaren inte utför något deltidarbete.

Kommittén föreslår att bidraget finansieras genom en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna med 0,25 % på samma avgiftsunderlag som för socialförsäkringsavgifterna till folkpensioneringen och sjukförsäkringen. Bidraget skall enligt kommitténs förslag tillföras en fond som förvaltas av riks-försäkringsverket. Kommittén föreslår att riks-försäkringsverket och försäkringskassorna skall ha hand om administrationen av den särskilda delpensionen.

Remissinstanserna ansluter sig genomgående till kommitténs uppfattning om att det behövs ökade möjligheter till att trappa av arbetsinsatsen genom en delpension mellan 60 och 65 års ålder och att på så sätt få en mjuk övergång till ålderspension. När det gäller metoden för att åstadkomma en sådan delpension föreligger det däremot delade meningar vid remissbehandlingen. Flera remissinstanser förordar att frågan om delpension löses i sin helhet genom lagstiftning. LO anser att samhället bör svara för lösningen av pensionsfrågan och att arbetsmarknadens parter bör ta ansvaret för att få fram erforderliga deltidarbeten. LO begär därför att delpensionen skall grundas på lagstiftning och helt finansieras av staten genom en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna. TCO upplyser att olika tjänstemannaorganisationer under årens lopp sökt komma fram till kollektivavtal om rörlig pensionsålder men att dessa försök hittills inte varit framgångsrika. TCO anser därför att någon form av stödlagstiftning bör genomföras. Det är enligt TCO:s mening viktigt att lagstiftningen ges en utformning som gör det möjligt med kompletterande lösningar på olika kollektivavtalsområden. Även SACO/SR anser att en lagstiftning om delpension bör kunna kompletteras med avtalslösningar. SAF accepterar inte kommitténs förslag till lag om delpension. Enligt SAF:s mening bör arbetsmarknadsparterna träffa självständiga avtal i pensionsfrågor och frågan om delpension således

helt lösas avtalsvägen. SAF anser också att en rörlig pensionsålder kan åstadkommas utan en delpension i kombination med deltidarbete. En lösning enbart genom avtal förordas också av de kommunala arbetsgivarorganisationerna. Riksförsäkringsverket anser att vägande skäl talar för att delpensionen regleras helt genom lag, eftersom man därigenom snabbt kan tillförsäkra alla de i betänkandet åsyftade arbetstagarna med deltidarbete en enhetlig, värdebeständig delpension på ett från administrativa synpunkter enklare och billigare sätt. Även Pensionärernas riksorganisation begär en lösning av delpensionsfrågan lagstiftningsvägen.

Enligt min mening är det angeläget att arbetstagare i åldern 60–65 år ges ökade möjligheter att efter eget val med stöd av delpension kunna trappa ned sitt förvärvsarbete inför övergången till hel ålderspension. Det positiva gensvar som kommitténs förslag om att införa en delpension har fått både vid remissbehandlingen och i den allmänna debatten ger ett starkt stöd för denna uppfattning. En sådan rätt till delpension under förutsättning av deltidarbete är enligt min mening principiellt av sådan betydelse att den bör vara lagfäst. Med vår tradition på socialförsäkringsområdet är det naturligt att en pensionsfråga av detta slag löses lagstiftningsvägen. Jag delar LO:s uppfattning att samhället genom lagstiftning bör svara för lösningen av pensionsfrågan och att arbetsmarknadens parter bör ta ansvaret för att få fram erforderliga deltidsarbeten. Jag föreslår således att förvärvsarbete mellan 60 och 65 år tillförsäkras rätt till delpension genom en lag som anger grunderna för en delpensionsförsäkring. Bestämmelserna bör utformas med utgångspunkt i de av kommittén angivna riktlinjerna för en delpension och med beaktande av vad som anförts om en lagreglering av delpension från främst riksförsäkringsverket och LO. Förslaget innebär också att administrationen av delpensionsförsäkringen skall handhas av riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Det finns med anledning av vad bl. a. TCO och SACO/SR anført vid remissbehandlingen anledning framhålla att denna lagstiftning om delpensionering självfallet inte utesluter avtalsmässiga kompletteringar, t. ex. för inkomstdelar som överstiger den allmänna pensionsgränsen vid 7,5 basbelopp.

Delpensionsförsäkringen bör liksom enligt kommitténs förslag gälla arbetstagare som i åldern 60–65 år trappar ned sitt förvärvsarbete inför övergången till hel ålderspension. Delpensionen skall i motsats till förtida uttag av ålderspension inte medföra någon reduktion av ålderspensionen från folkpensioneringen och ATP. I enlighet med kommitténs förslag bör delpensionen knytas direkt till förhållandena på arbetsplatsen.

Delpensionens anknytning till arbetsmarknaden kan, som riksförsäkringsverket föreslagit, ske genom tillämpning av arbetsvillkoren inom arbetslöshetsförsäkringen eller det kontanta arbetsmarknadsstödet. Genom en sådan anknytningsform kan man utgå från regelsystem som är välbekanta för organisationerna på arbetsmarknaden. För rätt till delpension bör således gälla att man uppfyller arbetsvillkoret enligt reglerna för arbetslöshetsförsäkring eller det kontanta arbetsmarknadsstödet, vilket innebär att man

i princip skall ha arbetat under minst fem av de senaste tolv månaderna.

LO har i sitt remissyttrande framhållit att delpensionen bör gälla arbetstagare med relativt lång tid i arbetslivet och att den därför också bör dokumenteras genom pensionspoäng inom ATP-systemet på grundval av anställningsinkomst. Det är enligt min mening naturligt att knyta an pensionsrätten för delpension till antalet år med pensionsgrundande inkomst inom ATP eftersom dessa direkt anger tidigare arbetsförhållanden. Jag föreslår en regel som innebär att delpensionen skall kunna utgå till den som har haft pensionsgrundande inkomst av anställning under minst tio år inom ATP från 45 års ålder.

Det är enligt min uppfattning angeläget att en ny pensionsform som ger möjlighet till en nedtrappning av förvärvsarbetet mellan 60 och 65 års ålder utformas så att den blir ett bra alternativ till förtidspensioneringen. Med beaktande av de synpunkter som riks försäkringsverket anfört vid remissbehandlingen föreslår jag att pensionsnivån skall utgöra 65 % av det inkomstbortfall som uppstår vid övergången till deltidsarbete. Underlaget för inkomstberäkningen bör på samma sätt som sker inom sjukförsäkringen och ATP begränsas till 7,5 gånger det vid inkomståret gällande basbeloppet. Det sagda innebär att den disponibla inkomsten vid en kombination av deltidsarbete och delpension i vanliga inkomstlägen kommer att ligga mellan 85 och 90 % av den föregående inkomsten vid heltidsarbete. Det fastställda pensionsbeloppet bör värdesäkras genom anknytning till basbeloppet enligt AFL.

Försäkringskassans beräkning av det inkomstbortfall som skall utgöra grunden för delpension bör ske på följande sätt. Underlag för beräkningen bör i första hand vara den sökandes egna uppgifter samt ett intyg från arbetsgivaren. I vissa fall är det inte möjligt att grunda avgörandet på uppgifter från en arbetsgivare. Exempel härpå är byggbranschen där arbetstagaren ofta byter arbetsgivare och arbetsplats. I sådana fall bör – liksom kommittén föreslagit – avgörandet kunna grundas på ett intyg från den sökandes fackliga organisation. Saknas även sådant underlag för bedömningen bör försäkringskassan i samråd med t. ex. länsarbetsnämnd, arbetsförmedling eller anpassningsgrupp kunna finna former för en närmare utredning om sökandens arbetsförhållanden och därav betingade ändringar i inkomstsituationen.

Ramen för beräkning av inkomstbortfallet bör som riks försäkringsverket föreslagit utgöras av sökandens sjukpenninggrundande inkomst av anställning före och efter övergången till deltidsarbetet. Samtidigt med beslutet om delpension bör försäkringskassan fastställa ny sjukpenninggrundande inkomst för den försäkrade. I de fall sökandens aktuella inkomst inte överensstämmer med vad som angivits i tidigare beslut om sjukpenninggrundande inkomst bör arbetslöshetsförsäkringens praxis för beräkning av inkomst kunna utgöra en vägledning för beräkningen. Har sökandens inkomst varierat före övergången till deltidsarbete bör i princip genomsnittsinkomsten under de månader då arbetsvillkoret uppfyllts läggas till grund för beräk-

ningen.

Behoven av nedtrappning av förvärvsarbetet är skiftande och reglerna för delpensionen måste därför utformas så att individuella behov kan tillgodoses. Den återstående arbetstiden bör dock ha så stor omfattning att den medför rätt till sociala förmåner av olika slag. Gränsen för vissa avtalsbundna förmåner är 16 arbetstimmar i veckan och för arbetslöshetsstödet 17 timmar i veckan. Med utgångspunkt i ett av LO framfört förslag vid remissbehandlingen föreslår jag att rätt till delpension skall föreligga vid minskning av arbetstiden ned till en gräns motsvarande i genomsnitt 17 timmar i veckan. Delpension bör inte kunna utgå om nedsättningen av arbetstiden understiger genomsnittligt fem timmar per vecka.

Enligt gällande regler anses bl. a. arbetstagarers sjukpenning enligt AFL, föräldrapenning, dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa och kontant arbetsmarknadsstöd som inkomst av anställning vid beräkning av pensionsgrundande inkomst för ATP. De förslag som jag lägger fram i det följande medför att såväl vuxenstudiebidrag som utbildningsbidrag i form av dagpenning och stimulansbidrag också blir pensionsgrundande för ATP. Det är enligt min mening naturligt att även förmånerna från den nya delpensionsförsäkringen behandlas på samma sätt och jag föreslår således att delpensionen får tillgodoräknas vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst för ATP.

Möjligheten enligt kommitténs förslag till individuella undantag från kravet på deltidsarbete för rätt till delpension har väckt kritik under remissbehandlingen. Flera remissinstanser, bland dem socialstyrelsen, riks-försäkringsverket och statens personpensionsverk har anmält stark tvekan mot förslaget. TCO och SACO/SR anser att lagstiftningen bör innehålla en sådan regel som medger undantag från kravet på deltidsarbete. LO anser för sin del att den föreslagna undantagsregeln kan accepteras endast under förutsättning att avgörandet ligger hos facklig organisation. Av ALF-utredningens remissyttrande framgår att vissa komplikationer kan uppkomma vid samordning med arbetslöshetsstödet om den föreslagna undantagsregeln införs.

En undantagsregel med den innebörd som kommittén föreslagit låter sig knappast förenas med en lagstiftning om delpensionsförsäkring. Med hänsyn härtill och med beaktande av den starka kritik mot en sådan regel som kommit till uttryck vid remissbehandlingen är jag inte beredd att förorda att en sådan undantagsregel införs i den här föreslagna lagstiftningen. Frågor av det slag som har aktualiserat den av kommittén föreslagna undantagsregeln bör kunna lösas på annat sätt än genom delpensionsförsäkringen. Jag vill peka på att det enligt gällande bestämmelser finns möjlighet att lösa sådana frågor inom ramen för bl. a. arbetslöshetsstödet och förtidspensioneringen.

Under remissbehandlingen har frågan om administrationen av delpensioneringen i den utformning som kommittén föreslagit tilldragit sig ett stort intresse och det har anförts skäl både för och emot en administration

genom riks försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Med den lagstiftning om delpensionsförsäkring som jag förordat ligger det i sakens natur att delpensionen – som jag redan nämnt – bör handhas av riks försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Handläggningen av delpensionen bör i hög grad underlättas genom det goda samarbete som redan finns mellan socialförsäkringsadministrationen och arbetsmarknadsorganen.

Beslutsordningen hos försäkringskassorna bör utformas i enlighet med kommitténs förslag. Det innebär att tjänsteman hos försäkringskassa – på samma sätt som f. n. gäller beträffande förtidspension på arbetsmarknadsrättsliga grunder – får rätt att fatta beslut i ärende angående delpension. Är tjänstemannen tveksam skall han hänskjuta ärendet till kassans pensionsdelegation. Delegationen bör i enlighet med riks försäkringsverkets förslag ha särskild sammansättning vid avgörande av dessa frågor. Någon medicinsk bedömning skall inte förekomma, varför personer med erfarenhet av arbetsmarknadsförhållanden bör ersätta läkarna i delegationen vid behandlingen av delpensionsärenden. Som riks försäkringsverket framhållit i sitt remissyttrande bör bedömningen av arbetsvillkor, deltidsarbete och inkomstständring grundas på utlåtande av arbetsmarknadsorgan.

Regleras delpensionen i sin helhet genom lagstiftning är det enligt min mening naturligt att den försäkrade får möjlighet att överklaga försäkringskassans beslut i vanlig ordning. I fråga om besvärsordningen bör därför – i enlighet med vad LO anført i sitt remissyttrande – samma regler som gäller enligt AFL tillämpas för delpensionsförsäkringen.

Det är inte möjligt att i den nya lagen om delpensionsförsäkring ange lösningar för alla de skiftande förhållanden som kan förekomma och som kan växla inom olika branscher på arbetsmarknaden. Inom ramen för de i lagen angivna grunderna för delpensioneringen avses det därför ankomma på riks försäkringsverket att meddela kompletterande tillämpningsföreskrifter. Kommittén har föreslagit att verket därvid bör biträdas av en särskild pensionsnämnd. Detta organ bör ges formen av en till verket knuten delegation med rådgivande funktion och kallas central pensionsdelegation. Bestämmelserna i den föreslagna lagen om delpensionsförsäkring behandlas närmare i specialmotiveringen till lagförslaget. Jag vill bl. a. peka på i specialmotiveringen behandlade frågor som gäller bedömningen av ärenden där sökanden har eller får en bisyssla vid sidan av deltidsarbetet.

Det ligger i sakens natur att bestämmelserna om en helt ny pensionsreform efter hand kan behöva justeras med ledning av erfarenheterna vid lagens tillämpning. Detta kan gälla såväl kvalifikationsreglerna som andra bestämmelser, t. ex. de vid remissbehandlingen berörda frågorna om beräkningsgrunder för avgiftsunderlaget i de fall anställda har lägre tjänstepensionsålder än den allmänna pensionsåldern. Riks försäkringsverket kommer att ha en viktig uppgift att i olika avseenden följa upp verkningarna och erfarenheterna av den nya delpensionsförsäkringen. Jag avser att sedan propositionen be-

handlats av riksdagen föreslå regeringen att uppdra åt riks försäkringsverket att i samråd med pensionsdelegationen noga följa utvecklingen på detta område och att därvid föreslå sådana justeringar i lagstiftningen som framdeles kan visa sig erforderliga.

5.2.5 *Kostnader och finansiering*

Pensionsålderskommittén konstaterar beträffande förtida och uppskjutet uttag av ålderspension att den försäkringsmässiga beräkningen av dessa förmåner i princip innebär att kommitténs förslag i detta avseende är kostnadmässigt neutralt. Detta hindrar enligt kommittén inte att en viss förskjutning av kostnaderna mellan olika budgetår kan uppkomma. Omfattningen av en sådan kostnadsförskjutning beror på i hur hög grad de vidgade möjligheterna till förtida resp. uppskjutet uttag kommer att utnyttjas. Ett stort utnyttjande av möjligheten till förtida uttag medför en tidigareläggning av kostnaderna medan ett stort utnyttjande av möjligheten till uppskjutet uttag å andra sidan innebär att kostnader skjuts på framtiden. Med hänsyn till ovissheten i dessa avseenden är det enligt kommittén svårt att uttala sig om storleken av nämnda kostnadsförskjutningar. Jag har i detta hänseende inte någon annan mening än kommittén.

Kostnaderna för det av kommittén föreslagna bidraget till delpensionering skulle enligt betänkandet finansieras genom en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna med 0,25 % på samma avgiftsunderlag som gäller för socialförsäkringsavgifterna till folkpensioneringen och sjukförsäkringen. De av kommittén angivna kostnaderna avser bidrag med i princip hälften av delpensionen och är beräknade på en pensionsnivå av ca 65 % av den bortfallna inkomsten. Kommittén har beräknat att det föreslagna avgiftsuttaget skulle motsvara en utnyttjandegrad under de första åren med omkring en fjärdedel av de ca 235 000 förvärvsarbetande med inkomst av anställning i åldern mellan 60 och 65 år. Detta innebär att avgiftsuttaget skulle täcka bidrag till delpension för omkring 60 000 personer.

Flera remissinstanser har framhållit att den av kommittén antagna utnyttjandegraden under de första åren framstår som alltför hög. Riks försäkringsverket ifrågasätter om inte ett avgiftsuttag på 0,25 % under de första åren skulle vara fullt tillräckligt för att bestrida hela delpensionskostnaden. Kommunförbundet och Landstingsförbundet påpekar i sina yttranden också att stora grupper av anställda hos kommunerna enligt gällande pensionsavtal normalt lämnar sina anställningar med ålderspension vid 63 års ålder och att delpensionstiden för dem begränsas till maximalt tre år i stället för fem år.

Den av mig föreslagna delpensionsförsäkringen bör i sin helhet finansieras genom en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna. Avgiften bör i enlighet med vad kommittén föreslagit tillföras en fond som förvaltas av riks försäkringsverket.

Kommitténs kostnadskalkyl bygger på antagandet att ungefär var fjärde löntagare i landet i åldern 60–65 år redan till en början skulle komma att åtnjuta delpension. Jag delar remissinstansernas uppfattning att detta antagande framstår som alltför högt, även om det självfallet är svårt att göra några säkra antaganden förrän man fått erfarenheter av den nya pensionsformen. Det föreslagna avgiftsuttaget på 0,25 % bör som riks försäkringsverket framhållit vara tillräckligt för att i full omfattning finansiera delpensioneringen under de första åren. Med beaktande av de ändrade grunder för avgiftsunderlag för socialförsäkringsavgifter som föreslagits i prop. 1975:92 kan ett avgiftsuttag på 0,25 % beräknas tillföra delpensionsfonden ca 400 milj. kr. per år. Detta belopp torde vara tillräckligt för delpension till omkring 35 000 arbetstagare i de angivna åldersklasserna, vilket motsvarar omkring 15 % av totala antalet förvärvsarbetande med inkomst av anställning i dessa åldrar. Jag föreslår därför att den årliga socialförsäkringsavgiften från arbetsgivarna för delpensionsförsäkringen fastställs till 0,25 % av löneunderlaget. Med hänsyn till att reformen träder i kraft den 1 juli 1976 kommer avgiftsuttaget för kalenderåret 1976 att utgöra 0,125 %.

Behov av särskilda informationsåtgärder kommer att föreligga med anledning av reformen. Utöver information i samband med beslutet bör riks försäkringsverket få i uppdrag att i samarbete med Försäkringskasseförbundet genomföra erforderliga informationsinsatser.

5.3 Beräkning av pensionsgrundande inkomst vid vuxenstudier och arbetsmarknadsutbildning

Chefen för utbildningsdepartementet har i prop. 1975:23 föreslagit införande av vissa nya studiestödsformer, nämligen timstudiestöd, dagstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd. Det föreslås att bestämmelser om sådana stöd tas in i studiestödslagen (1973:349). Timstudiestödet föreslås bli pensionsgrundande för ATP. Detsamma föreslås för den del av dagstudiestödet som består av inkomstbidrag samt för den del av det särskilda vuxenstudiestödet som består av vuxenstudiebidrag.

Statsrådet Leijon har i prop. 1975:45 föreslagit ändrade grunder för utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning. Förslaget innebär bl. a. att de nuvarande förmånerna grundbidrag, hyresbidrag på hemorten och barn-tillägg ersätts av dagpenning och stimulansbidrag. De nya förmånerna föreslås bli pensionsgrundande för ATP på samma sätt som de nuvarande förmånerna.

Förslagen i de angivna propositionerna innebär att timstudiestöd, inkomstbidrag och vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen och dagpenning och stimulansbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen skall jämföras med inkomst av anställning vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. Detta förutsätter ändring av 11 kap. 2 § första stycket AFL.

5.4 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom socialdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om delpensionsförsäkring,
3. lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott,
4. lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension,
5. lag om ändring i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring,
6. lag om ändring i lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd.

Förslagen under 5 och 6 har upprättats i samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet.

6 Specialmotivering till lagförslagen

6.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

3 kap.

3 §

De nuvarande bestämmelserna i denna paragraf innebär att försäkrad som fyllt 65 år eller dessförinnan gjort förtida uttag av ålderspension har rätt till sjukpenning för högst 180 dagar.

Som framgår av den allmänna motiveringen skall de försäkrade erhålla rätt att göra förtida och uppskjutet uttag också av halv ålderspension. Bestämmelserna såvitt avser sjukförsäkringen har utformats med avsikt att ge sådana förvärvsarbetande, som i åldern mellan 60 och 70 år kombinerar deltidsarbete med uttag av halv ålderspension, samma sjukförsäkringsskydd med avseende på den fortsatta, reducerade arbetsinsatsen som de tidigare haft vid heltidsarbete. Detsamma gäller självfallet för den som kombinerar deltidsarbete med delpension. De nya bestämmelserna innebär att den försäkrade skall ha rätt till sjukpenning för det inkomstbortfall som kan uppkomma då han till följd av sjukdom inte kan fullgöra sitt deltidsarbete. För att den eftersträlvade rörligheten i åldern mellan 60 och 70 år inom ålderspensionssystemet skall kunna uppnås skall 65-årsåldern inte vara utgångspunkt för beräkning av de 180 dagarna. Utgångspunkt skall i stället vara ingången av den månad då den försäkrade börjar åtnjuta hel ålderspension, dock senast den månad då han fyller 70 år. Härigenom förstärks skyddet även för de försäkrade som efter 65-årsåldern fortsätter sitt heltidsarbete och uppskjuter uttaget av hela ålderspensionen.

Genom de ändrade reglerna i denna paragraf beträffande rätt till sjukpenning samt i 4 kap. 3 § AFL rörande rätt till ersättning för sjukhusvård stärks den deltidsarbetandes ställning i åldern mellan 60 och 70 år.

4 kap.

3 §

Paragrafens nuvarande lydelse innebär att ersättning för sjukhusvård utgår för högst 365 dagar till försäkrad som fyllt 65 år eller dessförinnan åtnjuter ålderspension. I analogi med vad som avses gälla för sjukpenning enligt 3 kap. 3 § skall utgångspunkten för beräkningen av det högsta antal dagar under vilka ersättning för sjukhusvård kan utgå vara ingången av den månad då den försäkrade börjar åtnjuta hel ålderspension, dock senast den månad då han fyller 70 år.

4 kap.

6 §

Innebörden av denna paragraf är att försäkringskassa skall ha möjlighet att besluta om indragning av sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård sedan den försäkrade fyllt 65 år. Prövning avses därvid ske enligt liknande principer som nu gäller beträffande tillerkännande av förtidspension då försäkrad t. ex. drabbas av invalidiserande sjukdom (jfr 16 kap. 1 § andra stycket AFL), med den skillnaden att kassan givetvis inte som en följd av prövningen skall tillerkänna den försäkrade ålderspension utan ansökan därom. De krav på föregående försök med arbetsmarknadsutbildning eller annan rehabilitering som tillämpas för yngre personer kan självfallet inte ha samma styrka för äldre personer. Bestämmelsen innebär att indragning skall kunna ske först sedan de dagantal förflutit som enligt 3 kap. 3 § första stycket eller 4 kap. 3 § gäller för försäkrade som åtnjuter hel ålderspension, dvs. 180 dagar i fråga om sjukpenning och 365 dagar i fråga om ersättning för sjukhusvård.

6 kap.

1 §

Enligt denna paragraf skall förtida uttag av ålderspension kunna göras fr. o. m. den månad då den försäkrade fyller 60 år. Såväl förtida som uppskjutet uttag skall därjämte kunna avse hel eller halv pension. För försäkrade som är berättigade också till tilläggspension skall uttag – i motsvarande omfattning – avse även denna.

Avskaffandet av den regel i paragrafens tredje stycke som begränsar rätten till återkallelse av förtida uttag till enbart en gång innebär att pension kan utgå i obegränsat antal skilda perioder. Övriga i paragrafens tredje stycke intagna bestämmelser rörande återkallelse av pensionsuttag överförs till en ny paragraf, 6 kap. 3 §.

2 §

Reduktions- resp. påslagsfaktorernas storlek har berörts i den allmänna motiveringen. I enlighet med vad där anförts ändras reduktionen vid förtida

uttag från 0,6 % till 0,5 % för varje månad som då pensionen börjar att utgå återstår till ingången av den månad varunder den försäkrade fyller 65 år. Vid uppskjutet uttag är påslagsfaktorn oförändrad, dvs. 0,6 %.

Som framgår av punkt 2 övergångsbestämmelserna skall den nya reduktionsfaktorn gälla samtliga personer som gjort förtida uttag före ikraftträdandet av de nya reglerna. Försäkringskassorna omräknar utan ansökan redan utgående pensioner med beaktande av den nya reduktionsfaktorn.

Bestämmelserna i paragrafens tredje stycke föreslås av redaktionella skäl överförda till den nya 3 § i detta kapitel.

3 §

Regeln i paragrafens första stycke innebär rätt för den försäkrade att närhelst han så önskar – dvs. såväl före som efter 65 års ålder – återkalla sitt uttag av ålderspension. Återkallelsen verkar från månadsskiftet efter ingivande av anmälan till försäkringskassan. Återkallelse skall givetvis även kunna ha det innehållet att hel ålderspension nedsätts till hälften. Härigenom ökas den försäkrades möjligheter att smidigt anpassa stödet från den allmänna pensioneringen till den för honom aktuella arbetssituationen. För försäkrad som är berättigad också till tilläggspension skall återkallelsen avse båda pensionsdelarna.

I paragrafens andra stycke har samlats de bestämmelser som reglerar beräkning av pension efter återkallelse av pensionsuttag.

Bestämmelserna innebär att pension som börjar utgå efter återkallelse skall beräknas med tillämpning av reglerna i 2 § men med beaktande av den tid pension tidigare utgått. Innebörden kan belysas av följande exempel: En försäkrad uppbär hel ålderspension tio månader under det sextioandra levnadsåret. Pensionen blir under denna tid $(36 \times 0,5) = 18$ % mindre än normalpension. Pension börjar ånyo utgå vid 66 års ålder. En beräkning av pensionens storlek på grundval av åldern då pensionen ånyo börjar utgå ger till resultat en pension som är $(12 \times 0,6) = 7,2$ % större än normal pension. Avdrag skall emellertid ske för de tio månader pension tidigare utgått, alltså med $(10 \times 0,5) = 5$ %. Pensionen blir således $2,2$ % större än normal ålderspension. Pensionen återkallas efter fjorton månader och börjar ånyo utgå vid 70 års ålder. Pensionen blir då $(5 \times 12 \times 0,6) - (10 \times 0,5) - (14 \times 0,6) = 36 - 5 - 8,4 = 22,6$ % större än normal pension.

4 §

I denna paragraf regleras de fall då uttag avser hälften av ålderspension. I sådana fall skall således den av uttaget föranledda reduktionen beräknas enbart på den i förtid uttagna hälften. På samma sätt skall vid uppskjutet uttag av hälften av ålderspension den därav föranledda ökningen beräknas enbart på den hälft som tas ut senare.

7 kap.

4 §

Ändringen av denna paragraf, som gäller förtidspension, ansluter till 6 kap. 3 § AFL såvitt avser förtida uttag av ålderspension. Har en försäkrad efter återkallelse av förtida uttag blivit berättigad till förtidspension minskas förtidspensionen enligt nu gällande regler med 0,6 % för varje månad som ålderspensionen utgått. De nya bestämmelserna innebär dels att reduktionsfaktorn minskas till 0,5 %, dels att reduktionen av förtidspensionen efter förtida uttag av halv ålderspension skall ske på hälften av förtidspensionen. Detta gäller oberoende av om förtidspensionen utgår som hel eller partiell.

8 kap.

4 §

Ändringen av denna paragraf, som gäller änkepension, ansluter till motsvarande ändring i reglerna för förtidspension i 7 kap. 4 § AFL. Änkepension som utgår efter återkallelse av förtida uttag av ålderspension skall således minskas med 0,5 % för varje månad som ålderspensionen utgått. Minskingen skall göras på hela änkepensionen om det förtida uttaget avsett hel ålderspension och på hälften av änkepensionen om uttaget avsett halv ålderspension.

9 kap.

1 §

Ändringen av denna paragraf, som gäller barntillägg, innebär endast att barntillägg vid uttag av halv ålderspension anpassas till ålderspensionen.

11 kap.

1 §

Som framgår av den allmänna motiveringen avses att pensionsgrundande inkomst för förvärvsarbete skall beräknas för försäkrad även för år då han före 65-årsåldern åtnjuter halv ålderspension. Den försäkrade bereds härigenom möjlighet att förvärva ATP-poäng så länge hans förvärvsinkomst överstiger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Möjligheten föreligger t. o. m. det år han fyller 64 år eller – för övergångsgenerationen – 65 år.

2 §

Innebörden av ändringarna i denna paragraf är att delpension, liksom vissa former av studiestöd i enlighet med vad som förutsatts i prop. 1975:23 samt utbildningsbidrag i form av dagpenning och stimulansbidrag enligt

prop. 1975:45 görs pensionsgrundande för ATP. Förmåner skall i likhet med bl. a. dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa och sjukpenning enligt AFL vid beräkning av pensionsgrundande inkomst anses som inkomst av anställning.

12 kap.

1–4 §§

Dessa paragrafer innehåller de grundläggande bestämmelserna angående rätt till ålderspension från tilläggpensioneringen. Ändringarna vad avser förtida och uppskjutet uttag av ålderspension från tilläggpensioneringen ansluter helt till ändringarna i motsvarande del beträffande folkpensioneringen (jfr 6 kap. 1–4 §§).

13 kap.

4 §

Denna paragraf innehåller för tilläggpensioneringens del bestämmelser som motsvarar bestämmelserna rörande folkpension i 7 kap. 4 § andra stycket AFL. Ändringen innebär att reduktionsfaktorn vid förtida uttag sänks till 0,5 % per månad och att reduktionen sker på hälften av förtidspensionen om det förtida uttaget avsett endast halv ålderspension.

15 kap.

2 §

Paragrafen innehåller särskilda regler för beräkning av pensionsgrundande inkomst och pensionspoäng för försäkrade som är födda under åren 1911–1927. Bestämmelserna tillkom efter förslag i prop. 1974:129 (SfU 1974:32, rskr 1974:332).

Ändringen innebär att det för försäkrad som tillhör denna övergångsgeneration skall beräknas pensionsgrundande inkomst och därmed pensionspoäng för det år under vilket han fyllt 65 år även om han under samma år gjort förtida uttag av halv ålderspension. Motivet för förslaget har beskrivits i specialmotiveringen till 11 kap. 1 § AFL.

17 kap.

4 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om samordning mellan pensionsförmåner och andra allmänna förmåner, t. ex. socialhjälp eller stöd vid arbetslöshet.

Det avses att delpension inte skall kunna utgå för sådan månad då den försäkrade åtnjuter förtidspension eller ålderspension enligt AFL. Den för-

säkrade skall således inte kunna åtnjuta dubbel pension för samma månad. När förtidspension eller ålderspension utgår retroaktivt avräknas utgiven delpension för samma tid från den allmänna pensionen enligt bestämmelser som infogats i paragrafen.

Tillvägagångssättet ansluter till det system som nu tillämpas beträffande samordning av allmän pension med dagpenning från erkänd arbetslöshetskassa och kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd.

I samband med tillägget beträffande delpension har paragrafen redigerats om för att göra bestämmelserna mer överskådliga.

Reformerna skall träda i kraft den 1 juli 1976, dvs. samma dag som den redan beslutade sänkningen av den allmänna pensionsåldern till 65 år.

Höjningen av pensionerna för försäkrade som före ikraftträdandet gjort förtida uttag av ålderspension har kommenterats i specialmotiveringen till 6 kap. 2 § AFL. Som en följd av ändringarna i 3 kap. 3 § och 4 kap. 3 § upphör bestämmelserna om begränsning av tiden för sjukpenning och för ersättning för sjukhusvård att gälla för vissa försäkrade som vid ikraftträdandet fyllt 65 år men inte 70 år och som inte börjat uppbära hel ålderspension. Vid försäkringskassans tillämpning av bestämmelserna i 4 kap. 6 § gäller för dessa övergångsfall samma utgångspunkt för tidsberäkningen som för övriga försäkrade, nämligen 65-års månaden. Särskild övergångsbestämmelse har med hänsyn härtill inte ansetts nödvändig.

6.2 Förslaget till lag om delpensionsförsäkring

1 §

Skälen för att den nya försäkringen för delpension regleras i en särskild lag framgår av den allmänna motiveringen. I denna paragraf stadgas att riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna skall handha den nya försäkringen. Försäkringskassorna skall biträda dem som är försäkrade enligt lagen och efter ansökan fatta beslut om pension. Riksförsäkringsverket ansvarar för uppbörd av avgifter och förvaltning av den i 7 § nämnda fonden samt utfärdar tillämpningsföreskrifter till lagen. Verket är också enligt 8 § andra instans vid överklagande av försäkringskassas beslut angående delpension.

2 §

I denna paragraf anges tre förutsättningar som skall vara uppfyllda för att en person skall vara försäkrad enligt lagen om delpensionsförsäkring. Som första förutsättning gäller att det är fråga om en arbetstagare. Den andra förutsättningen gäller den aktuella anknytningen till arbetsmarknaden.

I detta hänseende krävs att han som arbetstagare uppfyller det s. k. arbetsvillkoret enligt antingen 6 § punkt 2. lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring eller 6 § lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd. Det avses att samtliga de regler som tillämpas för arbetslöshetsstöd i fråga om bedömning av ramtid och arbetstid skall kunna tillämpas även vid bedömningen av frågan om arbetsvillkoret är uppfyllt. Detta innebär att 7, 8 och 10 §§ förstnämnda lag samt 7 och 8 §§ sistnämnda lag blir tillämpliga. Det bör understrykas att det inte är frågan om huruvida den sökande är berättigad till arbetslöshetsstöd som är avgörande för om vederbörande uppfyller det nu behandlade försäkringsvillkoret. Det avgörande är i stället om han med tillämpning av nämnda paragrafer uppfyller arbetsvillkoret. 9 § sistnämnda lag blir således inte tillämplig i detta sammanhang.

Tidpunkten för ansökan om delpension bör vara avgörande för bedömningen om den sökande uppfyller arbetsvillkoret. Om det av utredningen framgår att deltidsarbetet kommer att påbörjas först sedan viss tid förflutit efter det den sökande lämnat sin föregående anställning skall delpension kunna beviljas fr. o. m. den dag då deltidsarbetet påbörjas även om han vid det tillfället inte längre uppfyller arbetsvillkoret.

Den tredje förutsättningen avser längre tids anknytning till arbetslivet. I detta hänseende krävs att vederbörande har tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst av anställning enligt lagen om allmän försäkring under minst tio år från 45 års ålder. Det utgör inget hinder att han tillsammans med pensionsgrundande inkomst av anställning tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst av annat förvärvsarbete än anställning under samma år och det uppställs inga särskilda krav på storleken av den pensionsgrundande inkomsten.

I vissa fall kan tillgodoräkande av pensionsgrundande inkomst för året närmast före det då delpension skall utgå vara avgörande för frågan om rätt till pension. I sådana fall skall den sökande äga rätt att tillgodoräkna sig även detta år på grundval av en av försäkringskassan beräknad preliminär pensionsgrundande inkomst, om han med inkomstuppgift, kopia av självdeklaration eller på annat tillfredsställande sätt kan styrka att han slutligt kommer att tillgodoräknas pensionsgrundande inkomst.

Den som med tillämpning av 15 kap. 2 § AFL i dess lydelse före år 1974 tillgodoräknats pensionspoäng för visst år skall äga rätt att medräkna även sådant år för uppfyllande av den angivna förutsättningen i fråga om antal år med pensionsgrundande inkomst.

3 §

I denna paragraf regleras den försäkrades rätt till ersättning. För rätt till ersättning krävs bosättning i Sverige.

Rätten till delpension knys i paragrafens första stycke till den försäkrades arbetstid. Det grundläggande kravet för rätt till pension är att den försäkrade trappar ned sitt förvärvsarbete som anställd till deltidsarbete i förhållande

till tidigare arbete. Det tidigare arbetet kan ha varit heltids- eller deltidsarbete. I paragrafen läggs fast en övre och en nedre gräns inom vilka deltidsarbetet efter nedtrappningen avses ligga. Det krävs således att minskningen är i genomsnitt minst fem timmar per arbetsvecka. Detta stadgande motiveras med att en markerad nedtrappning framstår som önskvärd inte minst från den försäkrades egen synpunkt. Som nedre gräns har uppställts att den försäkrade arbetar under tid som motsvarar i genomsnitt minst 17 timmar per arbetsvecka. Om den försäkrades arbetstid vid deltidsarbete beräknas komma att variera, bör den genomsnittliga arbetstiden under det år för vilket ny sjukpenninggrundande inkomst skall fastställas vara avgörande för bedömningen.

Anknytningen till deltidsarbetet innebär också att rätten till delpension upphör om den försäkrade slutar sitt arbete frivilligt utan giltig anledning. Vid bedömning härav bör praxis angående motsvarande regel beträffande avstängning från rätt till arbetslöshetsstöd vara vägledande.

I paragrafens andra stycke anges den tid under vilken delpension kan utgå. Det avses att delpension skall kunna utgå i åldern 60–65 år. För att uppnå önskvärd anslutning till förmånerna från den allmänna försäkringen föreslås att pensionen skall kunna utgå fr. o. m. månaden då den försäkrade fyller 60 år t. o. m. månaden före den då han fyller 65 år. Det bör erinras om att ålderspension som tas ut vid den allmänna pensionsåldern skall utgå fr. o. m. den månad 65-årsåldern uppnås.

4 §

Den som önskar erhålla delpension skall enligt denna paragrafs första stycke göra skriftlig ansökan hos allmän försäkringskassa. Närmare bestämmelser för ansökan och prövning avses komma att utfärdas i enlighet med 11 § av riks försäkringsverket. Den försäkrade skall emellertid – utöver egna uppgifter i ansökan – lämna ett intyg om inkomst och arbetsförhållanden såväl före som efter övergången till deltidsarbete. Detta intyg avses i flertalet fall komma att utfärdas av den försäkrades arbetsgivare. I vissa fall – särskilt då arbetstagaren ofta byter anställning eller har flera arbetsgivare – kan intyg från en arbetsgivare inte utgöra tillräcklig grund för avgörande av frågan om rätt till delpension. Byggbranschen har nämnts som exempel på sådana fall. I dessa fall avses i stället att avgörandet skall grundas på ett intyg från sökandens fackliga organisation. Rätten till delpension knyts då till deltidsarbete inom branschen och inte hos enskild arbetsgivare. Ger intyg från arbetsgivare eller fackförening inte tillräcklig ledning för bedömningen bör försäkringskassan föranstalta om närmare utredning. Det förutsätts att riks försäkringsverket utfärdar närmare anvisningar för handläggningen av sådana ärenden.

Av paragrafens andra stycke framgår att arbetslöshetskassa och länsarbetsnämnd skall biträda försäkringskassan vid handläggning av ärenden enligt lagen. Som framgått av den allmänna motiveringen och de hittills

kommenterade paragraferna bygger delpensionsförsäkringen i flera avseenden på begrepp och regler som förekommer inom den allmänna försäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd. Det har ansetts vara en fördel att utgå från regelsystem som är väl kända för organisationerna på arbetsmarknaden och i möjligaste mån avstå från att skapa nya kvalifikationsregler för rätt till delpension. Innebörden av arbetsvillkoret är att den som kvalificerar sig för rätt till arbetslöshetsstöd samtidigt kvalificerar sig för en av förutsättningarna för delpension. Av nu angivna skäl framgår det värdefulla i att försäkringskassan i frågor som har anknytning till bl. a. arbetsvillkoret, arbetstid eller arbetsförtjänst kan erhålla hjälp vid handläggningen av delpensioneringen från arbetslöshetskassorna och länsarbetsnämnderna. Det bör i sammanhanget understrykas att ett nära samarbete redan förekommer mellan försäkringskassorna och arbetsmarknadsorganen.

I paragrafens tredje stycke åläggs arbetsgivare skyldighet att utfärda det intyg som behövs vid ansökan om delpension.

Av paragrafens fjärde stycke framgår att beslutet om delpension bör gälla tills vidare. Framgår det emellertid att deltidsarbetet är begränsat till viss tid bör beslutet avse samma tid så att ny prövning av rätten till delpension kan ske vid ändrade förhållanden.

5 §

Denna paragraf innehåller regler för beräkning av delpensionens storlek. För beräkningen av pensionen skall först fastställas den försäkrades normala inkomst före och efter övergången till deltidsarbete. Delpensionen skall motsvara 65 % av skillnaden mellan den försäkrades inkomster i anställningen före resp. efter övergången till deltidsarbetet. Samtidigt som beslut meddelas om delpension skall försäkringskassan också meddela beslut om ny sjukpenninggrundande inkomst till följd av övergången till deltidsarbete. I fall där den försäkrades och arbetsgivarens uppgifter om inkomst före övergången överensstämmer med de uppgifter som legat till grund för det vid ansökan gällande beslutet om sjukpenninggrundande inkomst torde några svårigheter inte föreligga att beräkna delpensionens storlek. Avviker uppgifter bör försäkringskassan föranstalta om utredning, varvid arbetslöshetskassornas praxis vid beräkning av inkomst bör ge vägledning. Som inkomst före övergången bör gälla den inkomst som sökanden hade under sin senaste, varaktiga anställning, dock högst den inkomst som motsvarar hans sjukpenninggrundande inkomst av anställning. Har den sökande före övergången haft flera kortvariga anställningar eller har inkomsten varierat bör bedömningen göras med hänsyn till hans inkomst under de månader som tillgodoräknats i arbetsvillkoret. Försäkringskassan har möjlighet att med stöd av bestämmelsen i paragrafen beräkna skillnaden med utgångspunkt i annan inkomst än den som angivits i beslut om sjukpenninggrundande inkomst. Förutsättning för höjning är emellertid att den försäkrade – på samma sätt

som gäller inom föräldraförsäkringen – kan styrka att han verkligen haft högre inkomst än den tidigare angivna. Den närmare utformningen av detta förfarande avses bli reglerad av riks försäkringsverket.

Den fastställda delpensionen värdesäkras genom anknytning till basbeloppet. Delpensionen kommer således på samma sätt som pensionerna inom den allmänna försäkringen att följa prisutvecklingen. Delpensionen skall vidare vara pensionsgrundande inom ATP. Bestämmelse härom har tagits in i förslaget till ändring av 11 kap. 2 § AFL.

Beslut om delpension bör gälla tills vidare. Sedan den försäkrade erhållit delpension kan det emellertid inträda sådana förändringar som bör inverka på delpensionen. Det har i paragrafens tredje stycke uttryckligen angivits att tillämpningsföreskrifterna beträffande delpensionen skall ange hur sådana situationer skall bedömas. Anvisningarna bör för att syftet med delpensionen skall kunna uppnås utfärdas med beaktande av följande allmänna synpunkter.

Till grund för strävandena att skapa en delpension som inte medför reduktion av ålderspensionen efter 65 års ålder ligger önskemålet att kunna trappa ned förvärvsarbetet. Om den försäkrade vid sidan av sitt deltidsarbete tar upp annat förvärvsarbete innebär det i många fall att någon nedtrappning inte sker av den totala förvärvsinsatsen. I sådana fall är delpension inte motiverad. I andra fall kan den försäkrade redan tidigare ha haft en bisyssla vid sidan av sitt huvudsakliga arbete som anställd. Väljer han då att trappa ned detta samtidigt som han behåller bisysslan, har en sådan nedtrappning skett som bör grunda rätt till delpension. Vägledande för bedömningen av om bisysslan skall anses ha varit varaktig bör vara det tidigare nämnda arbetsvillkoret. Detta innebär att den försäkrade skall ha utfört bisysslan i minst fem månader under en ramtid av tolv månader före det han börjar åtnjuta delpension. Bestämmelser om prövningen ges i paragrafens fjärde stycke.

I paragrafens fjärde stycke har vidare intagits föreskrift om särskild prövning enligt 8 § första stycket av vissa ärenden. I fall där arbetstiden vad avser bisysslan efter övergången överstiger arbetstiden för deltidsarbetet bör ansökan om delpension avgöras av pensionsdelegationen hos kassan. Detta bör gälla även i sådana fall då ersättningen för bisysslan överstiger hälften av lönen för deltidsarbetet.

Från fall där bisyssla påbörjas eller ändrar karaktär efter övergång till deltidsarbete skall skiljas sådana fall där lönen för det utförda deltidsarbetet höjs av olika skäl. Det kan därvid röra sig om fall där normal lönehöjning kommer till stånd till följd av avtalsförhandlingar eller särskild lönehöjning utges till arbetstagaren på grund av hans kvalifikationer. Förändras inte arbetstiden för deltidsarbetet bör sådana förhöjningar således inte medföra omprövning av rätten till delpension. Utgångspunkten bör i sådana fall vara att den försäkrade vid fortsatt heltidsarbete skulle ha kommit i åtnjutande av sådan höjning av hela lönen för heltidsarbetet.

Det sagda ger vid handen att en inkomstprövning i konventionell mening,

dvs. med avräkning krona för krona, inte skall tillämpas sedan den försäkrade börjat åtnjuta delpension. I stället bör den försäkrade i sin ansökan om pension förbinda sig att underrätta försäkringskassan om han vid sidan av deltidsarbetet påbörjar bisyssla eller om arbetstiden i deltidsarbetet ökar.

Försäkringskassorna bör – på samma sätt som nu gäller inom den allmänna försäkringen – utföra stickprovskontroller. Försäkringskassorna bör också utföra prövningen av förändringar vad avser bisysslor med stor omsorg. Det är för beräkningen av delpensionen av betydelse för den försäkrade att uppgifterna angående sjukpenninggrundande inkomst är riktiga. Riksförsäkringsverket har i sitt remissyttrande påpekat att kassorna i regel mycket snabbt genom arbetsgivarnas anmälningssplikt får reda på när arbetstagaren byter arbetsgivare eller har flera anställningar. Det är av vikt för den enskilde att den sjukpenninggrundande inkomsten är riktigt angiven. Det är därför angeläget att kassorna regelmässigt erhåller uppgifter från arbetsgivarna rörande personer som fyllt 59 år.

6 §

Delpension skall som kommittén föreslagit inte utgå för månad då arbetstagaren redan åtnjuter ålderspension, förtidspension eller sjukbidrag enligt AFL. Denna samordningsbestämmelse avser pensioner som utgår enligt lag. Om delpension utgår samtidigt med tjänstepension i form av ålderspension och förtidspension eller liknande förmåner förutsätts att pensionerna samordnas på liknande sätt som redan sker vid samtidigt utgående allmän pension och tjänstepension. Meningen är således att arbetstagaren inte skall kunna uppbära dubbla egenpensionsförmåner för samma månad. I enlighet med kommitténs förslag skall inte något särskilt avräkningsförfarande med avseende på övriga förmåner inom den allmänna försäkringen förekomma. Delpensionen skall också räknas som inkomst vid fastställandet av storleken av inkomstprövade förmåner. Kommitténs förslag innebär att bostadstillägg kan utgå enligt gällande regler för statliga och statskommunala bostadstillägg.

Förfarandet vid retroaktiva beslut angående förtidspension och ålderspension från folkpensioneringen och ATP har berörts i specialmotiveringen till 17 kap. 4 § AFL.

7 §

Denna paragraf innehåller bestämmelse om en särskild socialförsäkringsavgift från arbetsgivarna för att täcka kostnaderna för delpensioneringen. Förslaget har kommenterats i den allmänna motiveringen. Avgiften skall beräknas på samma underlag som används för fastställande av socialförsäkringsavgifterna till folkpensioneringen och sjukförsäkringen. Av ikraftträdandebestämmelsen till lagen om delpensionsförsäkring framgår att avgiften skall utgå fr. o. m. den 1 januari 1976 och att avgiften för kalenderåret 1976 utgör 0,125 %.

I paragrafens andra stycke stadgas att avgifterna skall ingå till en särskild fond som förvaltas av riks försäkringsverket.

8 §

Paragrafen innehåller regler om beslutsordning. Bestämmelsen i paragrafens första stycke innebär att tjänsteman hos allmän försäkringskassa skall kunna bifalla en ansökan om delpension men att han då bedömningen är tveksam skall hänskjuta ärendet till kassans pensionsdelegation. Pensionsdelegationen avses också avgöra sådant ärende om delpension där ersättning för bisyssla överstiger hälften av arbetstagarens lön eller där den arbetade tiden vad avser bisysslan överstiger tiden för deltidsarbetet. Beslut om delpension som fattas av tjänsteman skall därjämte alltid underställas delegationens prövning om den sökande begär det.

Pensionsdelegationen skall enligt andra stycket vid behandling av frågor om delpension ha annan sammansättning än den som förekommer vid behandling av frågor enligt AFL. Delegationen förstärks med två representanter som har särskild erfarenhet av arbetslöshetsförsäkring och kontant arbetsmarknadsstöd. Det kan anmärkas att representanter för länsarbetsnämnderna redan nu i stor utsträckning deltar som rådgivare i delegationernas sammanträden. Den reguljära instansordningen inom socialförsäkringen tillämpas enligt tredje stycket vid överklagande och handläggning av besvär över beslut som rör delpension.

9 §

Bestämmelserna i denna paragraf ansluter helt till vad som redan gäller enligt 20 kap. 4 § AFL.

10 §

Bestämmelserna i paragrafen medför att debitering och uppbörd av avgifter till delpensioneringen kommer att följa samma bestämmelser som gäller för övriga socialförsäkringsavgifter, dvs. lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m.

11 §

Som framgått av den tidigare redogörelsen skall för tillämpningen bindande föreskrifter till lagen i enlighet med regeringens bemyndigande kunna meddelas av riks försäkringsverket. För samråd i dessa frågor knyts till riks försäkringsverket en central pensionsdelegation. I delegationen avses ingå företrädare för riks försäkringsverket och arbetsmarknadsparterna. Beslut om delegationens sammansättning fattas av regeringen. Som framgår av övergångsbestämmelsen avses den centrala pensionsdelegationen kunna träda i funktion före den 1 juli 1976. Avsikten är att riks försäkringsverket därigenom skall beredas möjlighet att i samråd med delegationen meddela tillämpningsföreskrifter till lagen före ikraftträdandet.

I enlighet med kommitténs förslag skall lagen träda i kraft den 1 juli 1976. Avgiftsuttag skall, som nämnts i specialmotiveringen till 7 §, ske fr. o. m. januari 1976. Preliminärdebiteringen för kalenderåret 1976 skall alltså avse 0,125 %.

Beslut om delpension kan i enlighet med övergångsbestämmelsen fattas redan före lagens ikraftträdande. Motivet härför är att delpension skall kunna utgå fr. o. m. den 1 juli 1976.

6.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott

2, 2 a och 3 §§

Enligt gällande bestämmelser varierar pensionstillskottet beroende på storleken av grundförmånen från folkpensioneringen. Ändringarna av förevarande paragrafer avser att halvt pensionstillskott skall utgå vid uttag av hälften av ålderspensionen och att pensionstillskottet vid förtida eller uppskjutet uttag av halv ålderspension skall reduceras eller ökas på sätt som motsvarar grundförmånens reduktion eller ökning.

6.4 Förslagen till lag om ändring i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring och lag om ändring i lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd

Enligt gällande regler upphör rätten till arbetslöshetsstöd vid utgången av månaden före den då 67-årsåldern uppnås. Har en arbetslöshetsförsäkrad gjort förtida uttag av ålderspension avräknas pensionen från dagpenning som utgår från försäkringen enligt en särskild pensionsavdragstabell. Kontant arbetsmarknadsstöd kan inte utgå då den försäkrade uppbär ålderspension genom förtida uttag eller åtnjuter hel förtidspension eller helt sjukbidrag.

En försäkrad som uppbär hel förtidspension har enligt gällande föreskrifter inte rätt till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen. Den som uppbär två tredjedelar av hel förtidspension förvärvar ersättningsrätt från arbetslöshetskassan under förutsättning att arbetsvillkoret fullgjorts efter det pension börjat utgå och att endast tid då den försäkrade har utfört förvärvsarbete tillgodoräknas. För den som uppbär halv förtidspension gäller att ersättning utges inom ramen för de s. k. överförsäkringsreglerna. Detta innebär att dagpenningen utgår med visst belopp svarande mot den försäkrades dagsförtjänst. En förutsättning är även här att arbetsvillkoret är uppfyllt.

För den som uppbär halv förtidspension och som inte har haft förvärvsarbete efter pensioneringstillfället skall man enligt uttalande i förarbetena till lagstiftningen (jfr prop. 1973:56, s. 201) vid fastställande av den inkomst på vilken överförsäkringsreglerna skall tillämpas utgå från den försäkrades inkomst före pensioneringen. Av denna inkomst beräknas hälften täckas av förtidspensionen, medan den andra hälften blir den inkomst på vilken överförsäkringsregeln skall tillämpas.

Halvt kontant arbetsmarknadsstöd utgår till den som före arbetslöshetens inträde haft deltidarbete omfattande minst 17 timmar i veckan och till den som söker sådant deltidarbete. Om en person uppbär två tredjedels eller halv förtidspension (sjukbidrag) får kontant arbetsmarknadsstöd inte överstiga ett belopp som motsvarar helt sådant stöd minskat med pensionsbeloppet.

Pensionsålderskommittén har i betänkandet berört samordningen mellan pensionsförmåner och stöd vid arbetslöshet. Kommittén utgår därvid från att ALF-utredningen, som enligt sina direktiv har att pröva samordningsfrågorna, skall lägga fram förslag som tillgodoser intresset av att också deltidarbetaren ges största möjliga stöd vid inträffad arbetslöshet.

ALF-utredningen har i sitt remissyttrande föreslagit att arbetslös kassamedlem som uppbär delpension bör kunna erhålla arbetslöshetsersättning inom ramen för överförsäkringsreglerna, att pensionsavdrag från kassaersättning bör tillämpas vid förtida uttag av halv ålderspension, att halvt kontant arbetsmarknadsstöd bör kunna utgå till arbetslös person som uppbär delpension eller gjort förtida uttag av halv ålderspension samt att arbetslöshetsstöd inte bör utgå efter den allmänna pensionsåldern. Arbetsmarknadsstyrelsen har beträffande åldersgränsen anfört samma synpunkter i sitt remissyttrande.

De av ALF-utredningen framlagda förslagen innebär en smidig samordning mellan arbetslöshetsstöd och pensionering före den allmänna pensionsåldern vid 65 år. Erhåller den försäkrade deltid- eller heltidsarbete efter den allmänna pensionsåldern kommer de nya möjligheterna till växling mellan helt och halvt uppskjutet uttag att trygga en tillfredsställande försörjning för den försäkrade. Efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet föreslår jag att ALF-utredningens förslag läggs till grund för ändringarna av bestämmelserna om arbetslöshetsstöd vad avser de personer som är arbetslöshetsförsäkrade. Detta innebär att medlem i arbetslöshetskassa som uppbär delpension bör erhålla arbetslöshetsersättning inom ramen för överförsäkringsreglerna, att pensionsavdrag från kassaersättning bör tillämpas vid förtida uttag av halv ålderspension samt att arbetslöshetsstöd inte bör utgå efter den allmänna pensionsåldern. Beträffande de personer som uppbär halv ålderspension eller delpension föreslår jag att de skall erhålla kontant arbetsmarknadsstöd enligt samma regler som f. n. gäller för dem som uppbär två tredjedels eller halv förtidspension (sjukbidrag). Detta innebär att kontant arbetsmarknadsstöd för dessa personer inte får överstiga ett belopp som motsvarar helt stöd minskat med ersättningen. Rätten att erhålla kontant arbetsmarknadsstöd skall upphöra vid den allmänna pensionsåldern.

Ändringarna i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring berör uteslutande den övre åldersgränsen inom arbetslöshetsförsäkringen. Den nuvarande åldersgränsen vid 67 år i 14, 51 och 52 §§ ändras till 65 år och innebörden av ändringen i 50 § är att den som fyllt 64 år inte längre skall

ha rätt att bli medlem i arbetslöshetskassa. Den nya möjligheten till förtida uttag av halv ålderspension föranleder inget behov av lagändring i detta sammanhang. När det gäller delpensionen förutsätts att arbetsmarknadsstyrelsen i enlighet med de synpunkter som nyss redovisats utfärdar anvisningar.

Ändringarna i lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd avser 14 och 24 §§. Ändringarna i 14 § tredje stycket ansluter till ändringarna inom arbetslöshetsförsäkringen. Rätten till kontant arbetsmarknadsstöd skall upphöra vid utgången av månaden före den under vilken den arbetslöse fyller 65 år eller när han dessförinnan börjar uppbära hel ålderspension, hel förtidspension eller helt sjukbidrag enligt AFL. Förtida uttag av halv ålderspension medför således inte att rätten till kontant arbetsmarknadsstöd upphör. Ändringarna i 24 § medför att delpension och halv ålderspension reducerar det kontanta arbetsmarknadsstödet på samma sätt som partiell förtidspension och sjukbidrag f. n. gör.

7 Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att antaga förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
 2. lag om delpensionsförsäkring,
 3. lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott,
 4. lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension,
 5. lag om ändring i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring,
 6. lag om ändring i lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd.
- Ärendet bör behandlas under innevarande riksmöte.

8 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	4
1 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	4
2 Förslag till lag om delpensionsförsäkring	17
3 Förslag till lag om ändring i lagen (1969:205) om pensions-tillskott	20
4 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension	23
5 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring	24
6 Förslag till lag om ändring i lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd	26
Utdrag av protokollet vid regeringssammanträde 1975-03-13	28
1 Inledning	28
2 Gällande bestämmelser	29
2.1 Inledning	29
2.2 Folkpension	29
2.3 Särskilda förmåner inom folkpensioneringen	33
2.4 Försäkringen för tilläggspension (ATP)	36
2.5 Finansiering	40
2.6 Tjänstepension	41
3 Pensionsålderskommitténs synpunkter och förslag	44
3.1 Allmänna synpunkter	44
3.2 Förtidspension	47
3.3 Förtida och uppskjutet uttag	49
3.4 Delpension	52
3.5 Arbetslöshetsersättning, anställningstrygghet, m. m.	55
3.6 Kostnads- och finansieringsfrågor	56
3.7 Sammanfattning av kommitténs ställningstaganden	57
4 Remissyttrandena	59
4.1 Allmänna synpunkter	59
4.2 Förtidspension	60
4.3 Förtida och uppskjutet uttag	61
4.4 Delpension	62
4.5 Arbetslöshetsersättning, anställningstrygghet, m. m.	64
4.6 Kostnader och finansiering	65
5 Föredraganden	66
5.1 Inledning	66
5.2 Rörlig pensionsålder	69

Prop. 1975:97	97
5.2.1 Allmänna synpunkter.....	69
5.2.2 Förtidspension	70
5.2.3 Förtida och uppskjutet uttag av ålderspension.....	71
5.2.4 Delpension	73
5.2.5 Kostnader och finansiering	79
5.3 Beräkning av pensionsgrundande inkomst vid vuxenstudier och arbetsmarknadsutbildning	80
5.4 Upprättade lagförslag	81
6 Specialmotivering till lagförslagen	81
6.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	81
6.2 Förslaget till lag om delpensionsförsäkring.....	86
6.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1969:205) om pensions- tillskott	93
6.4 Förslagen till lag om ändring i lagen (1973:370) om arbets- löshetsförsäkring och lag om ändring i lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd	93
7 Hemställan	95
8 Beslut	95

